

**EKSPPLICITINIS RĖMIMASIS
KONSTITUCIJOS PREAMBULE
LIETUVOS RESPUBLIKOS
KONSTITUCINIO TEISMO
JURISPRUDENCIJOJE**

Vilnius
2016

EKSPLICITINIS RĖMIMASIS
KONSTITUCIJOS PREAMBULE
LIETUVOS RESPUBLIKOS
KONSTITUCINIO TEISMO
JURISPRUDENCIJOJE

Dr. Lina BELIŪNIENĖ

2016 | Vilnius

Autorė:

Dr. Lina BELIŪNIENĖ
Lietuvos teisės instituto
vyresnioji mokslo darbuotoja

Recenzentai:

prof. dr. Egidijus Šileikis
Vilniaus universitetas
prof. dr. Vytautas Sinkevičius
Mykolo Romerio universitetas

ISBN 978-9986-704-39-3 (online)

Redakcijos adresas:

Ankštoji g. 1A, LT-01109 Vilnius.
Tel./faks.: (8 5) 249 75 91,
info@teise.org, www.teise.org

© Lietuvos teisės institutas, 2016

TURINYS

Įvadas	5
I. Galiojančios Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulės samprata ir struktūra pasaulio valstybių konstitucijų preambulių kontekste	18
II. Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulė Konstitucijos rengimo šviesoje.....	43
III. Rėmimosi Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambule dažnis ir apimtis.....	58
IV. Rėmimosi Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulėje įtvirtintu Tautos siekimu ypatumai.....	65
V. Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulės teisinės reikšmės ir jos pasireiškimo Teismui naudojant preambulę aiškinimas	76
Išvados	81
Literatūra.....	83

ĮVADAS

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijos¹ įvairiais aspektais nagrinėjimas – dažnas Lietuvos mokslininkų tyrimo objektas ir taikomų metodų, ir interpretavimo rezultato, ir jo poveikio teisei sistemai, jos elementams, ir kitais atžvilgiais. Tačiau rėmimosi Konstitucijos preambule praktika Lietuvoje nėra sulaukusi didelio teisės srities mokslininkų susidomėjimo. Nors nuorodos į Konstitucijos preambulę mokslo publikacijų autorių – teisės mokslo atstovų – naudojamos ir kalbant apie galiojančios Konstitucijos vertybes ir siekius², ir apie šios Konstitucijos principus³, ir žvelgiant į atskirus šios Konstitucijos straipsnius, institutus, jų aiškinimą konstitucinėje jurisprudencijoje, konstitucinės teisės literatūroje preambulės tematika koncentruočiau nagrinėjama retai, pvz., didesnės apimties tiriamojo darbo – „Alternatyvi konstitucinė teisė“⁴ – atskiruose poskyriuose, skirtuose Konstitucijos preambulės sampratai, jos praktinei reikšmei, kai kurių kitų ankstyvesnių leidinių⁵ atskirame skyriuje. O savarankiškos publikacijos, t. y. nukeiptos išskirtinai į preambulės tyrimą, yra suskaičiuojamos ant vienos rankos pirštų (beje, parengtos palyginus neseniai – po 2010 m. (M. Vainiutės⁶ ir

¹ Žr. Konstitucinė jurisprudencija, kuria plėtojama ir aiškinama Konstitucija, suprantama kaip aprėpianti oficialią konstitucinę doktriną – vartojama frazė „konstitucinė jurisprudencija ir joje kuriama oficialioji konstitucinė doktrina“. *Kūris E.* Žodis skaitytojui // Konstitucinė jurisprudencija. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo biuletėnis, 2006, Nr. 1 (sausis–kovas), p. 6. Oficiali konstitucinė doktrina suvokiama kaip konstitucijos nuostatų (konstitucijos normų ir principų) oficiali samprata (oficialus išaiškinimas); egzistuoja dviejų apimčių oficialioji konstitucinė doktrina – konstitucinė doktrina kaip visuma bei konstitucinė doktrina kiekvienu atskiru konstitucinio teisinio reguliavimo klausimu. Žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas, 2006 m. kovo 14 d. sprendimas.

² Pvz., *Kūris E.* Konstitucijos dvasia // Jurisprudencija, 2002, t. 30 (22); *Žalimas D.* Konstitucinis Lietuvos Respublikos užsienio politikos tikslų ir principų įtvirtinimas // Konstitucinė jurisprudencija, 2012, Nr. 1(25) sausis–kovas.

³ Pvz., *Kūris E.* Konstituciniai principai ir Konstitucijos tekstas // Jurisprudencija, 2001, t. 23(15); *Kūris E.* Konstituciniai principai ir Konstitucijos tekstas (2) // Jurisprudencija, 2002, t. 24(16); *Kūris E.* Konstitucijos dvasia // Jurisprudencija, 2002, t. 30(22); *Jankauskas K.* Teisės principų samprata ir jos įtvirtinimas konstitucinėje jurisprudencijoje. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2005.

⁴ *Šileikis E.* Alternatyvi konstitucinė teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.

⁵ Žr. Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. I dalis (ats. redaktorius K. Jovaišas). Autoriai: G. Dambrauskienė, T. Davulis, E. Jarašiūnas, K. Jovaišas, A. Klimas, A. Marcijonas, B. Sudavičius, D. Mikulėnienė, J. Sinkevičiūtė, A. Normantas, I. Nekrošius, V. Nekrošius, G. Pajuodienė, V. Pavilonis, P. Pumpa, J. Prapiestis, A. Vaišvila, J. Žilyš. Vilnius: Teisės institutas, K. Jovaišo PĮ, 2000.

⁶ *Vainiūtė M.* Konstitucijos preambulė – raktas konstitucinio reguliavimo sistemai suprasti // Jurisprudencija, 2012, t. 19(3). Prieiga per internetą: <<https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudencija/article/view/65>> (prisijungta 2016-06-27).

D. Beinoravičiaus, G. Mesonio bei M. Vainiutės⁷). Pastarosiose dviejose publikacijose išsamiau tiriama ne rėmimosi Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambule praktika, t. y., pvz., kokių teiginių, susijusių su Konstitucijos preambule, visumą Konstitucinis Teismas pateikia, ją aiškindamas (atskiris teiginiais naudojami daugiau kaip pavieniais iliustraciniais teiginiais), o į galiojančios Konstitucijos preambulę žvelgiama 1918–1940 m. Lietuvos Konstitucijų, keletu kitų valstybių (1787 m. Jungtinių Valstijų Konstitucijos, 1949 m. Vokietijos Federacinės Respublikos Pagrindinio Įstatymo, 1958 m. Prancūzijos Respublikos Konstitucijos ir Vidurio ir Rytų Europos valstybių (1992 m. Estijos Respublikos, 1992 m. Čekijos Respublikos ir 1997 m. Lenkijos Respublikos) Konstitucijų preambulių pavyzdžių kontekste⁸.

Pastebėtina, kad M. Vainiutės taip pat skaitytas pranešimas „Konstitucijos preambulė: nuo politinės filosofinės abstrakcijos teisinio imperatyvo link (Lietuvos pavyzdys)“ 2013 m. Rygoje vykusioje konferencijoje, skirtoje Latvijos Respublikos Konstitucijos papildymo preambule temai⁹. Preambulės ir jos aiškinimo konstitucinėje jurisprudencijoje kaip tyrimo objekto aktualumą patvirtina ir teisės praktikų konferencijų pranešimų temos. Pvz., 2015 m. Rygoje įvykusiame trišaliame Latvijos, Lietuvos ir Ukrainos konstitucinių teismų susitikime-diskusijoje Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo teisėjo perskaitytas pranešimas apie Konstitucijos preambulės reikšmę aiškinant Konstituciją¹⁰.

Dėl preambulės statuso Lietuvoje platesnių mokslinių diskusijų pastaruoju metu nekyla tuo požiūriu, kad jis *expressis verbis* įtvirtintas konstitucinėje jurisprudencijoje-

⁷ Beinoravičius D., Mesonis G., Vainiutė M. The Role and Place of the Preamble in Lithuanian Constitutional Regulation // Baltic Journal of Law & Politics, 2015, Vol. 8, No. 2. Prieiga per internetą: <<http://www.degruyter.com/view/j/bjlp.2015.8.issue-2/bjlp-2015-0022/bjlp-2015-0022.xml?format=INT>> (prisijungta 2016-06-27).

⁸ Vainiutė M. Konstitucijos preambulė – raktas konstitucinio reguliavimo sistemai suprasti // Jurisprudencija, 2012, t. 19(3). Prieiga per internetą: <<https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudencija/article/view/65>> (prisijungta 2016-06-27). 1918–1940 m. Lietuvos konstitucijų preambulėmis, 1787 m. Jungtinių Valstijų Konstitucijos, 1949 m. Vokietijos Federacinės Respublikos Pagrindinio Įstatymo, 1958 m. Prancūzijos Respublikos Konstitucijos bei keletu tuo pačiu laikotarpiu, kaip ir galiojanti 1992 m. Lietuvos Konstitucija, priimtų Vidurio ir Rytų Europos valstybių Konstitucijų (Estijos Respublikos, Čekijos Respublikos, Slovakijos Respublikos, Lenkijos Respublikos) preambulių pavyzdžiais remiamasi ir nurodytame M. Vainiutės bei bendraautorų mokslo straipsnyje.

⁹ Vainiutė M. The Preamble of the Constitution: from Politically Philosophical Abstraction to Legal Imperative (Example of Lithuania). Programme of the Conference „Reflection of the Foundation of the Latvian State in the Expanded Preamble of the Constitution – Concept and Tentative Content“, 25 October 2013, University of Latvia. Šios programos prieiga per internetą: <http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/eng/news/PROGRAMMA_ENGpreamble2013.pdf> (prisijungta 2016-06-27).

¹⁰ Žr. Metinis Konstitucinio Teismo veiklos pranešimas, 2015 metai. Prieiga per internetą: <<http://www.lrkt.lt/data/public/uploads/2016/03/lrkt-metinis-pranesimas.pdf>> (prisijungta 2016-06-27).

je, pripažįstamas mokslinėje doktrinoje, pagrindžiant konstitucine jurisprudencija: Konstitucinis Teismas 1995 m. sausio 24 d. išvadoje „pabrėžia, jog Konstitucijos vieningumas pirmiausia reiškia tai, kad konstitucinės nuostatos yra susijusios ne tik formaliai, pagal Konstitucijos normų išdėstymo struktūrą, bet ir pagal jų turinį. Šis normų vieningumas reiškia, kad tiek Konstitucijos preambulė, tiek jos skirsniai bei straipsniai sudaro prasmingą Konstitucijos visumą“¹¹. Lietuvos mokslo atstovų daugiausia grindžiama turint omenyje Konstitucijos preambulės nuostatą, įtvirtinančią Tautos siekimą atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės. Pvz., antai V. Sinkevičiaus teigiama, kad: „Konstitucinis Teismas, interpretuodamas Konstituciją, laikosi nuostatos, kad *visas be išimties Konstitucijos tekstas, visos Konstitucijos normos ir principai turi vienodą teisinę galią* [čia ir toliau paryškinta – teiginių autoriaus]. Tačiau konstitucinių normų ir konstitucinių principų norminis turinys (krūvis) yra skirtingas. Konstitucinių principų norminis turinys yra kur kas platesnis. *Norminį krūvį turi ir Konstitucijos preambulė*. Konstitucijos preambulės nuostata, jog Tauta siekia „atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės“, nėra, kaip kartais teigiama, vien filosofinio-politinio pobūdžio kategorija. Šioje nuostatoje pavartotų sąvokų turinys negali būti atskleidžiamas vien rašytiniu Konstitucijos tekstu. Konstitucijos preambulėje įtvirtintas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekis Konstitucinio Teismo nutarimuose dažnai apibūdinamas kaip imperatyvas, neatskiriama susijęs su konstituciniu teisinės valstybės principu, kuris dažnai būna svarbus argumentas sprendžiant, ar ginčijamas įstatymas, kitas teisės aktas neprieštarauja Konstitucijai“¹². M. Vainiutės apibendrintai daroma išvada, kad „preambulėse įtvirtinti principai gali būti laikomi svarbiais argumentais konstitucinės justicijos institucijoms sprendžiant klausimą, ar ginčijamas įstatymas, kitas teisės aktas neprieštarauja Konstitucijai“¹³. Tačiau, kalbant ne tik atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekimo

¹¹ Apie 1992 m. Konstitucijos preambulės teisinę reikšmę ir oficialų jos aiškinimą bei tos reikšmės pasireikšimą oficialiai taikant preambulę žr. šio tyrimo 5 dalį.

¹² *Sinkevičius V.* Parlamento teisės studijos. Monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011, p. 24.

¹³ *Vainiutė M.* Konstitucijos preambulė – raktas konstitucinio reguliavimo sistemai suprasti // *Jurisprudencija*, 2012, t. 19(3), p. 918. Prieiga per internetą: <<https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudencija/article/view/65>> (prisijungta 2016-06-27). Ta pati išvada nurodoma ir šios autorės ir bendraautorėjų straipsnyje: „*Principles enshrined in the preambles may be considered relevant arguments for constitutional justice institutions in deciding whether or not the disputed law or other legal act is in conflict with the Constitution.*“ *Beinoravičius D., Mesonis G., Vainiutė M.* The Role and Place of the Preamble in Lithuanian Constitutional Regulation // *Baltic Journal of Law & Politics*, 2015, Vol. 8, No. 2, p. 154. Prieiga per internetą: <<http://www.degruyter.com/view/j/bjlp.2015.8.issue-2/bjlp-2015-0022/bjlp-2015-0022.xml?format=INT>> (prisijungta 2016-06-27).

kontekste, ar atsakymas į klausimą dėl to, ar remiantis Konstitucijos preambulės teiginiu ar teiginiais ir nesiremiant kitomis Konstitucijos nuostatomis, ryšiu su jomis, galima spręsti apie pareiškėjų ginčijamo teisės akto (jo dalies) atitiktį Konstitucijai, vis daugėjant konstitucinės justicijos bylų ir joje plėtojamose konstitucinės jurisprudencijos, krypta labiau neigiamo link¹⁴? Kiek konstitucinės justicijos bylose Konstitucinis Teismas remiasi Konstitucijos preambulės nuostatomis? Ar vienodai remiamasi visomis jos nuostatomis?

Tai, kad preambulė yra veikianti, atkreipianti dėmesį Lietuvos Respublikos Konstitucijos dalis, parodo ir dažnas pareiškėjų kreipimasis į Konstitucinį Teismą prašant iširti konkretaus teisinio reguliavimo atitiktį Konstitucijos preambulės nuostatomis¹⁵ (ir ypač vienai iš jų, – Tautos siekimui atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės), nors pareiškėjai Konstitucinio Teismo ilgą laiką buvo „mokomi“, kad teisinės valstybės principas nėra įtvirtintas tik Konstitucijos preambulėje, kad reikia formuluoti kreipimuisi iširti teisės aktų (jų dalių) atitiktį konstituciniam teisinės valstybės principui, o ne tik atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekiui¹⁶.

¹⁴ Dar 2003 m. E. Šileikis teigė, kad „iš principo nepakanka spręsti apie ginčijamo įstatymo konstitucingumą, remiantis tik Konstitucijos preambulės teiginiu ar jų visuma“, autorius remiasi Konstitucijos vientisumo principu: „preambulė susijusi su atitinkamų straipsnių nuostatomis (ir atvirkščiai: straipsnių nuostatos susijusios su preambule)“, reikia „atsižvelgti ir į kitas Konstitucijos nuostatas (net jei to neprašo pareiškėjas!)“. *Šileikis E.* Alternatyvi konstitucinė teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003, p. 117.

¹⁵ Pareiškėjai Lietuvos Respublikos Konstituciniam Teismui yra teikę, nors tik pavienių, prašymų, juos motyvuodami abejone dėl teisinio reguliavimo atitikties vien Konstitucijos preambulei, žr., pvz., Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. spalio 18 d. nutarimas.

¹⁶ Pvz., Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarime teigiama: „*Konstitucinio teisinės valstybės principo negalima aiškinti kaip įtvirtinto tik Konstitucijos preambulėje, tapatinti tik su joje skelbiamu atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekiu. Konstitucinį teisinės valstybės principą įtvirtina ne tik Konstitucijos preambulėje skelbiamas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės siekis, bet ir įvairiais aspektais – visos kitos Konstitucijos nuostatos. Konstitucinis teisinės valstybės principas integruoja įvairias Konstitucijoje įtvirtintas, jos saugomas ir ginamas vertybes, taip pat ir tas, kurias išreiškia minėtas siekis. Teisės aktų (jų dalių) atitikties Konstitucijos preambulėje įtvirtintam atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekiui tyrimas suponuoja jų atitikties konstituciniam teisinės valstybės principui tyrimą (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas)*“. (Šio ir kitų Teismo aktų citatos, siekiant jas išskirti iš kito teksto, ir toliau rašomos pasviruoju šriftu). „Pamokymai“ tęsimi ir vėlesniu laiku – pvz., 2008 m. spalio 30 d. nutarime („*Vadinasi, pareiškėjų prašymas iširti ginčijamo teisinio reguliavimo atitiktį inter alia Konstitucijos preambulėje, pasak jų, įtvirtintam teisinės valstybės principui traktuotinas kaip prašymas iširti ginčijamo teisinio reguliavimo atitiktį inter alia konstituciniam teisinės valstybės principui*“), 2011 m. birželio 23 d. sprendime („*Vadinasi, pareiškėjo prašymas iširti ginčijamos nuostatos atitiktį Konstitucijos 23, 29, 52 straipsniams bei Konstitucijos preambulėje įtvirtintiems teisinės valstybės, teisėtų lūkesčių, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo, proporcingumo ir lygiateisiškumo principams traktuotinas kaip prašymas iširti ginčijamos nuostatos atitiktį Konstitucijos 23, 29, 52 straipsniams, konstituciniam teisinės valstybės principui*“).

Žvelgiant į Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudenciją, matoma, kad, remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambule, aiškinama Konstitucija. Šio tyrimo tikslas – nustatyti Teismo rėmimosi Konstitucijos preambule bruožus ir plėtojamą, taip susitelkiant į kelis klausimus: kokiais bruožais pasižymi naudojimas preambulės nuostatomis aiškinant Konstituciją, ją taikant? Ar šis naudojimas turi ypatumų? Kokia yra konstitucinės jurisprudencijos apie Konstitucijos preambulę plėtojimo kryptis ar kryptys? Ar yra ir jei taip, kokios preambulės aiškinimo ribos?

Šio tyrimo pavadinime ir tekste vartojamas žodis „rėmimasis“ – apibendrinamasis žodis Teismo intelektinei veiklai konstitucinės justicijos bylose apibūdinti – suprantamas kaip nuorodos į Konstitucijos preambulę, preambulės visumos ar atskirų jos nuostatų minėjimai, jos nuostatų paaiškinimas, turinio atskleidimas, vienu preambulės nuostatų sąsajų su kitomis preambulės nuostatomis bei su tolimesniu Konstitucijos tekstu nurodymas, argumentavimas, kai Konstitucijos aiškinimui imama kaip vienas iš pagrindų preambulė, atskiros jos nuostatos ir kitas panašus naudojimas preambule. Derėtų atkreipti dėmesį ir į tai, kad kaip rėmimasis preambule suvokiamas ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo implicitinis rėmimasis ja, t. y. atskleidimas ir preambulėje, ir ne vien joje implicitiškai įtvirtinto susijusio konstitucinio teisinio reguliavimo – ne tik tiesiogiai išdėstytų Konstitucijos normų, bet ir Konstitucijos principų, taip pat ir tų, „kurie išplaukia iš konstitucinio teisinio reguliavimo visumos ir Konstitucijos, kaip svarbiausių Tautos vertybių sistemą įtvirtinančio ir ginančio, visai teisės sistemai gaires nubrėžiančio akto, prasmės“¹⁷. Tačiau šiame tyrime, kaip jau buvo nurodyta tyrimo pradžioje, išsamiau susitelkiama į eksplcitinius rėmimosi Konstitucijos preambule atvejus, kai, Teismas, aiškindamas Konstituciją, jos preambule remiasi nurodydamas, įvardindamas ją ar atskiras jos nuostatas bei jų sąsajas vienu su kitomis ir su tolimesniu Konstitucijos tekstu. Žodis „rėmimasis“ tyrime vartojamas pakaitomis su kitais kaip sinonimai suprantamais žodžiais „naudojimas“, „nuorodos“, „nurodymas“.

Tyrimas grindžiamas prielaida, kad naudojimas Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambule kyla iš preambulės buvimo Konstitucijos visumos, jos struktūros dalimi, tačiau kadangi preambulė yra sudėtinė, naudojimas ja nevienodas, bet plėtojamas apibrėžta kryptimi.

Tyrimo užsibrėžtas tikslas įgyvendinamas penkiais etapais, kurie atskleidžia ir tyrimo struktūrą: nuo mokslinės doktrinos, pasaulio valstybių konstitucijų preambulių įtvirtinimo praktikos ir galiojančios Lietuvos Respublikos Konstitucijos parengiamosios medžiagos nagrinėjimo pereinama Lietuvos konstitucinės jurisprudencijos analizės link.

Du pirminiai tyrimo etapai pavadintini parengiamaisiais, bendraisiais. Pirmuoju

¹⁷ Žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas ir vėlesni.

etapu, kadangi Lietuvos konstitucinėje jurisprudencijoje plačiai neišplėtotą Konstitucijos preambulės sampratą, nuodugniau netiriama šios preambulės struktūra, imamasi išsiaiškinti šiuos jos bruožus. Nagrinėjami du šaltiniai: konstitucinės teisės literatūra ir pasaulio valstybių konstitucinė praktika (preambulių konstitucinis įtvirtinimas). Atliekama aprašomoji ir lyginamoji analizė, tyrimo metu gauti duomenys apibendrinami, atsižvelgiant į galiojančios Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulės įtvirtinimą. Naudojamas lyginamasis metodas¹⁸ ne tik pasaulio valstybių, bet ir regioniniu – Rytų ir Vidurio Europos valstybių, kurioms priklauso ir Lietuva, Konstitucijų preambulių – požiūriu. Platus tyrimo laukas leidžia pateikti išvalgas einant nuo makrolygmens prie mikrolygmens, nagrinėjant galiojančios Konstitucijos preambulės jurisprudencinį aiškinimą. Tyrimo autorė, atsižvelgdama į tai, kad konstitucinių tekstų lyginimui aktualu, kad konstitucinės teisės mokslas bendrai nepripažįsta konstitucinių dokumentų teksto analizės kaip pakankamo metodo, kad teisinių tekstų lyginimas (makrolyginimas) traktuojamas kaip pirmas, nors būtinas, žingsnis nuodugnesnės atskirų bruožų analizės link (mikrolyginimas), kad kontekstinė pagrindinė informacija apie įstatymus ir teismų praktika, politinė realybė ir istorija yra būtini, kad žodžių reikšmė būtų suvokta realiai¹⁹, tyrimo objekto nagrinėjimui pasitelkia ir tolimesnius tyrimo etapus.

Antruoju tyrimo etapu autorės kiek įmanoma glausčiau atskleidžiama apie preambulę Konstitucijos rengimo šviesoje. Nagrinėjimo rezultatai išdėstomi antroje tyrimo dalyje. Atsižvelgiama į tai, kad konstitucionalizmo progresas ilgainiui išreiškiamas istoriniuose konstituciniuose dokumentuose, padarydamas tuos tekstus vertingais atskaitos taškais nagrinėjimui²⁰. Tačiau galiojančios Konstitucijos preambulės ir jos tyrime nurodytų projektų tekstai, jų atskiros nuostatos nuodugniai nelyginami, to objektyviai negalint padaryti dėl skirtingų jų priėmimo laikmečių, o tik akcentuojami jų akivaizdžiai (*expressis verbis*) išreikšti panašumai ir skirtumai.

Pažymėtina ir tai, kad Konstitucinis Teismas teigia, kad, aiškinant Konstituciją, reikia taikyti įvairius metodus, taip pat ir įstatymų leidėjo ketinimų, istorinį, lyginamąjį²¹. Aiškindamas Teismas savo jurisprudencijoje apskritai nemažai remiasi ir

¹⁸ Penktuoju interpretavimo metodu P. Häberle vadinamas lyginamasis interpretavimas kaip technika suvokti teisinių tekstų reikšmę greta klasikinių interpretavimo metodų – pažodinio (gramatinio), sisteminio, istorinio ir įstatymų leidėjo ketinimų (teleologinio). *Tschentscher A. Comparing Constitutions and International Constitutional Law: A Primer. February, 2011. Prieiga per internetą: <http://www.servat.unibe.ch/jurisprudential/lit/CompCons_10_Feb_2011_SSRN.pdf>* (prisijungta 2016-06-27).

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ *Ibid.*

²¹ „Aiškinant Konstituciją privalu taikyti įvairius teisės aiškinimo metodus: sisteminių, bendrųjų teisės principų, loginį, teleologinį, įstatymų leidėjo ketinimų, precedentų, istorinį, lyginamąjį ir kt. Tik šitaip – visapusiškai –

travaux préparatoires, tačiau, autorės žiniomis, šiuo šaltiniu Teismas nėra pasirėmęs, aiškindamas Konstitucijos preambulę, išskyrus tai, kad Teismo panaudotas istorinis lietuvių kaip etninės tautos nuostatos, skelbiamos Konstitucijos preambulėje, paaiškinimas, apibūdinamas tolimesniame tyrimo tekste.

Atsižvelgimas į galiojančios 1992 m. Konstitucijos, skirtingos nuo Tarybų Socialistinės Respublikos (toliau – Lietuvos TSR) Konstitucijos, nuo Laikinojo Pagrindinio Įstatymo idėjinių pagrindų, rengimo aplinkybes suteikia kontekstą mąstymui apie preambulę ir rėmimąsi ja. Nors reikia pripažinti ir tai, kad preambulės nuostatų siūlymai, alternatyvūs jų variantai ir kitos preambulės rengimo aplinkybės, galinčios turėti įtakos tam, kaip ir kokios buvo suformuluotos preambulės nuostatos, sąlygiškai nedaug (palyginus su tolimesnio Konstitucijos teksto rengimo medžiaga) teužfiksuotos dokumentuose, atskleidžiančiuose Konstitucijos rengimo procesą ir jo rezultatus. Pateikiami atskiri fragmentai apie preambulės rengimą daugiau dokumentuoto Konstitucijos teksto rengimo aplinkybių kontekste²².

Reikia nurodyti ir tai, kad tyrimo autorė neturėjo galimybės susipažinti su neoficialiai žinomomis iniciatyvomis dėl Konstitucijos teksto, pateiktomis Konstitucijos teksto rengimo metu, apie kurias užsimena, pvz., K. Lapinskas, apibūdinęs Lietuvos Respublikos Konstitucijos projektą 1992 m. balandžio 7 d. Aukščiausiosios Tarybos posėdyje, teigdamas, kad „*įtaką komisijos darbui padarė ir paskelbti atskirų partijų, taip pat atskirų politinių grupių Konstitucijos projektai, kurie buvo skelbti spaudoje arba ir neoficialiai žinomi specialistams*“.

Rėmimosi Konstitucijos preambule bruožams atskleisti nebūtų pasitelkta galiojančios Konstitucijos parengiamoji medžiaga (*travaux préparatoires*), jeigu taip pat nebūtų iškilusių abejonių ypač dėl vieno iš galiojančios Konstitucijos preambulėje įtvirtintų Tautos siekių (t. y. atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekimo) interpretavimo, – apie tai plačiau atskleidžiama atskiroje ketvirtojoje šio tyrimo dalyje. Kita vertus, reikia pripažinti, kad šių abejonių atveju parengiamosios medžiagos atskleidimas nedavė tiek informacijos, kiek jos tikėtasi tyrimo pradžioje.

Tenka apgailestauti ir dėl to, kad, nesant pakankamai parengiamosios Konstitucijos preambulės medžiagos, šio tyrimo autorei nepavyko įgyvendinti sumanymo

aiškinant Konstituciją galima sudaryti prielaidas realizuoti jos, kaip visuomenės sutarties ir aukščiausios teisinės galios akto, paskirtį, užtikrinti, kad nebus nukrypta nuo Konstitucijos prasmės, kad nebus paneigta Konstitucijos dvasia ir kad gyvenime bus įtvirtintos tos vertybės, kuriomis Tauta grindžia savo pačios priimtą Konstituciją.“ Žr. 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas ir vėlesni.

²² Greta Aukščiausiosios Tarybos posėdžių stenogramų papildomai pasitelkus publikuotus Konstitucijos projektų preambulių tekstus ir dokumentų, kuriuos priėmė Aukščiausioji Taryba, bei kitų dokumentų turinį; taip pat pasitelkti Konstitucijos kūrėjų prisiminimai, leidžiantys susidaryti išsamesnį vaizdą, aktualų ir preambulės rengimui.

pasiremti informacija, gauta apklausiant galiojančios Konstitucijos rengėjus (šių ekspertų apklausta per mažai (iš aštuonių apklausti du), be to, apklaustieji teigia nežinantys ar neprisimenantys Konstitucijos preambulės rengimo aplinkybių, nerenge Konstitucijos preambulės), kuri būtų pagelbėjusi suvokiant abejones keliančių preambulėje įvardytų Tautos siekių nuostatų aiškinimą²³. Tad neišvengiamas šio etapo trūkumas – duomenų apie Konstitucijos preambulės rengimą fragmentiškumas (o ypač kalbant apie Tautos siekimą atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės – *expressis verbis* išreikštų duomenų nebuvimas²⁴), tačiau ir tai, ką pavyko atskleisti iš Konstitucijos *travaux préparatoires*, padeda orientuotis suvokiant kitas Konstitucijos preambulės nuostatas.

Likusieji trys tyrimo etapai – „specialieji“ – kurių metu žengiama toliau įgyvendinant tyrimo tikslą. Trečio etapo metu analizuotas rėmimosi Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambule dažnis ir apimtis²⁵. Atliktame tyrime analizuoti 67 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo atrinkti aktai (59 nutarimai, 4 išvados, 4 sprendimai), priimti 1993–2015 m. (toliau apibendrintai gali būti vadinami sprendimais), kuriuose nurodoma į galiojančios Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulę, kuriuose vartojami teiginiai, susiję su Konstitucijos preambule. Šie aktai atrinkti pagal raktinio žodžio „preambulė“ šaknį „preamb“, naudojantis Teismo paieškos įrankiu²⁶.

²³ Konstitucijos rengėjų, *inter alia*, buvo klausta: kaip buvo formuluojamas Konstitucijos preambulės siekimas? Ar preambulėje įtvirtintas siekimas pirminiu ir vėlesniu preambulės rengimo laiku buvo suvokiamas kaip vientisas (pvz., teisinės valstybės siekis) ar kaip keli (susiję) valstybės siekiai, tikslai (nebūtinai apjungtini į teisinės valstybės sampratą) ir kt.

²⁴ Atsižvelgiant ir į cituotą V. Sinkevičiaus, pasiremiant konstitucine jurisprudencija, pateiktą pastebėjimą, kad Konstitucijos preambulės nuostatoje, jog Tauta siekia „atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės“, pavartotų sąvokų turinys negali būti atskleidžiamas vien rašytiniu Konstitucijos tekstu.

²⁵ Vienas iš šių tyrimo dalių nulėmusių mokslinių interesų buvo nustatyti, kiek Lietuvos konstitucinė jurisprudencija dėl konstitucinės preambulės aiškinimo yra išplėtota plačiau nei tik susijusi su teisinės valstybės principo atskleidimu (1993–2009 m. ir 2010–2013 m. oficialiųjų konstitucinių doktrinų nuostatų leidiniuose, išleistuose Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo (prieiga per internetą: <<http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/oficialioji-konstitucine-doktrina/704>> (prisijungta 2016-06-27), atskirai neišskiriamas skyrius apie Konstitucijos preambulę, o rėmimosi ja atvejų reikia daugiausia ieškoti plačiame pirmajame skyriuje, apibūdinančiame konstitucinės santvarkos pagrindus, taip pat „išbarstytų“ kituose skyriuose. Beje, šiuose leidiniuose pateikiamas atskiras poskyris apie atvirą, teisingą, darnią pilietinę visuomenę ir teisinę valstybę. Jame nurodytų leidinių autoriai išdėsto su preambulės nuostatų aiškinimu susijusią jurisprudenciją, tačiau jos išdėstymą tam tikra prasme „apsunkina“ vis pateikiami jurisprudencinių teiginių pakartojimai, kuriuose „paskęsta“ nauji tyrime nagrinėjamos jurisprudencijos bruožai).

²⁶ Paieška. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Prieiga per internetą: <<http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135>> (prisijungta 2016-06-27).

Pasirinkta nagrinėti ilgo laikotarpio – 22 metų²⁷ – sprendimus, stebint rėmimosi plėtotę. Nagrinėtas ne vien kiekybinis rėmimosi Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambule aspektas (rėmimosi dažnis), bet ir kokybinis (rėmimosi apimtis) (taip pat ir tolimesnėje tyrimo dalyje).

Ketvirtajame tyrimo etape pereinama prie rėmimosi Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulėje įtvirtintu Tautos siekimu atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės ypatumų (palyginus su kitomis preambulės nuostatomis) nustatymo. Šis tyrimo etapas pasirinktas ypač dėl to, kad, kaip natūraliai reikėjo tikėtis dar prieš atliekant tyrimą²⁸, vis aktualus naudojimas preambulėje skelbiamais siekiais²⁹. Aiškinant juos, konstitucinėje jurisprudencijoje atskleidžiama ir teisinės valstybės kategorija, kuri yra įvairiapusio mokslininkų domėjimosi objektas³⁰.

²⁷ Tačiau išskyrus 1996 m., nes jais Teismo sprendimuose nebuvo daromos nuorodos į Konstitucijos preambulę. Reikia paminėti ir tai, kad iš viso per 22 Teismo veiklos metus priimti 588 aktai (įskaitant visų rūšių sprendimus) (žr. Nutarimai, išvados ir sprendimai. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Prieiga per internetą: <<http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/nutarimai-ismvados-ir-sprendimai/138/y2016>> (prisijungta 2016-06-27)). Taigi atrinktieji sprendimai sudaro apie 11 proc. (apie devintadalį) visų Teismo priimtų sprendimų.

²⁸ Preambulės formuluotėje strateginiu valstybiniu požiūriu itin reikšmingos nuostatos, nukreiptos į ateitį. Jų reikšmingumas, kaip toliau atskleidžia tyrimo rezultatai, pabrėžiamas konstitucinėje jurisprudencijoje. Tokiomis valstybės ateičiai (taip pat ir dabarčiai) reikšmingomis nuostatomis gali būti laikomos ir preambulės nuostatos, apibūdinančios Tautą kaip konstitucinių įgaliojimų šaltinį, skatinančios mąstyti apie nacionalinio tapatumo suvokimą (pvz., nacionalinio tapatumo puoselėjimo svarba valstybei fiksuojama galiojančiuose strateginiuose dokumentuose, pvz., Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“, – šalies raidos dvidešimtmėčių apimančiame dokumente, – Lietuvos piliečiai kviečiami kurti „modernią, veržlią, atvirą pasauliui, savo nacionalinį tapatumą puoselėjančią stiprią valstybę“. Beje, nutarimas pradedamas įvardijant Lietuvos (ne lietuvių) tautą, paaiškinant jos suvokimą tekste ne tik etnine, o ir politine, pilietine reikšme. Žr. Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gegužės 15 d. nutarimu Nr. XI-2015 „Dėl valstybės pažangos strategijos „Lietuva pažangos strategija „Lietuva 2030“ patvirtinimo“ patvirtinta Valstybės pažangos strategija „Lietuva 2030“. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=425517&p_query=&p_tr2=2> (prisijungta 2016-06-27)).

²⁹ Nekalbant apie šio siekimo įgyvendinimo aktualumą, nors jo įgyvendinimas šiame tyrime nenagrinėjamas.

³⁰ Apskritai teisinės valstybės koncepcija kaip probleminė yra įgijusi „iš esmės ginčytinos kategorijos“ (angl. *essentially contested concepts*) pavadinimą. Tai reiškia, kad ji yra kategorija, neišvengiamai kelianti nesibaigiančius jos vartotojų ginčus dėl jos tinkamo vartojimo ir kuriai atpažinti taikomi atitinkami kriterijai ne tik politikos, bet ir teisės srities moksluose teorinės ir empirinės analizės lygmeniu (apie „iš esmės ginčytinas kategorijas“ žr., pvz., *Collier D., Hidalgo F. D., Maciuceanu O. A. Essentially contested concepts: Debates and Applications // Journal of Political Ideologies, 2006, Vol. 11, Issue 3. Prieiga per internetą: <<http://polisci.berkeley.edu/sites/default/files/people/lu3827/Collier%20Gallie.pdf>> (prisijungta 2016-06-27); *Jeremy W. Is the Rule of Law an Essentially Contested Concept (In Florida)? Prieiga per internetą: <http://users.ox.ac.uk/~lawf0068/ROL_ECC.LP.perps.pdf> (prisijungta 2016-06-27)).* Konstitucinės teisės, taip pat ir kiti Lietuvos mokslo atstovai, yra parengę nemažai publikacijų teisinės valstybės*

Galiausiai penktuoju etapu nagrinėjamas Konstitucijos preambulės teisinės reikšmės ir jos pasireiškimo Teismui oficialiai taikant preambulę klausimas. Nors šis klausimas neabejotinai yra išeities taškas temai apie oficialų rėmimąsi preambulę vystyti, autorės studijoje jis tampa kaip baigiamasis akcentas, nes kaip buvo nurodyta anksčiau, dėl preambulės statuso tam tikru požiūriu Lietuvoje platesnių mokslinių diskusijų nekyla ir ši darbo dalis padeda susieti tyrime nagrinėtus rėmimosi Konstitucijos preambule aspektus, rėmimosi Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambuleje įtvirtintu Tautos siekimu ypatumai „veda“ prie Konstitucijos preambulės teisinės reikšmės aiškinimo nagrinėjimo.

Reikėtų pridurti, kad tyrimo autorė supranta, kad eiti anksčiau nurodytais žingsniais (tyrimo etapais) siekiant tyrimo tikslo ir šiuos žingsnius žengti vienoje turinčioje būti ribotos apimties publikacijoje yra gana platus užmojis (palyginus su ligšiolinėmis teisės mokslo atstovų publikacijomis apie preambules), tačiau paaiškina tokio ilgo įgyvendinimo priežastis. Reikia pabrėžti ir tai, kad autorės pasirinktas tyrimo tikslo įgyvendinimo kelias jokių būdu negali būti suvokiamas kaip paneigiantis Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo kaip vienintelio oficialaus Konstitucijos aiškintojo³¹ (ir ypač teisinės valstybės sampratos atskleidėjo³²) sampratą.

Domėjimąsi Konstitucijos preambulės aiškinimu svariai paskatino ir kitų valstybių

sampratos tema, apibūdindami ir šios srities konstitucinę jurisprudenciją (pvz., *Kūris E.* Konstituciniai principai ir Konstitucijos tekstas // *Jurisprudencija*, 2001, t. 23(15); *Kūris E.* Konstituciniai principai ir Konstitucijos tekstas (2) // *Jurisprudencija*, 2002, t. 24(16); *Jarašiūnas E.* Keletas konstitucinio teisinės valstybės principo interpretavimo aspektų Lietuvos konstitucinėje jurisprudencijoje // *Jurisprudencija*, 2006, t. 84(6)). Gilinantį į teisinės valstybės kategorijos įtvirtinimą konkrečiai preambuleje, nustatyta, kad terminas „*rule of law*“ yra dominuojanti konstitucinė frazė šiuolaikiniame laikmetyje (kalbant apie frazių vartojimą konstitucijų preambulėse laiko požiūriu: tarp atrinktų populiariausių frazių konstitucijų preambulėse antroje vietoje (po „mes, žmonės“) patenka frazė „teisinė valstybė“); aiškinama, kad jos atgaivinimą, įtvirtinant ją preambulėse, lengvina šio koncepto neapibrėžtumas, esantis patrauklus ir autoritarams, ir demokratams. (Žr. *Ginsburg T., Foti N., Rockmore D.* We the Peoples': The Global Origins of Constitutional Preambles // *Coase-Sandor Institute for Law & Economics Working Paper*, 2013, No. 664, p. 120. Prieiga per internetą: <http://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1660&context=law_and_economics> (prisijungta 2016-06-27)). Reikia pažymėti, kad pateikiamos ir abejonės, susijusios su teisinės valstybės teiginio įtvirtinimu preambuleje, nurodant, kad santykinai nekenksmingo teiginio, pvz., palaikančio teisinę valstybę, įtraukimas į preambulę gali leisti teisėjams interpretuoti Konstituciją taip, kaip jie nori, įskaitant implikacijas, ribojančias įstatymų leidžiamąją ir vykdomąją valdžias (žr. *Twomey A.* Constitutional Recognition of Indigenous Australians in a Preamble // *Sydney Law School Report*, 2011, No. 2. Prieiga per internetą: <http://sydney.edu.au/law/crul/documents/2011/Report_2_2011.pdf> (prisijungta 2016-06-27)).

³¹ „Pagal Konstituciją tik Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus oficialiai aiškinti Konstituciją“ (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d. nutarimas ir vėlesni).

³² „Atskleisti teisinės valstybės sampratos turinį yra konstitucinės doktrinos funkcija“ (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gegužės 11 d. nutarimas ir vėlesni).

mokslininkų publikacijos preambulės tema, susijusios su konstitucijų pataisomis. Nors Lietuvoje teisėkūros iniciatyvų, susijusių su galiojančios Konstitucijos preambulės keitimu ir/ar papildymu nebuvo³³, matoma, kad domėjimasis preambulėmis ypač sustiprėja tais laikotarpiais, kai valstybėse dėl vienokių ar kitokių priežasčių vyksta svarstymai dėl galimybių jų konstitucijose, anksčiau neturėjusiose preambulių, pastarąsias įtvirtinti, teikiamos iniciatyvos dėl konstitucijų įtvirtinamų preambulių dalinių pataisų, priimamos vienokios ar kitokios konstitucijų preambulių pataisos. Antai, pvz., publikuotas beveik vien konstitucinių preambulių analizei skirtas leidinys, besiremiantis Vengrijoje 2010 m. įvykusios konferencijos „Simboliniai valstybės ir teisės tęstinumo bei netęstinumo aspektai Centrinėje Europoje“ medžiaga, kompleksiskai kelių valstybių požiūriu nagrinėjantis preambulių konstitucinį įtvirtinimą, teismų praktiką preambulių tematika, konstitucijų preambulių keitimo iniciatyvas, orientuojantis į pagalbą konkrečiai valstybei (Vengrijai) priimant sprendimą dėl preambulės įtvirtinimo³⁴.

Taip pat galima pateikti kelis pavyzdžius apie kitose valstybėse buvusias iniciatyvas. Antai jie susiję ir su geografiniu požiūriu Lietuvai artimesnėmis valstybėmis – Latvija, Estija, Nyderlandais ir su šiuo požiūriu nutolusiomis valstybėmis – Australija. Štai Latvijos Konstitucija, turėjusi 15 žodžių preambulę, 2012 m. pakeista ilgesne³⁵. Viena iš nedaugelio įgyvendintų 1992 m. Estijos Respublikos Konstitucijos keitimo iniciatyvų – 2007 m. priimta pataisa, įsigaliojusi 2007 m. liepos 21 d., kuria papildyta Konstitucijos preambulė. Šiuo pakeitimu preambulėje buvo įtvirtinta valstybės prie-

³³ Tyrimo autorės žiniomis, Lietuvos Respublikos Seimo teisės aktų projektų bazėje nėra įregistruotų Konstitucijos preambulės keitimo, papildymo projektų. Kai kurios nevyriausybinės organizacijos yra pareiškusios Konstitucijos, taip pat ir jos preambulės keitimo iniciatyvų. Žr., pvz., 2014 m. lapkričio 15 d. Lietuvai pagražinti draugijos darbo grupės parengtos Konstitucijos projekte siūloma tokia Konstitucijos preambulės formuluotė: „Mes, suvokiantys save kaip evoliucijos išugdytą žmonijos dalį, turinčią istoriškai susiklosčiusių etninių savitumų ir kultūrinių bendrumų, įgalinančių mus vadintis lietuvių tauta, siekiantys išsaugoti savo istoriją, gimtąją kalbą, raštą, gamtojautą, tautojautą, tradicijas ir papročius, pasiryžę sutvarkyti savo gyvenimą taip, kad tautos gerovė valstybėje būtų vertinama pagal mažiausiai apsirūpinusių piliečių galimybę tenkinti savo poreikius, naudodamiesi tautos gamtiniu ir civilizaciniu paveldu bei ištekliais, tvarkomais pagal pažangiausius mokslo pasiekimus, skatindami savo ir būsimų kartų darną, taupumą, taikų sambūvį, pagarbą Visatai, Žemei ir Žmogui, tautos valia priimame ir skelbiame šią KONSTITUCIJĄ.“ Prieiga per internetą: <<http://pasauliolietuvis.lt/wp-content/uploads/2015/04/LPD-Konstitucijos-projektas-2014.pdf>> (prisijungta 2016-06-27).

³⁴ Acta Juridica Hungarica, Hungarian Journal of Legal Studies, 2011, Vol. 52, No. 1. Prieiga per internetą: <http://real-j.mtak.hu/766/1/ACTAJURIDICA_52.pdf> (prisijungta 2016-06-27).

³⁵ Žr. The Constitution of the Republic of Latvia. Latvijas Republikas Saeima. Prieiga per internetą: <<http://www.saeima.lv/en/legislation/constitution>> (prisijungta 2016-06-27).

dermė užtikrinti estų kalbos išsaugojimą per amžius³⁶. Kita vertus, nors Nyderlandų Karalystės Konstitucijoje nėra įtvirtintos preambulės, dėl Konstitucijos pakeitimo ir papildymo preambule buvo ne kartą diskutuojama, tačiau politikai nesutarė dėl jos reikalingumo ir turinio³⁷. 1985–1998 m. diskutuota, tačiau taip pat nesutarta dėl naujos preambulės Australijos Konstitucijoje³⁸.

Įkvepia ir ankstesnių metų diskusijos, susijusios su pateiktomis iniciatyvomis dėl tarptautinių dokumentų preambulių. Antai teigiama, kad Europoje konstitucinėms preambulėms skirtas didesnis dėmesys ypač ginčų dėl to, ar Romos konstitucinės sutarties preambulėje turėtų būti teikiama nuoroda į krikščioniškas vertybes, kontekste³⁹.

Šiam konstitucijų preambulių tyrimui aktualūs bei įkvepiantys ir pasaulinio masto lyginamųjų konstitucinių preambulių tyrimų duomenys – ir besiremiantys šių preambulių turinio analize (daugiau preambulių tekstų analize⁴⁰ bei kitais tyrimo

³⁶ *Butvilavičius D.* Estijos Respublikos konstitucinė sistema // *Beinoravičius D., Birmontienė T., Butvilavičius D. ir kiti.* Europos Sąjungos valstybių narių konstitucinės sistemos. Mokslo studija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012, p. 220. Prieiga per internetą: <<http://ebooks.mruni.eu/reader/europos-sjungos-valstybi-nari-konstitucins-sistemos/221>> (prisijungta 2016-06-27).

³⁷ *Birmontienė T.* Nyderlandų Karalystės konstitucinė sistema // *Beinoravičius D., Birmontienė T., Butvilavičius D. ir kiti.* Europos Sąjungos valstybių narių konstitucinės sistemos. Mokslo studija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012, p. 634. Prieiga per internetą: <<http://ebooks.mruni.eu/reader/europos-sjungos-valstybi-nari-konstitucins-sistemos/221>> (prisijungta 2016-06-27).

³⁸ *McKenna M.* First Words: A Brief History of Public Debate on a New Preamble to the Australian Constitution 1991-99. Research Paper, 1999-2000, No. 16. Information and Research Services. Department of the Parliamentary Library. Prieiga per internetą: <<https://www.aph.gov.au/binaries/library/pubs/rp/1999-2000/2000rp16.pdf>> (prisijungta 2016-06-27).

³⁹ *Frosini J. O.* The Role of Preambles in Establishing New Trends in Latin American Constitutional Law. Prieiga per internetą: <<http://www.juridicas.unam.mx/wccl/ponencias/13/224.pdf>> (prisijungta 2016-06-27).

⁴⁰ Pvz., Comparative Constitutions Project. Prieiga per internetą: <<http://www.comparativeconstitutionsproject.org>> (prisijungta 2016-06-27). Šio projekto duomenis naudoja ir kiti autoriai. Antai žr., pvz., *Ginsburg T., Foti N., Rockmore D.* We the Peoples': The Global Origins of Constitutional Preambles // Coase-Sandor Institute for Law & Economics Working Paper, 2013, No. 664. Prieiga per internetą: <http://chicagounbound.uchicago.edu/lcgl/viewcontent.cgi?article=1660&context=law_and_economics> (prisijungta 2016-06-27); taip pat žr., pvz., *Addis A.* Constitutional Preambles as Narratives of Peoplehood // Tulane Public Law Research Paper, March 2016, No. 16-2. Prieiga per internetą: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2754290> (prisijungta 2016-06-27); *Kutlesic V.* Preambles of Constitutions – a comparative study of 194 current constitutions. Prieiga per internetą: <<http://constitutional-change.com/preambles-of-constitutions-a-comparative-study-of-194-current-constitutions/>> (prisijungta 2016-06-27). (Кутлеших В. Преамбуле устава – упоредна студија 194 важећа устава. Prieiga per internetą: <<http://anali.ius.bg.ac.rs/A2010-2/Anali%202010-2%20str.%20060-076.pdf>> (prisijungta 2016-06-27)).

šaltiniai⁴¹).

Klausimai apie preambulę ir jos reikšmę, vaidmenį konstituciniame interpretavime, aptariant ir preambulės sampratą, yra ne vienos kitų valstybių mokslo atstovų publikacijos (taip pat ir disertacinių darbų) tyrimo objektas⁴². Šiam tyrimui aktualu tai, kad publikacijų autorių nustatytas didėjantis naudojimas preambulėmis konstituciniame interpretavime. Antai L. Orgado atliktas globalus preambulių funkcijų tyrimas rodo augančią tendenciją joms turėti didesnę privalomąją galią – ar savarankiškai, kaip teisių šaltinio, ar jungiant su kitomis konstitucinėmis nuostatomis, ar

⁴¹ P vz., *Orgad L. The Preamble in Constitutional Interpretation // International Journal of Constitutional Law*, 2010, Volume 8, Issue 4. Prieiga per internetą: <<http://icon.oxfordjournals.org/content/8/4/714.full.pdf>> arba <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1686745> (prisijungta 2016-06-27); *Addis A. Constitutional Preambles as Narratives of Peoplehood // Tulane Public Law Research Paper*, March 2016, No. 16-2. Prieiga per internetą: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2754290> (prisijungta 2016-06-27).

⁴² Teigiama, kad dvi konstitucinės tradicijos įkvėpė skirtingą preambulių reikšmės traktavimą: Jungtinių Amerikos Valstijų požiūriu inspiruoti tvirtinimai, kad preambulės turi mažai ar išvis neturi praktinio pritaikomumo ir turi būti traktuojamos kaip neveikiančios, bei Prancūzijos konstitucinio išimtinumo inspiruoti tvirtinimai apie preambulės naudojimą kaip konstitucinės peržiūros parametą. Žr. *Frosini J. O. Constitutional Preambles. At a Crossroads Between Politics and Law*. Maggioli Editore, 2012. Prieiga per internetą: <https://books.google.lt/books?id=_kIGf5VFhScC&pg=PA92&lpq=PA92&dq=garlicki+preambles&source=bl&ots=mRrAZM1AdT&sig=CFrb40BAubY4G2W0UPps3EqrIq&hl=lt&sa=X&ved=0ahUKEwi47tnlpcfLahWkv3IKHfv-BRQQ6AEIGzAA#v=onepage&q=garlicki%20preambles&f=false> (prisijungta 2016-06-27); taip pat *Frosini J. O. The Role of Preambles in Establishing New Trends in Latin American Constitutional Law*. Prieiga per internetą: <<http://www.juridicas.unam.mx/wcc/ponencias/13/224.pdf>> (prisijungta 2016-06-27); *Afsab E. Constitutional Preambles. At a Crossroads between Politics and Law. Book Review // International Journal of Constitutional Law*, 2013, Vol. 11(3). Prieiga per internetą: <<http://icon.oxfordjournals.org/content/11/3/831.full.pdf+html>> (prisijungta 2016-06-27); *Orgad L. The Preamble in Constitutional Interpretation // International Journal of Constitutional Law*, 2010, Volume 8, Issue 4. Prieiga per internetą: <<http://icon.oxfordjournals.org/content/8/4/714.full.pdf>> arba <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1686745> (prisijungta 2016-06-27); *Theil S. Three insights from Peter Häberle's "Preambles in the text and context of constitutions"*. U.K. Constitutional Law Blog, 25th Mar 2015. Prieiga per internetą: <<https://ukconstitutionallaw.org/2015/03/25/stefan-theil-three-insights-from-peter-haberles-preambles-in-the-text-and-context-of-constitutions/>> (prisijungta 2016-06-27); *Winckel A. Constitutional law: So what exactly IS a preamble? // Alternative Law Journal*, April 2000, Vol. 25 Issue 2 arba prieiga per internetą: <<http://kirra.austlii.edu.au/au/journals/AltLawJl/2000/33.html>> (prisijungta 2016-06-27); *Otoo N. Die Normative Wirkung Von Präambeln Im Europäischen Primärrecht. Inauguraldissertation zur Erlangung des akademischen Grades eines Doktors der Rechte durch die Rechtswissenschaftliche Fakultät der Westfälischen Wilhelms-Universität Münster*, 2012. Prieiga per internetą: <https://books.google.lt/books?id=hYMXxg_0vXoC&pg=PA184&lpq=PA184&dq=papenheim+Pr%C3%A4ambeln+in+der+deutsche+n&source=bl&ots=PF5Re9sEX0&sig=5JQD2tjCR4gtF2jL_spAvO0f6Q&hl=lt&sa=X&ved=0ahUKEwum8jgqcXLahXIQbQKHc9WAt4Q6AEIHjAB#v=onepage&q=papenheim%20Pr%C3%A4ambeln%20in%20der%20deutschen&f=false> (prisijungta 2016-06-27).

kaip gairių konstituciniam interpretavimui⁴³. Ir Lietuvos konstitucinės teisės mokslo atstovai patvirtina, kad „konstitucinių preambulių nuostatos ir jų sisteminė visuma šių laikų konstitucionalizmo raidoje vis labiau įgyja savarankišką reikšmę“⁴⁴.

Galiausiai dar vienas motyvas šiame tyrime pasirinkti nagrinėti apsibrėžtą tyrimo objektą yra tas, kad, remiantis mokslo doktrinos atstovais, modernus konstitucinis teismas negali priimti sprendimo nesiremdamas įvairių rūšių vertybėmis, kurių didžiausias rinkinys yra pateikiamas įvadinėje pagrindinių įstatymų dalyje⁴⁵. Vertybių, kuriomis grindžiama Lietuvos Respublikos Konstitucija⁴⁶, atspirties taškas – Konstitucijos preambulė.

I. GALIOJANČIOS LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJOS PREAMBULĖS SAMPRATA IR STRUKTŪRA PASAULIO VALSTYBIŲ KONSTITUCIJŲ PREAMBULIŲ KONTEKSTE

Mokslo literatūroje konstitucijos preambulės tematika šios preambulės samprata apskritai nėra entuziastingų diskusijų objektas, nors preambulės apibrėžties pateikimas autoriams yra pagrindas kitiems klausimams, susijusiems su preambule, nagrinėti. Galima pateikti iliustracinius mokslo publikacijų autorių išdėstomus konstitucijos preambulės suvokimus. Pvz., M. McKennos, A. Simpson ir G. Williamso nuomone, konstitucijos preambulė yra įvadinė dalis ar teiginys, kuris eina prieš dokumento (įstatymo ar konstitucijos) juridinę galią turinčią (angl. *operative*) ar vykdomąją (angl. *enforceable*) dalis⁴⁷. Remiantis L. Orgadu, formaliai tariant, preambulė yra konstitu-

⁴³ *Orgad L.* The Preamble in Constitutional Interpretation // International Journal of Constitutional Law, 2010, Volume 8, Issue 4. Prieiga per internetą: <<http://icon.oxfordjournals.org/content/8/4/714.full.pdf>> arba <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1686745> (prisijungta 2016-06-27).

⁴⁴ *Žilys J.* Kelias į Lietuvos Respublikos Konstituciją: pagrindiniai teisiniai politiniai ženklai. Nepriklausomybės sąsiuviniai, 2012, Nr. 2(2), p. 7. Prieiga per internetą: <http://www.rofondas.lt/wp-content/uploads/2013/06/Nepriklausomyb%C4%97s_s%C4%85siuviniai_2.pdf> (prisijungta 2016-06-27).

⁴⁵ *Piotrowski R.* The importance of preamble in Constitutional Court Jurisprudence // Acta Juridica Hungarica, Hungarian Journal of Legal Studies, 2011, Vol. 52, No. 1, p. 35. Prieiga per internetą: <http://real-j.mtak.hu/766/1/ACTAJURIDICA_52.pdf> (prisijungta 2016-06-27).

⁴⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2004 m. gegužės 25 d. ir vėlesniuose nutarimuose yra konstatavęs, kad „Konstitucija, kaip aukščiausios teisinės galios aktas ir visuomenės sutartis, yra grindžiama universaliosiomis, nevestionuojamomis vertybėmis – suvereniteto priklausymu Tautai, demokratija, žmogaus teisių ir laisvių pripažinimu bei jų gerbimu, pagarba teisei bei teisės viešpatavimu, valdžios galių ribojimu, valdžios įstaigų priederme tarnauti žmonėms ir atsakomybe visuomenei, pilietiškumu, teisingumu, atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekiu“.

⁴⁷ *McKenna M., Simpson A., Williams G.* First Words: The Preamble to the Australian Constitution //

cijos įvadas, dažnai turintis formalų arba alternatyvų pavadinimą (angl. *preamble, foreword, preface*) ar neturintis pavadinimo. Turinio požiūriu ji nurodo istoriją prieš konstitucijos priėmimą, taip pat pagrindinius tautos principus ir vertybes⁴⁸. Remiantis T. Ginsburgu, N. Foti ir D. Rockmore'u, tai – bet koks teiginys, nuostata, išdėstyta/-os prieš konstitucijos formalų tekstą, suskirstytą straipsniais⁴⁹. Pasak A. Addiso, konstitucinė preambulė yra tekstas, sukurtas tam, kad pradėtų konstituciją (ir kartais glaustai apibrėžtų tos sistemos, kuriai konstitucija sukurta, prigimtį)⁵⁰. Anot E. Jarašiūno, tai – glausta įžanginė konstitucinio teksto dalis – raktas konstitucinio reguliavimo sistemai suprasti. Joje įtvirtinti esminiai Lietuvos valstybinio gyvenimo principai, svarbiausios konstitucinės vertybės ir siekiai⁵¹. Remiantis kitais Lietuvos mokslo atstovais, tai įvadinė Konstitucijos dalis, atspindinti konstitucijos priėmimo aplinkybes, sąlygas, tikslus ir motyvus, vertybes, kurių siekiama, ir kt.⁵²

Vertinant šiuos apibrėžimus, galima nesunkiai išvelgti jiems bendrą (beveik visuose apibrėžimuose akcentuotą) bruožą – tai pradinė (t. y. įvadinė, einanti prieš, išdėstyta prieš kitą konstitucijos dalį, konstitucijos įvadas, tekstas, sukurtas tam, kad pradėtų konstituciją) Konstitucijos teksto dalis. Apibrėžimai rodo, kad šis bruožas gali būti vadinamas preambulės apibrėžimo minimumu. Pusei cituotų apibrėžimų

University of New South Wales Law Journal, 2001, Vol. 24, No. 2, 2001. Prieiga per internetą: <<http://www.austlii.edu.au/au/journals/UNSWLawJl/2001/28.html>> (prisijungta 2016-06-27).

⁴⁸ *Orgad L.* The Preamble in Constitutional Interpretation // International Journal of Constitutional Law, 2010, Volume 8, Issue 4, p. 715–716. Prieiga per internetą: <<http://icon.oxfordjournals.org/content/8/4/714.full.pdf>> arba <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1686745> (prisijungta 2016-06-27).

⁴⁹ *Ginsburg T., Foti N., Rockmore D.* We the Peoples': The Global Origins of Constitutional Preambles // Coase-Sandor Institute for Law & Economics Working Paper, 2013, No. 664, p. 105. Prieiga per internetą: <http://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1660&context=law_and_economics> (prisijungta 2016-06-27).

⁵⁰ *Addis A.* Constitutional Preambles as Narratives of Peoplehood // Tulane Public Law Research Paper, 2016, No. 16-2, p. 1, 49. Prieiga per internetą: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2754290> (prisijungta 2016-06-27).

⁵¹ *Jarašiūnas E.* Lietuvos Respublikos Konstitucijos forma, struktūra, turinys // *Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E., Maksimaitis K., Mesonis G., Normantas A., Pumputis A., Vaitiekienė E., Vidrinskaitė S., Žilys J.* Lietuvos konstitucinė teisė. Antrasis leidimas. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002, p. 171.

⁵² *Vainiūtė M.* Konstitucijos preambulė – raktas konstitucinio reguliavimo sistemai suprasti // *Jurisprudencija*, 2012, t. 19(3), p. 918. Prieiga per internetą: <<https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudencija/article/view/65>> (prisijungta 2016-06-27); *Beinoravičius D., Mesonis G., Vainiūtė M.* The Role and Place of the Preamble in Lithuanian Constitutional Regulation // *Baltic Journal of Law & Politics*, 2015, Vol. 8, No. 2, p. 154. Prieiga per internetą: <<http://www.degruyter.com/view/j/bjlp.2015.8.issue-2/bjlp-2015-0022/bjlp-2015-0022.xml?format=INT>> (prisijungta 2016-06-27).

bendra tai, kad juose apibūdinamas preambulės turinys (t. y. joje nurodoma istorija prieš konstitucijos priėmimą, taip pat pagrindiniai tautos principai ir vertybės; atspindimos konstitucijos priėmimo aplinkybės, sąlygos, tikslai ir motyvai, vertybės, kurių siekiama, ir kt.). Svarbu tai, kuo apibrėžimai, kuriuose neapibūdinamas preambulės turinys, išsiskiria: pvz., vieno iš jų atveju nurodoma tolimesnio konstitucijos teksto teisinė reikšmė (t. y. juridinę galią turinti (angl. *operative*) ar vykdomoji (angl. *enforceable*) dalis), o kito iš jų atveju preambulės kaip einančios prieš tolimesnę Konstitucijos dalį apibūdinimas pratęsiamas akcentuojant tos tolimesnės Konstitucijos dalies formalius dalykus – normų organizavimą straipsniais (t. y. išdėstyta/-os prieš konstitucijos formalų tekstą, suskirstytą straipsniais). Visgi ir minėtais bendrų bruožų atvejais, ir tais atvejais, kai matomi pateiktų apibrėžimų skirtumai, juos apibendrina preambulės siejimas su tolimesniu Konstitucijos tekstu. Taigi preambulė suvoktina kaip struktūrinė konstitucijos teksto visumos dalis (tad aiškinant preambulę įgyja reikšmę sisteminis Konstitucijos aiškinimo metodas), nors pasižyminti ypatumais (skiriančiais ją nuo po jos einančio konstitucijos teksto).

Remiantis toliau šioje publikacijoje pateikiamų atliktų tyrimų duomenimis, dažna konstitucija pasaulyje pradeda preambule⁵³ (juo labiau kad daugiau yra pasaulio valstybių konstitucijų, turinčių preambules nei jų neturinčių), o ir jokia kita dalis konstitucijose neina prieš preambulę, tad kuo paaiškinamas jos buvimas konstitucinio teksto pradžioje?

Nagrinėjant konstitucijos preambulės sampratą, tampa svarbus ir savo esme persipinančių kategorijų – preambulės paskirties⁵⁴, tikslo ar tikslų⁵⁵, funkcijų⁵⁶ – suvokimas, kurios, matoma, ne visada atspindimos cituotuose preambulės apibrėžimuose kaip preambulės turinys. Kita vertus, reikia atkreipti dėmesį ir į tai, kad konstitucijos, net ir neturinčios preambulių, turi preambulių elementų, nors ir išbarstytų po konstitucinį tekstą. Remdamasis ir pastaruoju argumentu, P. Häberle, ankstyvaisiais 1980 m. išdėstęs požiūrį į konstitucijų preambules, ypač po Antrojo pasaulinio karo priimtų Vokietijos konstitucijų kontekste, daro išvadą, kad pream-

⁵³ Kaip jau buvo pastebėta, vadinama ne tik preambule. Apie pavadinimų įvairovę žr., pvz., *Kutlesic V. Preambles of Constitutions – a comparative study of 194 current constitutions*. Prieiga per internetą: <<http://constitutional-change.com/preambles-of-constitutions-a-comparative-study-of-194-current-constitutions/>> (prisijungta 2016-06-27).

⁵⁴ Remiantis Dabartinės lietuvių kalbos žodynu, žodis „paskirtis“ aiškinamas kaip „iš anksto numatytas tikslas“. Prieiga per internetą: <<http://dz.lki.lt/search/>> (prisijungta 2016-06-27).

⁵⁵ Remiantis Dabartinės lietuvių kalbos žodynu, žodis „tikslas“ aiškinamas kaip „norimas pasiekti dalykas, siekis“. Prieiga per internetą: <<http://dz.lki.lt/search/>> (prisijungta 2016-06-27).

⁵⁶ Remiantis Dabartinės lietuvių kalbos žodynu, viena iš žodžio „funkcija“ reikšmių – „vaidmuo“. Prieiga per internetą: <<http://dz.lki.lt/search/>> (prisijungta 2016-06-27).

bulės aiškiai patenkina tam tikrus poreikius, išreikšdamos pagrindinius principus ir todėl įgyvendindamos daugelį funkcijų:

1. preambulės nurodo tautos istoriją, susiedamos praeitį, dabartį ir ateitį bei sudarydamos rišlų naratyvą („laiko tilto funkcija“);

2. preambulės „įrėmina“ ne tik valstybės ir jos piliečių pareigas ir funkcijas, bet taip pat tarnauja kaip gairė jų bendravimui su visuomene; preambulės pagrindinė funkcija: ji komunikuoja su piliečiu, jį integruoja bei suteikia jam identifikacijos galimybę, todėl legitimuoja konstitucinę valstybę⁵⁷;

3. preambulės daro atsakingą visą steigiamąją visuomenę „jei ne Dievui, tai suvoktoms ikivalstybinėms prielaidoms“. Teigiama, kad preambulėje ypač išreikšti etikos, moralės, įsitikinimų ir įsipareigojimų klausimai;

4. preambulės nustato toną tolimesniam konstituciniam tekstui, perteikdamos pagrindinius principus, kurie, vengiant per daug detalių, gali būti lemiami interpretuojant ne tik konstitucinį tekstą, bet ir ordinarinę teisėkūrą⁵⁸.

Tad gilinantis, kurios iš šių funkcijų įvairovės priskirtinos konkrečiai konstitucijai, reikia žvelgti ir į poreikius, iškilusius rengiant konstitucijos tekstą. Reikia žvelgti į istorinį kontekstą: antai teigiama, kad, aiškinant skirtingas preambulės funkcijas, nagrinėjama ne tik vartojama kalba, bet ir istorinė aplinka, kurioje buvo priimtas Konstitucijos tekstas⁵⁹.

⁵⁷ *Otto N.* Die normative Wirkung von Präamblen im europäischen Primärrecht. Inauguraldissertation zur Erlangung des akademischen Grades eines Doktors der Rechte durch die Rechtswissenschaftliche Fakultät der Westfälischen Wilhelms-Universität Münster. Tad der mündlichen Prüfung 15 Mai 2012, p. 7. Prieiga per internetą: <https://books.google.lt/books?id=hYMXxg_0vXoC&pg=PA184&lpg=PA184&dq=papenheim+Pr%C3%A4ambeln+in+der+deutschen&source=bl&ots=PF5Re9sEX0&sig=5JQD2tjCR4gtF2jfl_spAvO0f6Q&hl=lt&sa=X&ved=0ahUKEwjwm8jgqcXLAhXIQhQKHc9WA4Q6AEIHjAB#v=onepage&q=papenheim%20Pr%C3%A4ambeln%20in%20der%20deutschen&f=true> (prisijungta 2016-06-27). Tyrimo autorė nuoširdžiai dėkoja I. Michailovič už pagalbą verčiant šios disertacijos tekstą į lietuvių kalbą.

⁵⁸ *Theil S.* Three insights from Peter Häberle's "Preambles in the text and context of constitutions". U. K. Constitutional Law Blog, 25th Mar 2015. Prieiga per internetą: <<https://ukconstitutionallaw.org/2015/03/25/stefan-theil-three-insights-from-peter-haberles-preambles-in-the-text-and-context-of-constitutions/>> (prisijungta 2016-06-27).

⁵⁹ *Otto N.* Die normative Wirkung von Präamblen im europäischen Primärrecht. Inauguraldissertation zur Erlangung des akademischen Grades eines Doktors der Rechte durch die Rechtswissenschaftliche Fakultät der Westfälischen Wilhelms-Universität Münster. Tad der mündlichen Prüfung 15 Mai 2012, p. 7. Prieiga per internetą: <https://books.google.lt/books?id=hYMXxg_0vXoC&pg=PA184&lpg=PA184&dq=papenheim+Pr%C3%A4ambeln+in+der+deutschen&source=bl&ots=PF5Re9sEX0&sig=5JQD2tjCR4gtF2jfl_spAvO0f6Q&hl=lt&sa=X&ved=0ahUKEwjwm8jgqcXLAhXIQhQKHc9WA4Q6AEIHjAB#v=onepage&q=papenheim%20Pr%C3%A4ambeln%20in%20der%20deutschen&f=true> (prisijungta 2016-06-27).

L. Orgadas, klausimo apie preambulės funkcijas nagrinėjimą siedamas su jų teisiniu statusu, išskiria keletą socialinių preambulės funkcijų: 1) edukacinį tikslą (Jungtinių Amerikos Valstijų Konstitucijos preambulės kontekste teigiama, kad tai viena iš žinomiausių Konstitucijos dalių, minima edukaciniame ir viešajame diskurse; skirtingai nuo kito Konstitucijos teksto – dažnai ilgo ir apimančio sudėtingas nuostatas, preambulė yra sąlygiškai trumpa ir parašyta priimtinesne kalba; 2) paaškinamąjį tikslą – ji apibrėžia Konstitucijos priėmimo priežastis, Konstitucijos pagrindą ir amžinuosius idealus; 3) preambulės formuojantysis tikslas – ji konstatuoja politinį šaltinį nacionaliniam identitetui konsoliduoti ir tarnauja kaip nacionalinė „vizitinė kortelė“. Anot L. Orgado, taip pat preambulė turi teisinį tikslą. Autorius pateikia trijų preambulės teisinių funkcijų tipologiją: 1) ceremoninė-simbolinė funkcija (preambulė tarnauja konsoliduodama nacionalinį identitetą, bet stokoja privalomosios teisinės galios); 2) interpretacinė funkcija (preambulei suteiktas vadovaujantysis vaidmuo ordinariniame ir konstituciniame interpretavime) ir 3) substanyvinė⁶⁰ funkcija (preambulė tarnauja kaip nepriklausomas konstitucinių teisių šaltinis)⁶¹.

Labiau apibendrintai aiškinantis preambulių funkcijas, remiantis Venecijos komisijos⁶² nuomone, pagrįsta Ch. Grabenwartherio, W. Hoffmann-Riemio, H. Suchockos, K. Tuori, J. Velaerso komentarais (išsakytais vertinant naują Vengrijos konstitucijos projektą), apskritai preambulių tikslas pirmiausia politinis ir jos yra politinės deklaracijos, skirtos pabrėžti pagrindinio įstatymo svarbą, jo principus, vertybes ir garantijas tam tikrai valstybei ir jos populiacijai. Todėl nurodoma, kad jos taip pat turėtų atlikti reikšmingą vienijančią, jungiančią (angl. *unifying*) funkciją⁶³.

Apibendrinamas daugelio Europos valstybių konstitucijų, turinčių atitinkamą įvadą, patirtį, I. Halászas tvirtina, kad pastarojo funkcija yra apibrėžti istorinį ir politinį pagrindą ir kontekstą, kuris lydi konstituciją. Preambulės taip pat apibrėžia

⁶⁰ Angl. *substantive*.

⁶¹ *Orgad L. The Preamble in Constitutional Interpretation // International Journal of Constitutional Law, 2010, Volume 8, Issue 4, p. 722.* Prieiga per internetą: <<http://icon.oxfordjournals.org/content/8/4/714.full.pdf>> arba <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1686745> (prisijungta 2016-06-27).

⁶² 1990 m. įsteigta konsultacinė institucija, telkianti nepriklausomus ekspertus, įgijusius pripažinimą dėl savo darbo, susijusio su demokratiniiais institutais, patirties arba dėl indėlio plėtojant teisės ar politikos mokslus, tarp jų ir autoritetingus konstitucinės teisės ekspertus, padedančius valstybėms spręsti konstitucines problemas teikiant teisinio pobūdžio vertinimus bei išvadas.

⁶³ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) Opinion no. 621 / 2011 On The New Constitution Of Hungary. Adopted by the Venice Commission at its 87th Plenary Session (Venice, 17-18 June 2011) Strasbourg, 20 June 2011, CDL-AD(2011)016, p. 8. Prieiga per internetą: <[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)016-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)016-e)> (prisijungta 2016-06-27).

vieta, kurią naujas įstatymas, kuris ateina į gyvenimą, turėtų užimti valstybės viešosios teisės tradicijose. Todėl preambulės išreiškia valstybės konstitucinį identitetą ar bent jau nurodo, kokiais elementais toks identitetas remiasi⁶⁴.

Apibendrinančiai suvokiant preambulių paskirtį, daroma išvada, kad jų paskirtis yra paaiškinti, kodėl atverčiamas naujas teisinės raidos puslapis, ir pasiūlyti mums bendrą išeities poziciją. Jų pagrindinis tikslas yra sujungti žmones, o ne skirti, jei konstitucinis aktas, kuris yra priimamas, būtų bendros nacionalinės valios išraiška. Nepaisant to, jos taip pat turi išlaikyti mums judėjimo laisvę naujuoju teisiniu periodu⁶⁵.

Remiantis A. Addisu, daugelis preambulių atlieka dvi pirmines funkcijas. Pirma, jos deklaruoja ar identifikuoja dokumento autoriteto šaltinį. Antra, daugelis preambulių įtraukia eksplicitinį siekį suprojektuoti identitetą „mes, žmonės“ ir kaip „mes, žmonės“ tokie tapome⁶⁶.

Vadinasi, preambulėms, vadovaujantis nurodytomis įvairiomis nuomonėmis, galimos priskirti funkcijos; preambulės gali atlikti ne vieną funkciją, kai kurios išskiriamos kaip pagrindinės, pirminės. Tačiau galima teigti, kad preambulių funkcijos prisideda prie konstitucijos paskirties užtikrinti prielaidas kurti valstybę, įgyvendinti jos funkcijas⁶⁷ realizavimo.

Remiantis nurodytosios Venecijos komisijos nuomone, pagrįsta Ch. Grabenwarterio, W. Hoffmann-Riemio, H. Suchockos, K. Tuori, J. Velaerso komentarais (išsakytais vertinant naują Vengrijos konstitucijos projektą), nesant šios srities Europos standartų, specifiniai elementai, kurie įtraukiami į preambulę, priklauso nuo konstitucijos kūrėjų valios⁶⁸.

⁶⁴ Halász I. Symbolic Elements in the Preambles to the Constitutions of the Visegrad Countries // Acta Juridica Hungarica, Hungarian Journal of Legal Studies, 2011 March, Vol. 52, No. 1, p. 127. Prieiga per internetą: <http://real-j.mtak.hu/766/1/ACTAJURIDICA_52.pdf> (prisijungta 2016-06-27).

⁶⁵ Kudrna J. Two Preambles in the Czech Constitutional System // Acta Juridica Hungarica, 2011, Vol. 52, No. 1, p. 19. Prieiga per internetą: <http://real-j.mtak.hu/766/1/ACTAJURIDICA_52.pdf> (prisijungta 2016-06-27).

⁶⁶ Addis A. Constitutional Preambles as Narratives of Peoplehood // Tulane Public Law Research Paper, March 2016, No. 16-2. Prieiga per internetą: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2754290> (prisijungta 2016-06-27).

⁶⁷ Žilys J. Konstitucijos socialinės prasmės // Konstitucinė jurisprudencija. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo biuletenis, 2006, Nr. 4 (spalis–gruodis), p. 312. Prieiga per internetą: <http://www.lrkt.lt/data/public/uploads/2015/01/ktb_2006-4.pdf> (prisijungta 2016-06-27).

⁶⁸ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) Opinion no. 621 / 2011 On The New Constitution Of Hungary. Adopted by the Venice Commission at its 87th Plenary Session (Venice, 17-18 June 2011) Strasbourg, 20 June 2011, CDL-AD(2011)016, p. 8. Prieiga per internetą:

Aiškinantis šiuos elementus, matoma, kad konstitucijos preambulės struktūrą apibūdina įvairaus apibendrinamojo laipsnio apibrėžčių grupės. Pvz., iliustraciniais tikslais išskiriamos keturios didesnio apibendrinamojo laipsnio pagrindinės tipinės apibrėžčių grupės: 1) tikslai ir vertybės (įvardijama, kad preambulės dažnai aprėpia šias vertybes: suverenitetą, nepriklausomybę, teritorinį vientisumą, demokratiją, teisinę valstybę, socialinį teisingumą, teisingumą, lygybę, žmogaus teises); 2) istorija (tai valstybės istorijos ir valstybei svarbių įvykių išdėstymas); 3) Dievas ir religija bei 4) nuorodos ar rėmimasis kitais aktais (pvz., nuorodos į tarptautinius dokumentus, universalius ir regioninius, dažniausiai į JT chartiją, Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją, Vaiko teisių konvenciją, Afrikos dokumentus)⁶⁹. Detaliau nurodomos ir penkios preambulę sudarančios kategorijos: 1. suverenas; 2. istoriniai naratyvai; 3. aukščiausieji tikslai; 4. nacionalinis identitetas; 5. Dievas arba religija⁷⁰. Remiantis atlikta keletu valstybių Konstitucijų preambulių – 1787 m. JAV, 1949 m. Vokietijos Federacinės Respublikos Pagrindinio Įstatymo, 1958 m. Prancūzijos Respublikos Konstitucijos ir Vidurio ir Rytų Europos valstybių – 1992 m. Estijos Respublikos, 1992 m. Čekijos Respublikos ir 1997 m. Lenkijos Respublikos – apžvalga, apibendrinančiai nurodoma ir tai, kad „<...> konstitucijų preambulėse pirmiausia atsispindi konstitucijų priėmimo aplinkybės, sąlygos, tikslai ir motyvai, vertybės, kurių siekiama ir kt.“; „<...> konstitucijų priėmimo istorinės aplinkybės, išvardijami konstitucinio reguliavimo tikslai, vertybės, kurių siekiama, fiksuojami svarbiausi politikos principai ar net skelbiamos pagrindinės teisės, laisvės ir kt.“; „dažnai preambulės atskleidžia konstitucijų priėmimo būdą“⁷¹.

Dar detaliau iliustruojant konstitucijų preambulių turinį, atskirus jų elementus, besiremiant *Comparative Constitutions Project*⁷², vadovaujamo Z. Elkinso, T. Ginsbur-

[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)016-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)016-e) (prisijungta 2016-06-27).

⁶⁹ Kutlesic V. Preambles of Constitutions- a comparative study of 194 current constitutions. Prieiga per internetą: <http://constitutional-change.com/preambles-of-constitutions-a-comparative-study-of-194-current-constitutions/> (prisijungta 2016-06-27).

⁷⁰ Orgad L. The Preamble in Constitutional Interpretation // International Journal of Constitutional Law, 2010, Volume 8, Issue 4, p. 716–718. Prieiga per internetą: <http://icon.oxfordjournals.org/content/8/4/714.full.pdf> arba http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1686745 (prisijungta 2016-06-27).

⁷¹ Vainiutė M. Konstitucijos preambulė – raktas konstitucinio reguliavimo sistemai suprasti // Jurisprudencija, 2012, t. 19(3), p. 907, 918. Prieiga per internetą: <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudencija/article/view/65> (prisijungta 2016-06-27).

⁷² Comparative Constitutions Project. Prieiga per internetą: <http://www.comparativeconstitutionsproject.org> (prisijungta 2016-06-27). Projekto tikslas – skatinti mokslinius konstitucinių pasirinkimų šaltinių ir rezultatų tyrimus, taip pat siūlyti gaires konstitucijų kūrėjams.

go ir J. Meltono, kuriame įvairiais aspektais analizuojami didelio pasaulio valstybių skaičiaus konstitucijų tekstai⁷³, duomenimis, peržiūrėjus nuo 1990 m.⁷⁴ 90 valstybių⁷⁵ priimtų Konstitucijų preambules, galima sudaryti gana išsamų (*Comparative Constitutions Project* tikslais parengtą) sąrašą apibrėžčių, naudojamų preambulėse. Pasaulio mastu greta dažniau įtvirtintų elementų⁷⁶, t. y. konstitucinių įgaliojimų šaltinis⁷⁷, konstitucijos parengimo motyvai⁷⁸, Dievas ir kitos dievybės⁷⁹, nuoroda į

⁷³ Prieiga per internetą: <<https://www.constituteproject.org/search?lang=en>> (prisijungta 2016-06-27).

⁷⁴ Orientuojantis į laikmetį, kai buvo priimta galiojanti 1992 m. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Kita vertus, teigiama, kad daugiau nei pusė nagrinėtų galiojančių konstitucijų buvo priimtos po 1990 ir trečdalis – po 2000 m. Žr. *Kutlesic V. Preambles of Constitutions – a comparative study of 194 current constitutions*. Prieiga per internetą: <<http://constitutional-change.com/preambles-of-constitutions-a-comparative-study-of-194-current-constitutions/>> (prisijungta 2016-06-27).

⁷⁵ Išimtinai įskaitant Latvijos 1922 m. Konstituciją, nes preambulė šios valstybės Konstitucijoje įtvirtinta 2014 m.

⁷⁶ Jie toliau išdėstyti jų vartojimo konstitucijų preambulėse mažėjimo tvarka.

⁷⁷ Angl. *Source of constitutional authority*. Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo 83 valstybių konstitucijų preambulėse jis įtvirtintas; jis neįtvirtintas tik šių 7 valstybių konstitucijų preambulėse: 1991 m., pataisytos 2010 m., Kroatijos Respublikos, 1991 m., pataisytos 2003 m., Laoso Liaudies Demokratinės Respublikos, 1991 m., pataisytos 2012 m., Mauritanijos Islamo Respublikos, 2011 m. Maroko Karalystės, 2004 m., pataisytos 2007 m., Mozambiko Respublikos, 2012 m. Sirijos Arabų Respublikos, 2002 m. Rytų Timoro Demokratinės Respublikos (čia ir toliau nurodoma, remiantis aptarto projekto duomenimis).

⁷⁸ Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo 63 valstybių konstitucijų preambulėse jie įtvirtinti; jų nebuvo šių 16 valstybių konstitucijų preambulėse: 1994 m., pataisytos 2004 m., Baltarusijos Respublikos, 2013 m. Centrinės Afrikos Respublikos, 2015 m. Dominikos Respublikos, 2008 m., pataisytos 2015 m., Ekvadoro Respublikos, 2014 m. Egipto Arabų Respublikos, 1991 m., pataisytos 2012 m., Pusiaujo Gvinėjos, 2010 m. Gvinėjos Respublikos, 1997 m., 1997 m. Eritrėjos Valstybės, 1996 m., pataisytos 2014 m., Gambijos Respublikos, 1922 m., pataisytos 1991 m., 2014 m., Latvijos Respublikos, 1991 m., pataisytos 2012 m., Mauritanijos Islamo Respublikos, 1994 m., pataisytos 2006 m., Moldovos Respublikos, 1993 m., pataisytos 2009 m., Peru Respublikos, 2006 m. Serbijos Respublikos, 1993 m., pataisytos 2011 m., Seišelių Respublikos, 1991 m., pataisytos 2013 m., Slovėnijos Respublikos, 2014 m. Tailando Karalystės, 1991 m., pataisytos 2009 m., Zambijos Respublikos Konstitucijos.

⁷⁹ Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo įtvirtinta 37 valstybių konstitucijų preambulėse: 2004 m. Afganistano Islamo Respublikos, 1998 m., pataisytos 2012 m., Albanijos Respublikos, 2002 m., pataisytos 2012 m., Bahreino Karalystės, 2008 m. Butano Karalystės, 2009 m. Bolivijos Daugiatautės Valstybės, 2011 m. Kongo Respublikos, 1992 m., pataisytos 2010 m., Džibučio Respublikos, 2015 m. Dominikos Respublikos, 2008 m., pataisytos 2015 m., Ekvadoro Respublikos, 2014 m. Egipto Arabų Respublikos, 1991 m., pataisytos 2012 m., Pusiaujo Gvinėjos, 1996 m., pataisytos 2004 m., Gambijos Respublikos, 1995 m., pataisytos 2013 m., Gruzijos, 1992 m., pataisytos 1996 m., Ganos Respublikos, 2011 m., pataisytos 2013 m., Vengrijos, 2005 m. Irako Respublikos, 2010 m. Kenijos Respublikos, 1922 m., pataisytos 1991 m., 2014 m., Latvijos Respublikos, 2011 m., 2012 m. pataisytos Libijos

valstybės istoriją⁸⁰, kiti įtvirtinti rečiau⁸¹. Iš pastarųjų yra beveik trisdešimt nuorodų į šiuos dalykus: žmogaus orumą⁸², brolybę / solidarumą⁸³, tarptautines žmogaus teisių

Laikinosios Konstitucijos, 1991 m., pataisytos 2012 m., Mauritanijos Islamo Respublikos, 1999 m. Nigerijos Federacinės Respublikos, 1992 m., pataisytos 2011 m., Paragvajaus Respublikos, 1993 m., pataisytos 2009 m., Peru Respublikos, 1997 m., pataisytos 2009 m., Lenkijos Respublikos, 1993 m., pataisytos 2011 m., Seišelių Respublikos, 1996 m., pataisytos 2012 m., Pietų Afrikos Respublikos, 2011 m., pataisytos 2013 m., Pietų Sudano Respublikos, 2005 m. Sudano Respublikos, 2005 m. Svažilando Karalystės, 1999 m., pataisytos 2014 m., Šveicarijos Konfederacijos, 2002 m. Rytų Timoro, 1992 m., pataisytos 2007 m., Togo Respublikos, 2014 m. Tuniso Respublikos, 1995 m., pataisytos 2005 m., Ugandos Respublikos, 1996 m., pataisytos 2014 m., Ukrainos, 1999 m., pataisytos 2009 m., Venesuelos Bolivarо Respublikos, 2013 m. Zimbabvės Respublikos.

⁸⁰ Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo įtvirtinta 36 valstybių konstitucijų preambulėse: 2004 m. Afganistano Islamo Respublikos, 2010 m. Angolos Respublikos, 1990 m. Benino Respublikos, 2009 m. Bolivijos Daugiatautės Valstybės, 1993 m., pataisytos 2008 m., Kambodžos Karalystės, 2013 m. Centrinės Afrikos Respublikos, 1996 m., pataisytos 2005 m., Čado Respublikos, 1991 m., pataisytos 2010 m., Kroatijos Respublikos, 2015 m. Dominikos Respublikos, 2014 m. Egipto Arabų Respublikos, 1997 m. Eritrėjos Valstybės, 2013 m. Fidžio Respublikos, 1996 m., pataisytos 2004 m., Gambijos Respublikos, 2010 m. Gvinėjos Respublikos, 2011 m., pataisytos 2013 m., Vengrijos, 2005 m. Irako Respublikos, 1991 m., pataisytos 2003 m., Laoso Liaudies Demokratinės Respublikos, 1922 m., pataisytos 1991 m., 2014 m., Latvijos Respublikos, 2011 m., pataisytos 2012 m., Libijos, 1992 m. Malio Respublikos, 2004 m., pataisytos 2007 m., Mozambiko Respublikos, 2008 m. Mianmaro Sąjungos Respublikos, 2015 m. Nepalo Federacinės Demokratinės Respublikos, 1997 m., pataisytos 2009 m., Lenkijos Respublikos, 2003 m., pataisytos 2010 m., Ruandos Respublikos, 1993 m., pataisytos 2011 m., Seišelių Respublikos, 1992 m., pataisytos 2014 m., Slovakijos Respublikos, 1996 m., pataisytos 2012 m., Pietų Afrikos Respublikos, 2005 m. Sudano Respublikos, 2012 m. Sirijos Arabų Respublikos, 2002 m. Rytų Timoro Demokratinės Respublikos, 2014 m. Tuniso Respublikos, 1995 m., pataisytos 2005 m., Ugandos Respublikos, 1992 m., pataisytos 2013 m., Vietnamo Socialistinės Respublikos, 2013 m. Zimbabvės Respublikos.

⁸¹ Jie toliau taip pat išdėstyti jų vartojimo mažėjimo tvarka.

⁸² Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo įtvirtinta 27 valstybių konstitucijų preambulėse: 1998 m., pataisytos 2012 m., Albanijos Respublikos, 2010 m. Angolos Respublikos, 1990 m. Benino Respublikos, 2009 m. Bolivijos Daugiatautės Valstybės, 1995 m., pataisytos 2009 m., Bosnijos ir Hercegovinos, 1991 m., pataisytos 2007 m., Bulgarijos Respublikos, 1991 m., pataisytos 2012 m., Burkina Faso, 1996 m., pataisytos 2005 m., Čado Respublikos, 1993 m., pataisytos 2013 m., Čekijos Respublikos, 2015 m. Dominikos Respublikos, 2008 m., pataisytos 2015 m., Ekvadoro Respublikos, 2014 m. Egipto Arabų Respublikos, 1997 m. Eritrėjos Valstybės, 2013 m. Fidžio Respublikos, 2011 m., pataisytos 2013 m., Vengrijos, 1922 m., pataisytos 1991 m., 2014 m., Latvijos Respublikos, 1991 m. pataisytos 2012 m., Mauritanijos Islamo Respublikos, 2011 m. Maroko Karalystės, 2010 m. Nigerio Respublikos, 1997 m., pataisytos 2009 m., Lenkijos Respublikos, 1993 m., pataisytos 2011 m., Seišelių Respublikos, 2011 m., pataisytos 2013 m., Pietų Sudano Respublikos, 2005 m. Sudano Respublikos, 2012 m. Sirijos Arabų Respublikos, 1992 m., pataisytos 2007 m., Togo Respublikos, 1991 m., pataisytos 2009 m., Zambijos Respublikos, 2013 m. Zimbabvės Respublikos.

⁸³ Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo įtvirtinta 25 valstybių konstitucijų preambulėse: 2010 m. Angolos Respublikos, 1990 m. Benino Respublikos, 2009 m. Bolivijos Daugiatautės Valstybės, 2005 m. Burundžio Respublikos, 1996 m., pataisytos 2005 m., Čado Respublikos, 2005 m., pataisytos 2011 m., Kongo Demokratinės Respublikos, 2000 m., pataisytos 2004 m., Dramblio Kaulo Kranto Respublikos, 1992 m., pataisytos 2010 m., Džibučio Respublikos, 2015 m. Dominikos Respublikos, 2008 m., pataisytos 2015 m., Ekvadoro Respublikos, 1997 m. Eritrėjos Valstybės, 2010 m. Madagaskaro Respublikos, 2011 m. Maroko Karalystės, 2008 m. Mianmaro Sąjungos Respublikos, 2015 m.

sutartis⁸⁴, regionines grupes⁸⁵, politinius teoretikus / veikėjus⁸⁶, tarptautinę teisę⁸⁷,

Nepalo Federacinės Demokratinės Respublikos, 1999 m. Nigerijos Federacinės Respublikos, 1997 m., pataisytos 2009 m., Lenkijos Respublikos, 2001 m., pataisytos 2009 m., Senegalos Respublikos, 1993 m., pataisytos 2011 m., Seišelių Respublikos, 1999 m., pataisytos 2014 m., Šveicarijos Konfederacijos, 2002 m. Rytų Timoro Demokratinės Respublikos, 1992 m., pataisytos 2007 m., Togo Respublikos, 2014 m. Tuniso Respublikos, 1999 m., pataisytos 2009 m., Venesuelos Bolivaros Respublikos, 1992 m., pataisytos 2013 m., Vietnamo Socialistinės Respublikos.

⁸⁴ Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo įtvirtinta 24 valstybių konstitucijų preambulėse: 1990 m. Benino Respublikos, 1995 m., pataisytos 2009 m., Bosnijos ir Hercegovinos, 1991 m., pataisytos 2012 m., Burkina Faso, 2005 m. Burundžio Respublikos, 2013 m. Centrinės Afrikos Respublikos, 1996 m., pataisytos 2005 m., Čado Respublikos, 2005 m., pataisytos 2011 m., Kongo Demokratinės Respublikos, 2000 m., pataisytos 2004 m., Dramblio Kaulo Kranto Respublikos, 1992 m., pataisytos 2010 m., Džibučio Respublikos, 2014 m. Egipto Arabų Respublikos, 2008 m., pataisytos 2015 m., Ekvadoro Respublikos, 1991 m., pataisytos 2012 m., Pusiaujo Gvinėjos Respublikos, 1991 m., pataisytos 1997 m., Gabono Respublikos, 2010 m. Gvinėjos Respublikos, 2010 m. Madagaskaro Respublikos, 1992 m. Malio Respublikos, 1991 m., pataisytos 2012 m., Mauritanijos Islamo Respublikos, 2011 m. Maroko Karalystės, 2010 m. Nigerio Respublikos, 2003 m. pataisytos 2010 m., Ruandos Respublikos, 2001 m., pataisytos 2009 m., Senegalos Respublikos, 1992 m., pataisytos 2007 m., Togo Respublikos.

⁸⁵ Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo įtvirtinta 23 valstybių konstitucijų preambulėse: 2002 m., pataisytos 2012 m., Bahreino Karalystės, 1990 m. Benino Respublikos, 1991 m. pataisytos 2012 m., Burkina Faso, 2005 m. Burundžio Respublikos, 2013 m. Centrinės Afrikos Respublikos, 1996 m., pataisytos 2005 m., Čado Respublikos, 2005 m., pataisytos 2011 m., Kongo Demokratinės Respublikos, 2008 m., pataisytos 2015 m., Ekvadoro Respublikos, 2014 m. Egipto Arabų Respublikos, 2010 m. Gvinėjos Respublikos, 2008 m. Kosovo Respublikos, 1922 m., pataisytos 1991 m., 2014 m., Latvijos Respublikos, 1992 m. Malio Respublikos, 1991 m., pataisytos 2012 m., Mauritanijos Islamo Respublikos, 2007 m. Juodkalnijos, 2011 m. Maroko Karalystės, 2010 m. Nigerio Respublikos, 1992 m., pataisytos 2013 m., Saudo Arabijos Karalystės, 2001 m., pataisytos 2009 m., Senegalos Respublikos, 2012 m. Sirijos Arabų Respublikos, 1992 m., pataisytos 2007 m., Togo Respublikos, 2014 m. Tuniso Respublikos, 1999 m., pataisytos 2009 m., Venesuelos Bolivaros Respublikos.

⁸⁶ Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo įtvirtinta 11 valstybių konstitucijų preambulėse: 2002 m., pataisytos 2012 m., Bahreino Karalystės, 2015 m. Dominikos Respublikos, 2008 m., pataisytos 2015 m., Ekvadoro Respublikos, 2014 m. Egipto Arabų Respublikos, 2011 m., pataisytos 2013 m., Vengrijos, 2011 m., pataisytos 2012 m., Libijos, 1992 m., pataisytos 2014 m., Slovakijos Respublikos, 2014 m. Tailando Karalystės, 1999 m., pataisytos 2009 m., Venesuelos Bolivaros Respublikos, 1992 m., pataisytos 2013 m., Vietnamo Socialistinės Respublikos.

⁸⁷ Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo įtvirtinta 11 valstybių konstitucijų preambulėse: 2013 m. Centrinės Afrikos Respublikos, 2005 m., pataisytos 2011 m., Kongo Demokratinės Respublikos, 2000 m., pataisytos 2004 m., Dramblio Kaulo Kranto Respublikos, 2012 m. Sirijos Arabų Respublikos, 1992 m., pataisytos 2011 m., Uzbekistano Respublikos, 1995 m., pataisytos 2005 m., Bosnijos ir Hercegovinos, 2010 m. Gvinėjos Respublikos, 1994 m., pataisytos 1999 m., Malavio Respublikos, 2011 m. Maroko Karalystės, 2010 m. Nigerio Respublikos, 2001 m., pataisytos 2009 m., Senegalos Respublikos.

aplinkos apsaugą⁸⁸, etninių bendruomenių integraciją⁸⁹, teisę į kultūrą⁹⁰, apsisprendimo teisę⁹¹, bendrąją lygybės garantiją⁹², bendrąją socialinės apsaugos garantiją⁹³, nustatytą valdžios modelį⁹⁴, tarptautines organizacijas⁹⁵, mokslą⁹⁶, vaiko teisių ga-

⁸⁸ Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo įtvirtinta 9 valstybių konstitucijų preambulėse: 1991 m., pataisytos 2012 m., Burkina Faso, 1993 m., pataisytos 2013 m., Čekijos Respublikos, 2013 m. Fidžio Respublikos, 2011 m., pataisytos 2013 m., Vengrijos, 2010 m. Kenijos Respublikos, 2010 m. Madagaskaro Respublikos, 2007 m. Juodkalnijos, 1993 m., pataisytos 2011 m., Seišelių Respublikos, 2014 m. Tuniso Respublikos.

⁸⁹ Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo įtvirtinta 9 valstybių konstitucijų preambulėse: 1991 m., pataisytos 2010 m., Kroatijos Respublikos, 2013 m. Fidžio Respublikos, 2011 m., pataisytos 2013 m., Vengrijos, 1991 m., pataisytos 2011 m., Makedonijos (buvusiosios Jugoslavijos Respublikos Makedonijos), 2007 m. Juodkalnijos, 2011 m. Maroko Karalystės, 2015 m. Nepalo Federacinės Demokratinės Respublikos, 2003 m., pataisytos 2010 m., Ruandos Respublikos, 1992 m., pataisytos 2014 m., Slovakijos Respublikos.

⁹⁰ Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo įtvirtinta 7 valstybių konstitucijų preambulėse: 2005 m. Burundžio Respublikos, 1993 m. pataisytos 2013 m., Čekijos Respublikos, 2005 m. Irako Respublikos, 1992 m., pataisytos 2011 m., Estijos Respublikos, 2013 m. Fidžio Respublikos, Vengrijos, 1992 m. Malio Respublikos.

⁹¹ Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo įtvirtinta 7 valstybių konstitucijų preambulėse: 1992 m., pataisytos 2011 m., Estijos Respublikos, 1991 m., pataisytos 2010 m., Kroatijos Respublikos, 1922 m., pataisytos 1991 m., 2014 m., Latvijos Respublikos, 1992 m., pataisytos 2014 m., Slovakijos Respublikos, 1991 m., pataisytos 2013 m., Slovėnijos Respublikos, 1996 m., pataisytos 2014 m., Ukrainos, 1999 m., pataisytos 2009 m., Venesuelos Bolivaro Respublikos.

⁹² Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo įtvirtinta 7 valstybių konstitucijų preambulėse: 2014 m. Egipto Arabų Respublikos, 2008 m. Kosovo Respublikos, 1991 m., pataisytos 2012 m., Mauritanijos Islamo Respublikos, 2011 m. Maroko Karalystės, 2006 m. Serbijos Respublikos, 1996 m., pataisytos 2012 m., Pietų Afrikos Respublikos, 2011 m., pataisytos 2013 m., Pietų Sudano Respublikos.

⁹³ Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo įtvirtinta 6 valstybių konstitucijų preambulėse: 2008 m. Butano Karalystės, 1991 m., pataisytos 2012 m., Burkina Faso, 2013 m. Fidžio Respublikos, 2011 m., pataisytos 2013 m., Vengrijos, 2010 m. Kirgizijos Respublikos, 2010 m. Nigerio Respublikos.

⁹⁴ Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo įtvirtinta 5 valstybių konstitucijų preambulėse: 1997 m. Eritrėjos Valstybės, 2015 m. Nepalo Federacinės Demokratinės Respublikos, 1996 m., pataisytos 2012 m., Pietų Afrikos Respublikos, 2005 m. Sudano Respublikos, 1999 m., pataisytos 2014 m., Šveicarijos Konfederacijos.

⁹⁵ Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo įtvirtinta 5 valstybių konstitucijų preambulėse: 2013 m. Centrinės Afrikos Respublikos, 1991 m., pataisytos 2010 m., Kroatijos Respublikos, 2010 m. Gvinėjos Respublikos, 2011 m. Maroko Karalystės, 2001 m., pataisytos 2009 m., Senegalo Respublikos, 2002 m. Rytų Timoro Demokratinės Respublikos.

⁹⁶ Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo įtvirtinta 5 valstybių konstitucijų preambulėse: 2014 m. Tuniso Respublikos, 2014 m. Egipto Arabų Respublikos, 2005 m. Irako Respublikos, 2011 m.,

rantiją⁹⁷, teisę į asmenybės vystymąsi⁹⁸, paprotinę tarptautinę teisę⁹⁹, referendumą¹⁰⁰, religinės teisės statusą¹⁰¹, teisę į protingą pragyvenimo standartą¹⁰², lygybę, nepaisant lyčių, odos spalvos, tikėjimo ar įsitikinimų, kilmės, kalbos, asmenų su negalia lygybę¹⁰³, oficialią religiją¹⁰⁴, kalbos vartojimo apsaugą¹⁰⁵, gamtinių išteklių nuosavybę¹⁰⁶, teisę nuversti valdžią¹⁰⁷, spaudos laisvę¹⁰⁸, vaikų įdarbinimo ribojimą¹⁰⁹, konstitucinių

pataisytos 2012 m., Libijos, 2011 m. Maroko Karalystės.

⁹⁷ Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo įtvirtinta 3 valstybių konstitucijų preambulėse: 2010 m. Madagaskaro Respublikos, 1992 m. Malio Respublikos, 2003 m., pataisytos 2010 m., Ruandos Respublikos.

⁹⁸ Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo įtvirtinta 2 valstybių konstitucijų preambulėse: 1994 m., pataisytos 2006 m., Moldovos Respublikos, 2010 m. Madagaskaro Respublikos.

⁹⁹ Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo įtvirtinta 2 valstybių konstitucijų preambulėse: 1994 m., pataisytos 2006 m., Moldovos Respublikos, 1992 m., pataisytos 2011 m., Uzbekistano Respublikos.

¹⁰⁰ Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo įtvirtinta 2 valstybių konstitucijų preambulėse: 2000 m., pataisytos 2004 m., Dramblio Kaulo Kranto Respublikos, 2002 m. Rytų Timoro Demokratinės Respublikos.

¹⁰¹ Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo įtvirtinta 2 valstybių konstitucijų preambulėse: 2014 m. Egipto Arabų Respublikos, 1991 m., pataisytos 2012 m., Mauritanijos Islamo Respublikos.

¹⁰² Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo įtvirtinta 2 valstybių konstitucijų preambulėse: 2011 m., pataisytos 2013 m., Vengrijos, 1993 m., pataisytos 2011 m., Seišelių Respublikos.

¹⁰³ Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo įtvirtinta 2011 m. Maroko Karalystės Konstitucijos preambulėje.

¹⁰⁴ Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo įtvirtinta 2008 m. Turkmėnistano Konstitucijos preambulėje.

¹⁰⁵ Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo įtvirtinta 2011 m., pataisytos 2013 m., Vengrijos Konstitucijos preambulėje.

¹⁰⁶ Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo įtvirtinta 2009 m. Bolivijos Daugiatautės Valstybės Konstitucijos preambulėje.

¹⁰⁷ Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo įtvirtinta 1996 m., pataisytos 2005 m., Čado Respublikos Konstitucijos preambulėje.

¹⁰⁸ Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo įtvirtinta 2008 m. Mianmaro Sąjungos Respublikos Konstitucijos preambulėje.

¹⁰⁹ Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo įtvirtinta 2003 m., pataisytos 2010 m., Ruandos Respublikos Konstitucijos preambulėje.

teisių privalomąjį pobūdį¹¹⁰, neatimamas teises¹¹¹, valstybės ir bažnyčios atskyrimą¹¹², nacionalinį moto¹¹³, teisinę sutarčių reikšmę¹¹⁴, terorizmą¹¹⁵, teisę į gamtos išteklių nuosavybę¹¹⁶, teisę turėti nuosavybę¹¹⁷, teisę rasti šeimą¹¹⁸.

Išvardytų 30 elementų įvairovė neleidžia glausčiau apibendrinti, tačiau apžvelgus jų visumą apskritai, galima pastebėti, kad tai nuorodos ne tik į praeitį, dabartį, bet ir skirtos ateičiai. Akivaizdu tai, kad preambulėse naudojamas ne vienas iš šių elementų, todėl preambulės yra sudėtinės.

Analizuodamas Centrinės ir Rytų Europos preambules turinčias Konstitucijas, priimtas po 1989 m.,¹¹⁹ I. Halászas tvirtina, kad daugeliu atvejų jų įvadai eksplicitiškai nustato principus, kuriais remiasi nauja teisė, žmonės, kurių atžvilgiu atliekamas konstitualizavimas, taip pat jo metu susiklosčiusias aplinkybes. Autorius pastebi, kad keletas naujų demokratinių konstitucijų apima didelį istorinį įvadą, kuris dažnai nurodo, kokios yra valstybės tradicijos, kurios konstitucijos kūrėjui atrodo svarbios. Tai yra bendra praktika, ypač tų valstybių, kurios atkūrė savo nepriklausomybę ar buvo sukurtos pasikeitus režimui. Nepaisant to, nėra modelio ar pagalbos interpretuojant, kas tiksliai apibrėžtų, ką turėtų apimti moderni demokratinė preambulė. Taip

¹¹⁰ Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo įtvirtinta 1993 m., pataisytos 2011 m., Seišelių Respublikos Konstitucijos preambulėje.

¹¹¹ Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo įtvirtinta 1993 m., pataisytos 2011 m., Seišelių Respublikos Konstitucijos preambulėje.

¹¹² Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo įtvirtinta 2008 m. Turkmėnistanos Konstitucijos preambulėje.

¹¹³ Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo įtvirtinta 1993 m. Andoros Kunigaikštystės Konstitucijos preambulėje.

¹¹⁴ Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo įtvirtinta 2011 m. Maroko Karalystės Konstitucijos preambulėje.

¹¹⁵ Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo įtvirtinta 2005 m. Irako Respublikos Konstitucijos preambulėje.

¹¹⁶ Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo įtvirtinta 2009 m. Bolivijos Daugiatautės Valstybės Konstitucijos preambulėje.

¹¹⁷ Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo įtvirtinta 1991 m., pataisytos 2012 m., Mauritanijos Islamo Respublikos Konstitucijos preambulėje.

¹¹⁸ Iš 90 nagrinėtų valstybių konstitucijų preambulių sąrašo įtvirtinta 1991 m., pataisytos 2012 m., Mauritanijos Islamo Respublikos Konstitucijos preambulėje.

¹¹⁹ *Halász I. Symbolic Elements in the Preambles to the Constitutions of the Visegrad Countries // Acta Juridica Hungarica, Hungarian Journal of Legal Studies, 2011 March, Vol. 52, No. 1, p. 127. Prieiga per internetą: <http://real-j.mtak.hu/766/1/ACTAJURIDICA_52.pdf> (prisijungta 2016-06-27).*

yra ir su Centrine Europa, ir ypač Višegrado regiono valstybėmis: nors šioms šalims būdingas panašus istorinis pagrindas, preambulių struktūra ir turinys labai skiriasi¹²⁰.

Be to, remiantis *Comparative Constitutions Project* duomenimis, Rytų Europos valstybėms priskirtų šalių¹²¹ konstitucijų preambulių tekstuose nuoroda į šalies istoriją nėra dažna. Iš nurodytų valstybių konstitucijų preambulių ją turi tik Kroatijos Respublika¹²², Latvijos Respublika¹²³, Lenkijos Respublika¹²⁴, Slovakijos Respublika¹²⁵, Vengrija¹²⁶. Kita vertus, Projekto kūrėjų išskirtoji preambulės apibrėžtis „konstitucijos surašymo motyvai“ savo formuluote yra itin plati, kai kada į jos apimtį įtraukiama ir nuoroda į šalies istoriją, kuri atskirai neišskirta, pvz., šio projekto kūrėjams analizuojant Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulę¹²⁷ (nors, kaip šiame tyrime toliau pastebima, Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulės struktūroje yra glaustai išdėstytų nuorodų į istoriją). O beveik kiekvienoje iš nurodytųjų valstybių konstitucijų preambulių yra įtvirtintas apibrėžčių minimumas – konstitucinių įgaliojimų šaltinis ir konstitucijos surašymo motyvai. Vadinamas minimumu, nes kai kurių valstybių Konstitucijų preambulėms priskiriami tik šie du elementai, pvz., Projekto autorių duomenimis, tik šie du elementai sudaro šias Konstitucijų preambules (Kazachstano

¹²⁰ *Ibid.*

¹²¹ Albanijos Respublika, Armėnijos Respublika, Azerbaidžano Respublika, Baltarusijos Respublika, Bosnija ir Hercegovina, Bulgarijos Respublika, Kroatijos Respublika, Čekijos Respublika, Estijos Respublika, Gruzijos Respublika, Vengrija, Kazachstano Respublika, Latvijos Respublika, Lietuvos Respublika, Makedonija (buvusiosios Jugoslavijos Respublika), Moldovos Respublika, Juodkalnijos, Lenkijos Respublika, Rusijos Federacija, Slovakijos Respublika, Slovėnijos Respublika, Tadžikistano Respublika, Turkmėnistanas, Ukraina, Uzbekistano Respublika. Šio tyrimo kontekste neįtraukiama Rumunija, kurios Konstitucija neturi preambulės. Prieiga per internetą: <<http://comparativeconstitutionsproject.org/chronology/>> (prisijungta 2016-06-27).

¹²² Ir, palyginus su kitomis šiame teiginyje išvardytomis valstybių konstitucijų preambulėmis, ypač plačią. Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Croatia_2010.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

¹²³ Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Latvia_2014.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

¹²⁴ Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Poland_2009.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

¹²⁵ Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Slovakia_2014.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

¹²⁶ Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Hungary_2013.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

¹²⁷ Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Lithuania_2006.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

Respublikos¹²⁸, Lietuvos Respublikos¹²⁹, Tadžikistano Respublikos¹³⁰), nors galima ir tokia situacija, kai, pvz., Baltarusijos Respublikos¹³¹, Bulgarijos Respublikos¹³², Latvijos Respublikos¹³³, Moldovos Respublikos¹³⁴, Slovėnijos Respublikos¹³⁵ Konstitucijų preambulėse nėra išdėstytų konstitucijos surašymo motyvų ar kaip, pvz., Kroatijos Konstitucijos preambulėje¹³⁶ nėra įtvirtintas konstitucinių įgaliojimų šaltinis. Tačiau šios preambulės įtvirtina ir kitus elementus. Apie juos nurodytina, kad, pvz., apskritai peržvelgus visos šios valstybių grupės konstitucijų preambules, matoma, kad jos dažniau įtvirtina šiuos elementus: žmogaus orumą (Albanijos Respublikos¹³⁷, Bosnijos ir Hercegovinos¹³⁸, Bulgarijos Respublikos¹³⁹, Čekijos Respublikos¹⁴⁰,

¹²⁸ Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Kazakhstan_2011.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

¹²⁹ Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Lithuania_2006.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

¹³⁰ Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Tajikistan_2003.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

¹³¹ Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Belarus_2004.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

¹³² Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Bulgaria_2007.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

¹³³ Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Latvia_2014.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

¹³⁴ Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Moldova_2006.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

¹³⁵ Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Slovenia_2013.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

¹³⁶ Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Croatia_2010.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

¹³⁷ Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Albania_2012.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

¹³⁸ Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Bosnia_Herzegovina_2009.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

¹³⁹ Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Bulgaria_2007.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

¹⁴⁰ Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Czech_Republic_2013.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

Vengrijos¹⁴¹, Latvijos Respublikos¹⁴², Lenkijos Respublikos¹⁴³), apsisprendimo teisę (Estijos Respublikos¹⁴⁴, Kroatijos Respublikos¹⁴⁵, Latvijos Respublikos¹⁴⁶, Slovakijos Respublikos¹⁴⁷, Turkmėnistano¹⁴⁸, Ukrainos¹⁴⁹), Dievą ir kitas dievybes (Albanijos Respublikos¹⁵⁰, Gruzijos¹⁵¹, Vengrijos¹⁵², Latvijos Respublikos¹⁵³, Lenkijos Respu-

¹⁴¹ Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Hungary_2013.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

¹⁴² Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Latvia_2014.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

¹⁴³ Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Poland_2009.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

¹⁴⁴ Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Estonia_2011.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

¹⁴⁵ Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Croatia_2010.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

¹⁴⁶ Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Latvia_2014.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

¹⁴⁷ Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Slovakia_2014.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

¹⁴⁸ Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Turkmenistan_2008.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

¹⁴⁹ Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Ukraine_2014.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

¹⁵⁰ Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Albania_2012.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

¹⁵¹ Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Georgia_2013.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

¹⁵² Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Hungary_2013.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

¹⁵³ Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Latvia_2014.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

blikos¹⁵⁴, Ukrainos¹⁵⁵), etninių bendruomenių integraciją (Kroatijos Respublikos¹⁵⁶, Vengrijos¹⁵⁷, Makedonijos (buvusiosios Jugoslavijos Respublikos Makedonijos)¹⁵⁸, Juodkalnijos¹⁵⁹, Slovakijos Respublikos¹⁶⁰)).

Darsyk pažymėtina, kad jei reikėtų išskirti iš beveik 90 valstybių konstitucijų preambulių nuorodas į istorines aplinkybes, negalima tvirtinti, kaip rodo šio tyrimo duomenys, kad didžioji jų dalis – tai Rytų ir Vidurio Europos valstybių, priėmusių konstitucijas po 1990 m., preambulių elementai.

Kaip teigia europietiškojo konstitucijos modelio Vidurio ir Rytų Europos šalių XX a. pabaigos varianto, kuriam priskirtume ir 1992 m. Lietuvos Respublikos Konstituciją, bruožus tyręs ir jų atžvilgiu nagrinėjęs 1992 m. Lietuvos Respublikos Konstituciją E. Jarašiūnas, „analizuodami šiam konstitucinio reguliavimo variantui priskiriamus teisinius dokumentus tyrinėtojai pastebi šiems aktams būdingą siekimą pabrėžti savo šalies valstybingumo tęstinumą“¹⁶¹. Autorius pažymi, kad „<...> beveik visos šio regiono šalys savo istorijoje patyrė sunkių netekčių, valstybė tai pranykdavo per ilgas kovas, tai, susiklosčius palankiai situacijai, vėl atgydavo. Lenkijos, Lietuvos, Čekijos, Vengrijos iškilimai ir nuosmukiai – tiek viduramžiais, tiek moderniaisiais laikais – tipiški šios Europos dalies likimai. Istoriniai ekskursai pagrindiniame įstatyme dar labiau būdingi šalims, kurios tikro valstybingumo neturėjo arba jo užuomazgų buvo tik tolimoje istorijoje. Todėl suprantamas siekis pabrėžti valstybingumo tradiciją. Ko gero pastaroji aplinkybė lėmė Kroatijos 1991 m.

¹⁵⁴ Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Poland_2009.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

¹⁵⁵ Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Ukraine_2014.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

¹⁵⁶ Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Croatia_2010.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

¹⁵⁷ Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Hungary_2013.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

¹⁵⁸ Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Macedonia_2011.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

¹⁵⁹ Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Montenegro_2007.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

¹⁶⁰ Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Slovakia_2014.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

¹⁶¹ Jarašiūnas E. Žvelgiant į Lietuvos Respublikos 1992 m. Konstituciją platesniame konstitucionalizmo raidos kontekste // Jurisprudencija, 2002, t. 30(22), p. 52. Prieiga per internetą: <<https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudencija/article/view/3562>> (prisijungta 2016-06-27).

Konstitucijoje preambulinio skyriaus „Istoriniai pagrindai“ atsiradimą. Tai bene ilgiausias bandymas pagrindinio įstatymo tekste išdėstyti visus galimus istorinius pagrindus, kuriais grindžiama kroatų tautos teisė į nepriklausomą valstybę. Aišku, tai didžiausio tokio pobūdžio kraštutinumo pavyzdys. Kitose konstitucijose istoriniai aspektai atspindėti saikingiau (kuo valstybingumo tradicija tvirtesnė, kuo mažiau istorinių lūžių ir valstybingumo „pertraukų“ – tuo paprastai motyvacija lakoniškesnė. Lietuvos Respublikos 1992 m. Konstitucijos preambulė būtų lyg tokio istorinio argumentavimo vidurkis: gana apibendrintos nuostatos apie prieš daugelį amžių sukurtą Lietuvos valstybę, šios valstybės teisinių pamatų grindimą Lietuvos statutais ir Lietuvos Respublikos Konstitucijomis, šimtmečiais ginta laisvė ir nepriklausomybė ir t. t.¹⁶²

Gilinantį į preambulės apibrėžčių, elementų įvairovę, atsižvelgiant į konstitucijos preambulės kaip struktūrinės konstitucijos teksto visumos dalies sampratą, galima kelti klausimą apie tai, ar ir jei taip, tai kiek nuorodos į elementus, kurie numatyti konstitucijų preambulėje, yra įtvirtintos tolimesniame konstitucijų tekste. Bent vienas kitos valstybės konstitucinio reguliavimo pavyzdys patvirtina, kad tolimesnis konstitucijos tekstas yra konstitucijos preambulės detalizavimas, pratęsimas. Pateiktinas akivaizdesnis pavyzdys su apskritai rečiau preambulėse aptinkamu elementu. Antai Maroko Karalystės Konstitucijoje nuostatos apie lygybę įtvirtintos ne tik preambulėje. Juo labiau kad preambulėje įtvirtinta ne tik bendroji lygybės garantija, bet ir lygybės, nepaisant lyčių, odos spalvos, tikėjimo ar įsitikinimų, kilmės, kalbos, asmenų su negalia lygybės nuostatos (uždrausti ir persekioti bet kokią diskriminaciją dėl lyties, odos spalvos, įsitikinimų, kultūros, socialinės ar regioninės kilmės, kalbos, trūkumų ar bet kokių galimų asmeninių aplinkybių). Lygybės garantijos nurodomos ir tolimesniame Konstitucijos tekste (6 str. 2 d., 19 str. 1 ir 2 d.). Remiantis 6 str. 2 d., valdžios įstaigos dirba, kad sukurtų sąlygas, leidžiančias bendrą laisvės veiksmingumą ir lygybę pilietėms ir piliečiams, taip pat jų dalyvavimą politiniame, kultūriniame ir socialiniame gyvenime; 19 str. 1 ir 2 d. apibrėžia, kad vyras ir moteris gali lygiai naudotis pilietinio, politinio, socialinio, kultūrinio ir aplinkosaugos pobūdžio teisėmis ir laisvėmis, išdėstytomis šiame skyriuje ir kitose Konstitucijos nuostatose, taip pat Maroko deramai ratifikuotuose tarptautinėse konvencijose ir paktuose ir atsižvelgiant į Konstitucijos nuostatas, Karalystės pagrindus ir jos įstatymus¹⁶³.

Grįžtant prie Lietuvos Respublikos Konstitucijos, jos preambulės, jos teksto struktūra:

¹⁶² *Ibid.*, p. 52–53.

¹⁶³ Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Morocco_2011?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

¹ LIETUVIŲ TAUTA

² – prieš daugelį amžių sukūrusi Lietuvos valstybę,

³ – jos teisinius pamatus grindusi Lietuvos Statutais ir Lietuvos Respublikos Konstitucijomis,

⁴ – šimtmečiais atkakliai gynusi savo laisvę ir nepriklausomybę,

⁵ – išsaugojusi savo dvasią, gimtąją kalbą, raštą ir papročius,

⁶ – įkūnydama prigimtinę žmogaus ir Tautos teisę laisvai gyventi ir kurti savo tėvų ir protėvių žemėje – nepriklausomoje Lietuvos valstybėje,

⁷ – puoselėdama Lietuvos žemėje tautinę santarvę,

⁸ – siekdama atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės,

⁹ atgimusias Lietuvos valstybės piliečių valia priima ir skelbia šią

¹⁰ KONSTITUCIJĄ.¹⁶⁴

Ši preambulės struktūra atspindi keletą preambulėms būdingų nurodytųjų apibrėžčių. Žvelgiant į preambulės tekstą, jos struktūros analizės patogumo dėlei galima teksto apibūdinimas dalimis – eilutėmis, kurių yra 10 (kurių ribos daugiausia – skiriamieji ženklai – brūkšniai ir žodžiai didžiosiomis raidėmis).

Preambulėje įtvirtinamas konstitucinių įgaliojimų šaltinis, steigiamasis subjektas – lietuvių tauta (1 eilutė). Jo įvardijimas dažniausiai (palyginus su kitomis preambulės nuostatomis, taip pat ir kitų valstybių publikacijų autorių požiūriu) komentuojamas šio tyrimo autorės nagrinėtose publikacijose. Aiškindami preambulės pradžią, konstitucinės teisės mokslo atstovai ją sieja su preambulės 9 ir 10 eilutėmis. Antai fiksuojamas etninės tautos virtimas į pilietinę tautą¹⁶⁵, tai, kad pirmiausia preambulėje įvardijama lietuvių tauta, kuri „atgimusias Lietuvos valstybės piliečių valia priima ir skelbia šią Konstituciją“¹⁶⁶. Etninės tautos virtimas į pilietinę tautą vertinamas palankiai: labai vykęs valstybę kuriančio subjekto – etninės tautos („lietuvių tauta...“) virtimas pilietine tauta („...atgimusias Lietuvos valstybės piliečių valia priima ir

¹⁶⁴ Galiojančios suvestinės Konstitucijos redakcijos (prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portall/lt/legalAct/TAR.47BB952431DA>> (prisijungta 2016-06-27)) tekstas nurodytas suskirstytas eilutėmis. Be to, iš anksto pasakytina, kad tyrimo tekste toliau eilutės numeruojamos ir Konstitucijos preambulės parengiamuosiuose tekstuose, istorinėje 1922 m. Konstitucijos preambulėje.

¹⁶⁵ Jarašiūnas E. Lietuvos Respublikos Konstitucijos forma, struktūra, turinys // *Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E., Maksimaitis K., Mesonis G., Normantas A., Pumputis A., Vaitiekienė E., Vidrinskaitė S., Žilys J.* Lietuvos konstitucinė teisė. Antrasis leidimas. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002, p. 171.

¹⁶⁶ Vainiūtė M. Konstitucijos preambulė – raktas konstitucinio reguliavimo sistemai suprasti // *Jurisprudencija*, 2012, t. 19(3), p. 912. Prieiga per internetą: <<https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudencija/article/view/65>> (prisijungta 2016-06-27); Beinoravičius D., Mesonis G., Vainiūtė M. The Role and Place of the Preamble in Lithuanian Constitutional Regulation // *Baltic Journal of Law & Politics*, 2015, Vol. 8, No. 2, p. 148. Prieiga per internetą: <<http://www.degruyter.com/view/j/bjlp.2015.8.issue-2/bjlp-2015-0022/bjlp-2015-0022.xml?format=INT>> (prisijungta 2016-06-27).

skelbia šią Konstituciją¹⁶⁷. E. Jarašiūnas, tęsdamas mintį apie pilietinę tautą, toliau nurodo, kad „Lietuvos valstybės kūrėja – pilietinė Lietuvos žmonių bendrija, susidariusi Lietuvos istorijos, kultūros, valstybinės kalbos, teritorijos ir ūkinio gyvenimo bendrumo pagrindu“¹⁶⁸. Artimą lietuvių tautos apibrėžimą vartoja konstitucinės teisės atstovų¹⁶⁹ cituojamas K. Jovaišas, teigdamas, kad „LIETUVIŲ TAUTA – tai žmonių bendruomenė, istoriškai susiformavusi bendros kilmės, teritorijos, kalbos, papročių, istorijos, kultūros ir ekonominio bendrumo pagrindu. Lietuvos piliečius, kurių valia priimta Konstitucija, su Lietuvos valstybe sieja pastovus teisinis ryšys, kuris nerodo asmens etninės kilmės ir nėra ja saistomas“¹⁷⁰. Pabrėžtina ir tai, kad pastarasis autorius¹⁷¹, kaip ir keletas kitų autorių, aiškindami šią nuostatą, remiasi ir tolimesniu Konstitucijos tekstu.

Reikia pastebėti ir tai, kad Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulės įvardijimas, kad suverenumo šaltinis kyla iš tautos (lietuvių tautos), palyginus jį su įvardijimu „mes, žmonės“, yra vertinamas kaip ne toks neutralus, patvirtinantis specifinę nacionalinę grupę¹⁷². A. Addisas taip pat atkreipia dėmesį preambulės kaip identiteto projektavimo kontekste, kad daugelis konstitucijų pradamos ta pačia

¹⁶⁷ *Jarašiūnas E.* Lietuvos Respublikos Konstitucijos forma, struktūra, turinys // *Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E., Maksimaitis K., Mesonis G., Normantas A., Pumputis A., Vaitiekienė E., Vidrinskaitė S., Žilys J.* Lietuvos konstitucinė teisė. Antrasis leidimas. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002, p. 171.

¹⁶⁸ *Ibid.*

¹⁶⁹ *Vainiūtė M.* Konstitucijos preambulė – raktas konstitucinio reguliavimo sistemai suprasti // *Jurisprudencija*, 2012, t. 19(3), p. 912. Prieiga per internetą: <<https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudencija/article/view/65>> (prisijungta 2016-06-27); *Beinoravičius D., Mesonis G., Vainiūtė M.* The Role and Place of the Preamble in Lithuanian Constitutional Regulation // *Baltic Journal of Law & Politics*, 2015, Vol. 8, No. 2, p. 148. Prieiga per internetą: <<http://www.degruyter.com/view/j/bjlp.2015.8.issue-2/bjlp-2015-0022/bjlp-2015-0022.xml?format=INT>> (prisijungta 2016-06-27).

¹⁷⁰ *Jovaišas K.* Konstitucijos preambulė // Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. I dalis (ats. redaktorius K. Jovaišas). Autoriai: G. Dambrauskienė, T. Davulis, E. Jarašiūnas, K. Jovaišas, A. Klimas, A. Marcijonas, B. Sudavičius, D. Mikulėnienė, J. Sinkevičiūtė, A. Normantas, I. Nekrošius, V. Nekrošius, G. Pajuodienė, V. Pavilionis, P. Pumpa, J. Prapiestis, A. Vaišvila, J. Žilys. Vilnius: Teisės institutas, K. Jovaišo Pl, 2000, p. 1.

¹⁷¹ *Jovaišas K.* Konstitucijos preambulė // Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. I dalis (ats. redaktorius K. Jovaišas). Autoriai: G. Dambrauskienė, T. Davulis, E. Jarašiūnas, K. Jovaišas, A. Klimas, A. Marcijonas, B. Sudavičius, D. Mikulėnienė, J. Sinkevičiūtė, A. Normantas, I. Nekrošius, V. Nekrošius, G. Pajuodienė, V. Pavilionis, P. Pumpa, J. Prapiestis, A. Vaišvila, J. Žilys. Vilnius: Teisės institutas, K. Jovaišo Pl, 2000, p. 1–3.

¹⁷² *Orgad L.* The Preamble in Constitutional Interpretation // *International Journal of Constitutional Law*, 2010, Volume 8, Issue 4, p. 716. Prieiga per internetą: <<http://icon.oxfordjournals.org/content/8/4/714.full.pdf>> arba <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1686745> (prisijungta 2016-06-27).

fraze, kaip ir JAV Konstitucija: „mes, žmonės“ arba paprastai „X valstybės žmonės“, o kai kurios valstybės – Lietuva, Lenkija, Slovakija – pasirinko „naciją“ vietoj „žmonės“, paaiškindamas, kad tokios frazės tikslas – pabrėžti etninę, o ne pilietinę politinės bendruomenės viziją¹⁷³. Pabrėžtina, kad autorius, dėstydamas poziciją, viena vertus, nesiremia Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulės 9 eilute, todėl 1 preambulės eilutę aiškina izoliuotai. Kita vertus, ir preambulėje esant įtvirtintam vykusiu vadinamam perėjimui iš etninės tautos į pilietinę tautą, dažnos valstybių konstitucijų preambulių frazės „X valstybės žmonės“ kontekste Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulės nuostatos gali būti vertinamos kaip neįtraukios, ribotos.

Dar vienas preambulėje įvardytas elementas apibūdinamas kaip „Konstitucijos priėmimo istorinės sąlygos ir prielaidos“¹⁷⁴. Jį aiškindami, mokslo atstovai aprėpia taip pat kelias preambulės eilutes (2–6, nors, kaip matoma toliau, kai kurie iš jų išskiria 5 eilutę), kuriose skelbiama, kad: „²– prieš daugelį amžių sukūrusi Lietuvos valstybę, ³– jos teisinius pamatus grindusi Lietuvos Statutais ir Lietuvos Respublikos Konstitucijomis, ⁴– šimtmečiais atkakliai gynusi savo laisvę ir nepriklausomybę, ⁵– išsaugojusi savo dvasią, gimtąją kalbą, raštą ir papročius, ⁶– įkūnydama prigimtine žmogaus ir Tautos teisę laisvai gyventi ir kurti savo tėvų ir protėvių žemėje – nepriklausomoje Lietuvos valstybėje“. Autorių cituojama, kad „ypač svarbios preambulės nuostatos dėl Lietuvos valstybės ir teisės tęstinumo ir perimamumo (teiginiai, kad lietuvių tauta prieš daugelį amžių sukūrė Lietuvos valstybę, kad šios valstybės teisiniai pamatai pagrįsti Lietuvos statutais ir Lietuvos Konstitucijomis yra tiltas iš Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės į 1918–1940 m. gyvavusią Lietuvos Respubliką ir į 1990 m. vėl atkurtą Lietuvos Respubliką <...>“¹⁷⁵, kad šie pamatai „<...> atspindi Lietuvos valstybės raidą nuo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės iki 1918–1940 m.

¹⁷³ *Addis A.* Constitutional Preambles as Narratives of Peoplehood // Tulane Public Law Research Paper, March 2016, No. 16–2, p. 11. Prieiga per internetą: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2754290> (prisijungta 2016-06-27).

¹⁷⁴ *Jovaišas K.* Konstitucijos preambulė // Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. I dalis (ats. redaktorius K. Jovaišas). Autoriai: G. Dambrauskienė, T. Davulis, E. Jarašiūnas, K. Jovaišas, A. Klimas, A. Marcijonas, B. Sudavičius, D. Mikulėnienė, J. Sinkevičiūtė, A. Normantas, I. Nekrošius, V. Nekrošius, G. Pajuodienė, V. Pavilionis, P. Pumpa, J. Prapiestis, A. Vaišvila, J. Žilys. Vilnius: Teisės institutas, K. Jovaišo PĮ, 2000, p. 2; *Vainiūtė M.* Konstitucijos preambulė – raktas konstitucinio reguliavimo sistemai suprasti // *Jurisprudencija*, 2012, t. 19(3), p. 912. Prieiga per internetą: <<https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudencija/article/view/65>> (prisijungta 2016-06-27); *Beinoravičius D., Mesonis G., Vainiūtė M.* The Role and Place of the Preamble in Lithuanian Constitutional Regulation // *Baltic Journal of Law & Politics*, 2015, Vol. 8, No. 2, p. 148. Prieiga per internetą: <<http://www.degruyter.com/view/j/bjlp.2015.8.issue-2/bjlp-2015-0022/bjlp-2015-0022.xml?format=INT>> (prisijungta 2016-06-27).

¹⁷⁵ *Jarašiūnas E.* Lietuvos Respublikos Konstitucijos forma, struktūra, turinys // *Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E., Maksimaitis K., Mesonis G., Normantas A., Pumputis A., Vaitiekienė E., Vidrinskaitė S., Žilys J.* Lietuvos konstitucinė teisė. Antrasis leidimas. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002, p. 171.

gyvavusios Lietuvos Respublikos ir nuo 1990 m. vėl atkurtos Lietuvos Respublikos gyvavimą¹⁷⁶. M. Vainiutės bei D. Beinoravičiaus ir G. Mesonio atskirai nuo preambulės 2, 3, 4, 6 eilučių akcentuojama 5 eilutė, nurodant, kad „<...> preambulėje pabrėžiami ir tokie tautos identitetą atspindintys faktoriai – jos dvasia, gimtoji kalba, raštas, papročiai, kuriuos lietuvių tauta, nepaisant visų grėsmių, sugebėjo išsaugoti“¹⁷⁷. Šie autoriai taip pat teigia, remdamiesi J. Jarašiūno, K. Jovaišo nuomonėmis, kad preambulėje įtvirtinta lietuvių tautos, šimtmečius atkakliai gynusios savo laisvę ir nepriklausomybę, prigimtinė teisė „gyventi ir kurti savo tėvų ir protėvių žemėje – nepriklausomoje Lietuvos valstybėje“ atitinka tarptautiniuose teisės dokumentuose visuotinai pripažintą tautų lygiateisiškumo ir apsisprendimo principą¹⁷⁸.

Preambulės 7, 8 eilutėse įtvirtintos nuostatos („⁷– puoselėdama Lietuvos žemėje tautinę santarvę, ⁸– siekdama atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės“) vieny Lietuvos mokslo publikacijų autorių aiškinamos kartu, o kiti autoriai pabrėžia 8 eilutę. Antai, K. Jovaišo nuomone, kaip tikslas įvardijama ir 7 eilutė „puoselėdama Lietuvos žemėje tautinę santarvę“: „<...> preambulės sudėtinė dalis yra tikslai, kurių siekia lietuvių tauta, priimdama aukščiausiąją valstybės įstatymą. Šie tikslai yra tarsi genetiškai užkoduoti ir neatsiejami nuo lietuvių tautai būdingų savybių ir požymių bei istorinių Konstitucijos priėmimo sąlygų ir priedaidų. Tauta sukūrė valstybę siekdama konkrečių tikslų – politinio savarankiškumo, teritorinio vientisumo ir nedalomumo, vienybės ir tapatumo įgijimo bei išlaikymo. Šie tikslai

¹⁷⁶ Vainiutė M. Konstitucijos preambulė – raktas konstitucinio reguliavimo sistemai suprasti // Jurisprudencija, 2012, t. 19(3), p. 912. Prieiga per internetą: <<https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudencel/article/view/65>> (prisijungta 2016-06-27) (autorė remiasi aukščiausiai nurodytais K. Jovaišo ir E. Jarašiūno darbais); Beinoravičius D., Mesonis G., Vainiutė M. The Role and Place of the Preamble in Lithuanian Constitutional Regulation // Baltic Journal of Law & Politics, 2015, Vol. 8, No. 2, p. 148. Prieiga per internetą: <<http://www.degruyter.com/view/j/bjlp.2015.8.issue-2/bjlp-2015-0022/bjlp-2015-0022.xml?format=INT>> (prisijungta 2016-06-27) (taip pat remiamasi aukščiausiai nurodytais K. Jovaišo ir E. Jarašiūno darbais).

¹⁷⁷ Vainiutė M. Konstitucijos preambulė – raktas konstitucinio reguliavimo sistemai suprasti // Jurisprudencija, 2012, t. 19(3), p. 912. Prieiga per internetą: <<https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudencel/article/view/65>> (prisijungta 2016-06-27); Beinoravičius D., Mesonis G., Vainiutė M. The Role and Place of the Preamble in Lithuanian Constitutional Regulation // Baltic Journal of Law & Politics, 2015, Vol. 8, No. 2, p. 148–149. Prieiga per internetą: <<http://www.degruyter.com/view/j/bjlp.2015.8.issue-2/bjlp-2015-0022/bjlp-2015-0022.xml?format=INT>> (prisijungta 2016-06-27)

¹⁷⁸ Vainiutė M. Konstitucijos preambulė – raktas konstitucinio reguliavimo sistemai suprasti // Jurisprudencija, 2012, t. 19(3), p. 912. Prieiga per internetą: <<https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudencel/article/view/65>> (prisijungta 2016-06-27); Beinoravičius D., Mesonis G., Vainiutė M. The Role and Place of the Preamble in Lithuanian Constitutional Regulation // Baltic Journal of Law & Politics, 2015, Vol. 8, No. 2, p. 148. Prieiga per internetą: <<http://www.degruyter.com/view/j/bjlp.2015.8.issue-2/bjlp-2015-0022/bjlp-2015-0022.xml?format=INT>> (prisijungta 2016-06-27)

preambulėje nėra suformuluoti, tačiau jie neatsiejami nuo valstybės paskirties. Preambulėje tiesiogiai yra įvardyti tik tie tikslai, kuriuos Tauta – aukščiausių teisių ir galių visumos turėtoja (suverenas) siekia įgyvendinti. Ji priima Konstituciją, „puoselėdama Lietuvos žemėje tautinę santarvę“, „siekdama atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės“¹⁷⁹. Pasak J. Jarašiūno, preambulėje skelbiami tikslai vadinami „Tautos gyvenimo ir konstitucinio reguliavimo fundamentaliais tikslais“ ir autorius juos išvardija, nenurodydamas 7 preambulės eilutės: „atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekis“¹⁸⁰. Pastebėtina, kad autorius teigia, kad skelbiami „tikslai“ (daugiskaita), o juos vardydamas, pavadina „siekiau“ (vienaskaita). Apie „tikslus“ (daugiskaita), kurių siekia lietuvių tauta, kalba ir M. Vainiutė¹⁸¹. Kadangi mokslo straipsnio autorė, apibūdindama juos, cituoja minėtąsias K. Jovaišo mintis, galima patvirtinti, kad autorė pritaria pozicijai, kad tikslų formuluotės preambulėje yra išdėstytos dvejose jos eilutėse – 7 ir 8¹⁸². Tokios pačios mintys apie aptariamus tikslus pacituotos ir nurodytos autorės straipsnyje, parengtame kartu su bendraautoriais¹⁸³. Tačiau atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad pastarojoje publikacijoje, kalbant apie šią preambulės sudėtinę dalį, įvardijamas „tikslas, kurio siekia lietuvių tauta“ (vienaskaita)¹⁸⁴. „Tikslai“ straipsnių išvadose netiesiogiai (nes kalbant apskritai apie preambules) taip pat vadinami konstitucinio reguliavimo tikslais¹⁸⁵. Tad išlieka skirtingas (dvejopas) tikslų, kurių siekia lietuvių

¹⁷⁹ Jovaišas K. Konstitucijos preambulė // Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. I dalis (ats. redaktorius K. Jovaišas). Autoriai: G. Dambrauskienė, T. Davulis, E. Jarašiūnas, K. Jovaišas, A. Klimas, A. Marcijonas, B. Sudavičius, D. Mikulėnienė, J. Sinkevičiūtė, A. Normantas, I. Nekrošius, V. Nekrošius, G. Pajuodienė, V. Pavidonis, P. Pumpa, J. Prapiestis, A. Vaišvila, J. Žilys. Vilnius: Teisės institutas, K. Jovaišo PĮ, 2000, p. 2–3.

¹⁸⁰ Jarašiūnas E. Lietuvos Respublikos Konstitucijos forma, struktūra, turinys // *Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E., Maksimaitis K., Mesonis G., Normantas A., Pumputis A., Vaitiekienė E., Vidrinskaitė S., Žilys J.* Lietuvos konstitucinė teisė. Antrasis leidimas. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002, p. 171.

¹⁸¹ Vainiutė M. Konstitucijos preambulė – raktas konstitucinio reguliavimo sistemai suprasti // *Jurisprudencija*, 2012, t. 19(3), p. 913. Prieiga per internetą: <<https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudencija/article/view/65>> (prisijungta 2016-06-27).

¹⁸² *Ibid.*

¹⁸³ Beinoravičius D., Mesonis G., Vainiutė M. The Role and Place of the Preamble in Lithuanian Constitutional Regulation // *Baltic Journal of Law & Politics*, 2015, Vol. 8, No. 2, p. 149. Prieiga per internetą: <<http://www.degruyter.com/view/j/bjlp.2015.8.issue-2/bjlp-2015-0022/bjlp-2015-0022.xml?format=INT>> (prisijungta 2016-06-27).

¹⁸⁴ Greičiausiai tai yra vertimo iš lietuvių į anglų kalbą klaida („goal“ vietoj „goals“), nes tolimesnis sakinytis pradodamas daugiskaita: „They are...“ („Jie yra...“).

¹⁸⁵ „Preambulėse atsispindi konstitucijų priėmimo istorinės aplinkybės, išvardijami konstitucinio regu-

tauta, apibūdinimas, ypač turint omenyje Tautos siekimą atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės – apie jį kaip apie vientisą kalbama ir vienaskaita, ir daugiskaita, taip pat šis siekimas traktuojamas ir kaip paskiri siekiai, atidalijami nuo šio siekimo¹⁸⁶.

K. Jovaišas, komentuodamas Konstitucijos preambulės pabaigą, atskirai plačiau nurodo, kad „preambulė baigiama Konstitucijos priėmimo ir paskelbimo konstatavimu, nenurodant šio proceso procedūrų ir etapų“, jis taip pat, lygindamas Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulės struktūrą su JAV Konstitucijos preambule, mano, kad Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulėje „<...> daugiau dėmesio skiriama ne Konstitucijos tikslams nusakyti, bet pagrįsti tai, kad lietuvių tauta turi teisę į valstybingumą ir vieną pagrindinių jo simbolių – konstituciją. Tai dėsninga, atsižvelgiant į Lietuvos istorinę praeitį ir sudėtingas valstybingumo įtvirtinimo sąlygas“¹⁸⁷.

Galima pastebėti tai, kad preambulės teisinė reikšmė Konstitucijoje, palyginus su kai kuriomis valstybėmis, *expressis verbis* nenurodyta. Nagrinėjant įvairių valstybių konstitucijų preambules matoma, kad jų reikšmė, gairės jas interpretuoti gali būti nurodytos konstitucijos tekste arba interpretuojamos konstitucinės justicijos institucijų. Konstitucijos tekste, ir preambulėje, ir tolimesnėje Konstitucijos dalyje,

liavimo tikslai, vertybės, kurių siekiama, fiksuojami svarbiausi politikos principai ar net skelbiamos pagrindinės teisės ir laisvės ir kt. Dažnai preambulės atskleidžia konstitucijų priėmimo būdą.“ *Vainiūtė M.* Konstitucijos preambulė – raktas konstitucinio reguliavimo sistemai suprasti // *Jurisprudencija*, 2012, t. 19(3), p. 918. Prieiga per internetą: <<https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudencija/article/view/65>> (prisijungta 2016-06-27). Preambulės atspindi priimtų konstitucijų istorines aplinkybes, apibrėžia konstitucinio reguliavimo tikslus, siekiamas vertybes, nustato pagrindinius politikos principus ir net skelbia pagrindines teises, laisves ir kt.; ir labai dažnai preambulės atskleidžia konstitucijų priėmimo būdus. *Beinoravičius D., Mesonis G., Vainiūtė M.* The Role and Place of the Preamble in Lithuanian Constitutional Regulation // *Baltic Journal of Law & Politics*, 2015, Vol. 8, No. 2, p. 154. Prieiga per internetą: <<http://www.degruyter.com/view/j/bjlp.2015.8.issue-2/bjlp-2015-0022/bjlp-2015-0022.xml?format=INT>> (prisijungta 2016-06-27).

¹⁸⁶ Galima pastebėti, kad Lietuvos mokslo atstovai remiasi ir ne visa Tautos siekimą formuluojančia nuostata, o pavieniais jos tikslais, vartodami vienaskaitą, pvz., „Tai leidžia teigti, kad savivaldos teisė konstituciškai laiduota, siekiant užtikrinti efektyvų ir demokratišką lokalinių viešųjų reikalų tvarkymą. Tokį teiginį galima pagrįsti pilietinės visuomenės siekiu (Konstitucijos preambulė) ir Civilinio kodekso (2.34 str.) nuostata, kad savivaldybių, kaip viešųjų juridinių asmenų, tikslas – tenkinti viešuosius interesus.“ *Šileikis E.* Savivaldos teisė: aktualūs aiškinimo ir įgyvendinimo klausimai // *Teisė*, 2002, t. 42, p. 134.

¹⁸⁷ *Jovaišas K.* Konstitucijos preambulė // Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. I dalis (ats. redaktorius K. Jovaišas). Autoriai: G. Dambrauskienė, T. Davulis, E. Jarašiūnas, K. Jovaišas, A. Klimas, A. Marcijonas, B. Sudavičius, D. Mikulėnienė, J. Sinkevičiūtė, A. Normantas, I. Nekrošius, V. Nekrošius, G. Pajuodienė, V. Pavilionis, P. Pumpa, J. Prapiestis, A. Vaišvila, J. Žilys. Vilnius: Teisės institutas, K. Jovaišo PĮ, 2000, p. 3.

jų reikšmė įtvirtinta šiose ne Rytų ir Vidurio Europos valstybių konstitucijų preambulėse, pvz., 1996 m., pataisytos 2005 m., Čado Respublikos Konstitucijos preambulės pabaigoje įtvirtinama nuostata, kad „ši preambulė yra integrali Konstitucijos dalis“¹⁸⁸; Turkijos 1982 m. Konstitucijos, pataisytos 2011 m., 7 dalies „Baigiamosios nuostatos“ II poskyrio „Preambulė ir straipsnių pavadinimai“ 176 str. nustatyta, kad „preambulė, nustatanti Konstitucijos pagrindus ir principus, kuriais ji grindžiama, sudaro integralią Konstitucijos dalį“.

Apibendrintina, kad analizuotieji konstitucijų preambulių apibrėžimai leidžia suvokti preambulę kaip pradinę konstitucijos teksto dalį, vieną iš konstitucijos teksto visumos, todėl besisiejiančią su tolimesniu konstitucijos tekstu ir atliekančią iš to išplaukiančias funkcijas. Išdėstytas Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulės struktūrinis apibūdinimas mokslo literatūros autorių akimis ir pasaulio valstybių konstitucijų preambulių kontekste leidžia reziumuoti, kad preambulė yra sudėtinė, šios Konstitucijos preambulėje nurodytosios apibrėžtys nėra vien konstitucinių įgaliojimų šaltinio įvardijimas ir konstitucijos surašymo motyvų išdėstymas (kaip buvo pažymėta *Comparative Constitutions Project* kūrėjų¹⁸⁹), jos suvoktinės detaliau.

II. LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJOS PREAMBULĖ KONSTITUCIJOS RENGIMO ŠVIESOJE

Prisimenant Konstitucijos priėmimo procesą, jį skatinusius veiksniai ir Konstitucijos teksto rengimo sumanymus, pastebėtina, kad „į Lietuvą Konstitucijos idėja grįžo kaip viena iš kovos dėl valstybingumo idėjų“¹⁹⁰, Konstitucijos priėmimu siekta atkurti ir puoselėti demokratiniais pagrindais tvarkomą valstybę, jos funkcijų įgyvendinimą¹⁹¹.

J. Žilys, apibendrinamas Mokslų Akademijos konstitucines iniciatyvas Konstitucijos rengimo laikotarpiu iki Laikinojo Pagrindinio Įstatymo parengimo, iki tol, kol 1990 m. kovo 11 d. buvo atkurta nepriklausoma Lietuvos valstybė, teigia, kad,

¹⁸⁸ Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Chad_2005.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

¹⁸⁹ Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Lithuania_2006.pdf?lang=en> (prisijungta 2016-06-27).

¹⁹⁰ Jarašiūnas E. 1992 metų Lietuvos Respublikos Konstitucija: vizija, teisės aktas, teisinė tikrovė // Konstitucinė jurisprudencija. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo biuletenis, 2006, Nr. 1 (sausis–kovas), p. 332. Prieiga per internetą: <http://www.lrkt.lt/data/public/uploads/2015/01/ktb_2006-1.pdf> (prisijungta 2016-06-27).

¹⁹¹ Žilys J. Konstitucijos socialinės prasmės // Konstitucinė jurisprudencija. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo biuletenis, 2006, Nr. 4 (spalis–gruodis), p. 311–312. Prieiga per internetą: <http://www.lrkt.lt/data/public/uploads/2015/01/ktb_2006-4.pdf> (prisijungta 2016-06-27).

1988 m. gegužės mėnesį sudarytai septyniolikos asmenų komisijai¹⁹² rengiant pasiūlymus dėl Lietuvos TSR Konstitucijos, kaip naujovė, kuria reikia papildyti Konstituciją, pabrėžtas būtinumas preambuleje atspindėti „Lietuvos valstybės istoriją nuo seniausiųjų laikų <...>“¹⁹³. Prie Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo Konstitucijos tobulinimo sekcijos darbo grupės, kurią sudarė teisininkai ir Sąjūdžio atstovai, 1988 m. lapkričio 11 d. parengtame Lietuvos TSR Konstitucijos projekte¹⁹⁴ jau buvo numatyta preambulė, kurioje išdėstyta:

¹ LIETUVIŲ TAUTA

² – XIII a. pradžioje sukūrusi savo valstybę

³ – šimtmečiais ryžtingai gynusi savo laisvę ir nepriklausomybę

⁴ – išsaugojusi savo kalbą, raštą ir kultūrą

⁵ – 1918 metais atgaivinusį savo valstybingumą

⁶ – naujame istorinės raidos etape TSRS sudėtyje kurianti socialistinę teisinę valstybę

⁷ – įtvirtindama humanizmo ir socialinio teisingumo idealus

⁸ – siekdama užtikrinti lietuvių tautai valstybingumą, istorinio išliekamumo ir nacionalinės kultūros ugdymo sąlygas savo tėvų ir protėvių žemėje

⁹ Priima ir skelbia šią konstituciją.

Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos deputatų komisijos parengto Lietuvos TSR Konstitucijos (Pagrindinio Įstatymo) projekto, paskelbto 1989 m. vasarį, preambulės

¹⁹² Vienas iš komisijos narių buvo J. Marcinkevičius, kuris, kaip teigia V. Landsbergis, parašė Konstitucijos preambulę (žr. Lietuvos Konstitucija atkuriant Nepriklausomybę. Kalba iškilmingame minėjime Seime. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/docs3/kad4/W3_VIEWER.ViewDoc-p_int_tekst_id=21782&p_int_tv_id=912&p_org=0.htm> (prisijungta 2016-06-27)). Apie tai, kad preambulė rašyta J. Marcinkevičius, patvirtina ir E. Kūris (žr. *Laučius V. E. Kūris: Vyriausybė artėja prie įgaliojimų nutūkimo // Delfi. lt*, 2011 m. kovo 3 d. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/ekuris-vyriausybe-arteja-prie-igaliojimu-nutrukimo.d?id=42669765>> (prisijungta 2016-06-27)). Kaip rodo ir tolimesnis tyrimo rezultatų dėstymas (o ir vėlesniais metais sudarytų darbo grupių sudėtyse J. Marcinkevičiaus nebuvo), tikėtina, kad tai buvo pradinis preambulės tekstas. (Šią prielaidą paremia ir J. Marcinkevičiaus minėjimo publikacijoje pateiktas teiginys, kad J. Marcinkevičius parašė preambulės pirminį tekstą. („Ji [prof. V. Daujotytė – L. B.] perskaitė Lietuvos Konstitucijos preambulę, kurios pirmąjį tekstą parašė Just. Marcinkevičius. Pasak literatūrologės, nesunku jį ir atpažinti kaip Just. Marcinkevičiaus tekstą.“ Žr. *Kniežaitė M. Nusilenkta poeto atminimui // Lietuvos žinios*, 2015 m. kovo 12 d. Prieiga per internetą: <<http://lzinios.lt/lzinios/Kultura-ir-pramogos/nusilenkta-oeto-atminimui/198337>> (prisijungta 2016-06-27)).

¹⁹³ Lietuvos ateities, pažangos vardan // Tiesa, 1988 m. spalio 30 d. Žr. *Žilys J. Konstitucija kaip laisvės raiškos teisinė politinė forma // Parlamento studijos*, 2006, Nr. 6. Prieiga per internetą: <http://www.parlamentostudijos.lt/Nr6/6_Teise_Zilys.htm> (prisijungta 2016-06-27). Mokslų Akademijos komisijos parengtame Lietuvos TSR Konstitucijos projekte, kurį Komisijos vardu pasirašė E. Vilkas ir J. Bulavas, paskelbtame „Atgimime“ (žr. 1988 m. spalio 10 d.), Konstitucijos preambulė nebuvo įtvirtinta.

¹⁹⁴ Atgimimas, Nr. 7, 1988 m. lapkričio 15 d., p. 3.

tekstas savo struktūra ir nuostatų formuluotėmis atrodė panašiai, išskyrus 9 eilutę:

¹LIETUVIŲ TAUTA

² – 13 a. pradžioje sukūrusi savo valstybę,

³ – šimtmečiais ryžtingai gynusi savo laisvę ir nepriklausomybę,

⁴ – išsaugojusi savo kalbą, raštą ir kultūrą,

⁵ – 1918 metais atgaivinusi savo valstybingumą.

⁶ – naujame istorinės raidos etape TSRS sudėtyje kurianti socialistinę teisinę valstybę,

⁷ – įtvirtindama humanizmo ir socialinio teisingumo idealus,

⁸ – siekdama užtikrinti Lietuvos valstybingumą, istorinio išliekamumo ir nacionalinės kultūros ugdymo sąlygas savo tėvų ir protėvių žemėje,

⁹ – plėtodama draugiškus santykius su visomis tautomis, suvokdama esanti viso pasaulio nacijų bendrijos dalis, priima ir skelbia šią konstituciją.¹⁹⁵

Konstatuojama, kad aukščiau nurodytas Komisijos parengtas, 1988 m. lapkričio 15 d. paskelbtas Lietuvos TSR Konstitucijos naujos redakcijos projektas atitinkamu mastu lėmė ir Lietuvos Laikinojo Pagrindinio Įstatymo turinį¹⁹⁶, o pastarojo pagrindinė paskirtis buvo sudaryti prielaidas spręsti neatidėliotinus valstybės, visuomenės organizavimo klausimus ir kartu rengti nuolatinę Konstituciją¹⁹⁷.

Patvirtinus Lietuvos Respublikos Laikinąjį Pagrindinį Įstatymą, 1990 m. kovo 11 d. Lietuvos Respublikos įstatymu „Dėl Lietuvos Respublikos Laikinojo Pagrindinio Įstatymo“ sustabdytas 1938 m. gegužės 12 d. Lietuvos Konstitucijos galiojimas, atsižvelgiant į būtinumą suderinti atstatytos 1938 m. gegužės 12 d. Lietuvos Konstitucijos nuostatas su pakitusiais politiniais, ekonominiais ir kitais visuomeniniais santykiais¹⁹⁸. Laikinojo Pagrindinio Įstatymo tekstas neturėjo preambulės¹⁹⁹.

Paminėtina, kad Konstitucijos teksto parengiamoji medžiaga rodo, kad Lietuvos teisininkų (konstitucinės teisės draugijos) ir filosofų draugijų autorinės grupės 1990 m. gegužės mėn. parengtas Konstitucijos projektas taip pat neturėjo preambulės²⁰⁰.

¹⁹⁵ Tiesa, Nr. 50(13969), 1989 m. vasario 28 d., p. 1.

¹⁹⁶ Žilys J. Kelias į Lietuvos Respublikos Konstituciją: pagrindiniai teisiniai politiniai ženklai // Nepriklausomybės sąsiuviniai, 2012, Nr. 2 (2), p. 8. Prieiga per internetą: <http://www.rofondas.lt/wp-content/uploads/2013/06/Nepriklausomyb%C4%97s_s%C4%85iuviniai_2.pdf> (prisijungta 2016-06-27).

¹⁹⁷ *Ibid.*

¹⁹⁸ 1990 m. kovo 11 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos įstatymas Nr. I-14 „Dėl Lietuvos Respublikos Laikinojo Pagrindinio Įstatymo“. Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portall/lt/legalAct/TAR.DE63AAC4EF06>> (prisijungta 2016-06-27).

¹⁹⁹ *Ibid.*

²⁰⁰ Vilčinskas Š. Lietuvos Konstitucijos projekto principai. Vilnius: Viltis, 1991.

1990 m. lapkričio 7 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumui priėmus nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos rengimo“, darbo grupei buvo pavesta parengti Lietuvos Respublikos Konstitucijos koncepciją²⁰¹; 1990 m. gegužės 10 d. paskelbti Lietuvos Respublikos Konstitucijos koncepcijos metmenys. Jos nuostatos akivaizdžiai atsispindėjo ne tik įvairiuose konstitucijų projektuose, bet ir galiojančios Konstitucijos bendrojoje koncepcijoje ir tekste²⁰². Koncepcijos metmenyse nebuvo nuostatų, konkrečiai priskirtų įvadinei Konstitucijos daliai – preambulei. „Koncepcijos“ ir „metmenų“ žodžių²⁰³ vartojimas parengto dokumento pavadinime liudija, kad juose nesiekta pateikti numeruoto struktūrinio teksto, detalių Konstitucijos atskirų dalių tekstų. J. Žilys teigia, kad „Metmenis“ rengusi darbo grupė „buvo pirmoji organizacinė struktūra, turėjusi konkretų tikslą – parengti bent jau bendrąją Konstitucijos koncepciją“²⁰⁴. Iš parengto teksto galima numanyti, kad idėjomis, nuostatomis, pradedančiomis „Metmenis“, išskirtomis į pirmąjį dokumento skyrių „Lietuvos Respublika“²⁰⁵, galėjo būti persmelkta ir galiojančios Konstitucijos preambulė, esanti teisinės valstybės suvokimo atspirtimi. Pvz., „Metmenyse“ formuluojami teisinės valstybės bruožai: „Lietuvos Respublika yra teisinė valstybė. Jos veikla ir santykiai su savo piliečiais ir juridiniais asmenimis grindžiami Lietuvos Respublikos konstitucija ir įstatymais, priimtais demokratine tvarka. Valdžios institucijų galių ribas nustato konstitucija ir įstatymai. Jokie teisiniai aktai ir veiksmai negali prieštarauti Konstitucijai. Visos valdžios institucijos, pareigūnai ir piliečiai lygūs prieš įstatymus.“²⁰⁶

²⁰¹ Žilys J. Kelias į Lietuvos Respublikos Konstituciją: pagrindiniai teisiniai politiniai ženklai // Nepriklausomybės sąsiuviniai, 2012, Nr. 2 (2), p. 10. Prieiga per internetą: <http://www.rofondas.lt/wp-content/uploads/2013/06/Nepriklausomyb%C4%97s_s%C4%85siuviniai_2.pdf> (prisijungta 2016-06-27).

²⁰² Žilys J. 1992 m. spalio 25 d. Lietuvos Respublikos Konstitucijos kai kurios teisinės ir politinės ištakos // Jurisprudencija, 2002, t. 30 (22), p. 169. Prieiga per internetą: <<https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3574/3366>> (prisijungta 2016-06-27).

²⁰³ Remiantis Dabartinės lietuvių kalbos žodynu, žodis „koncepcija“ reiškia sampratą, o „metmenys“ – pagrindinius kūrinio ar projekto bruožus. Prieiga per internetą: <<http://dz.lki.lt/search/>> (prisijungta 2016-06-27).

²⁰⁴ Žilys J. 1992 m. spalio 25 d. Lietuvos Respublikos Konstitucijos kai kurios teisinės ir politinės ištakos // Jurisprudencija, 2002, t. 30 (22), p. 169. Prieiga per internetą: <<https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3574/3366>> (prisijungta 2016-06-27).

²⁰⁵ Tolimesni stambesni skyriai vadinti: „Žmogaus ir piliečio teisės ir laisvės“, „Valstybės valdžios sistema“ (jis turi poskyrius: „Lietuvos Respublikos Seimas“, „Lietuvos Respublikos Prezidentas“, „Lietuvos Respublikos Vyriausybė“, „Teismas“, „Konstitucinė priežiūra“, „Valstybės kontrolės sistema“, „Vietos savivalda“), „Lietuvos Respublikos Konstitucijos keitimas“, „Baigiamieji ir pereinamieji nuostatai“. Žr. Lietuvos Respublikos Konstitucijos koncepcijos metmenys // Lietuvos aidas, 1991 m. gegužės 10 d.

²⁰⁶ *Ibid.*

1991 m. vasario 9 d. gyventojų apklausos (plebiscito) metu Tautai nuspręsti buvo pateiktas vienas klausimas – ar rinkėjai pritaria rengiamos Lietuvos Respublikos Konstitucijos teiginiui: Lietuvos valstybė yra nepriklausoma demokratinė respublika. Rengiant Konstituciją pirmasis žingsnis turėjo būti esminio klausimo – valstybės formos apibrėžimas. J. Žilys, šiuo atžvilgiu samprotaudamas apie apklausą (plebiscitą), pažymi, kad teiginys „Lietuvos valstybė yra nepriklausoma demokratinė respublika“ apibendrina ir suvienija iki tol vartojamus Lietuvos valstybės apibrėžimus²⁰⁷.

Kalbant apie dar dvi Konstitucijos rengimo iniciatyvas, nurodytina, kad Lietuvos Demokratinės Darbo partijos parengtame Lietuvos Respublikos Konstitucijos projekte nebuvo numatyta konstitucijos preambulė²⁰⁸, o teisininkų iš JAV L. Wymano ir B. Johnsono parengtame Konstitucijos projekte įtvirtinta JAV Konstitucijos įkvėpta preambulė:

„Mes, Lietuvos žmonės, tęsdami savo gilios senovės valstybingumo palikimą, gerbdami tautos didžiules aukas, sudėtas per ilgus amžius vaduojantis iš tironijos, siekdami tvirtų demokratijos pamatų, pagrįstų teisingumu ir teisėtumu, trokšdami gyventi laisvėje, taikoje, gerovėje, geisdami laimės sau ir savo palikuonims, steigiamo Lietuvos Respublikai šią Konstituciją.“²⁰⁹

Apie tai, kokie buvo nurodytieji „bendri principai“, „konceptija“, kuriais rėmėsi Konstitucijos projektų rengėjai, galima bendrais bruožais spręsti ir iš 1991 m. lapkričio 5 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos priimto nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos konstitucingumo raidos“, kuriame suformuoti esminiai būsimosios Konstitucijos bruožai, taip pat socialinės ir politinės sąlygos, į kurias turėtų būti atsižvelgiama rengiant ir priimant Konstituciją²¹⁰. Antai šiuo nutarimu Aukščiausiosios Tarybos deputatai skatinti „visas jėgas skirti tolesniam Lietuvos nepriklausomybės įtvirtinimui, valstybės konstitucingumo plėtojimui“, atsižvelgiama į tai, kad „spartus valstybinių struktūrų kitimas, naujų santykių visuomenėje

²⁰⁷ Žilys J. Konstitucija kaip laisvės raiškos teisinė politinė forma // Parlamento studijos, 2006, Nr. 6. Prieiga per internetą: <http://www.parlamentostudijos.lt/Nr6/6_Teise_Zilys.htm> (prisijungta 2016-06-27).

²⁰⁸ Tiesa, Nr. 77(14583), 1991 m. balandžio 23 d.

²⁰⁹ Atgimimas, Nr. 26, 1991 m. birželio 20–27 d., p. 5. Kadangi preambulės tekstas surašytas vientisai, jis neskaidytinas į numeruotas eilutes.

²¹⁰ Žilys J. 1992 m. spalio 25 d. Lietuvos Respublikos Konstitucijos kai kurios teisinės ir politinės ištakos // Jurisprudencija, 2002, t. 30(22), p. 166. Prieiga per internetą: <<https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudencija/article/view/3574/3366>> (prisijungta 2016-06-27).

formavimasis turi būti atspindėtas Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, kuri visus Lietuvos valstybės raidos etapus pagal tęstinumo principą susietų su dabartine valstybingumo raiška²¹¹. Apibrėžta konstitucijos samprata: ji yra „ir bendrieji valstybės organizavimo principai, ir tiesioginio veikimo normos, realizuojamos tik esant tam tikroms ekonominėms ir politinėms sąlygoms“²¹².

1991 m. gruodžio 10 d. nutarimu sudaryta Laikinoji komisija Konstitucijos projektui parengti²¹³. 1992 m. sausio 22 d. Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas priėmė nutarimą „Dėl Laikinosios komisijos Konstitucijos projektui parengti darbo organizavimo“, patvirtinusį ir šios Komisijos nuostatus, formulavusius ir bendresnio pobūdžio politines gaires, į kurias turėtų būti atsižvelgiama, tarp jų ir aplinkybę apie ilgaamžę Lietuvos valstybingumo patirtį, įkūnytą ir galiojančios Konstitucijos preambulėje: rengdama Konstitucijos projektą Komisija turi vadovautis ilgaamžė Lietuvos valstybingumo patirtimi, atsižvelgti į Lietuvos Respublikos Konstitucijos koncepcijos metmenis ir tarpukario Lietuvos valstybės konstitucijas, taip pat Europos valstybių ir kitų šalių konstitucijų demokratines idėjas²¹⁴. Paminėta, kad iki nurodytų Nuostatų patvirtinimo diskutuota apie tai, kokia apimtimi atsižvelgti į Lietuvos valstybės konstitucinį paveldą, ilgaamžę Lietuvos valstybės teisinę tradiciją, Europos ir kitų pasaulio šalių demokratinius konstitucinius reiškinius²¹⁵.

„1992 m. kovo 31 d. Laikinajai komisijai aprobavus preliminarų tekstą ir nutarus jį teikti Aukščiausiajai Tarybai, trys Komisijos nariai <...> pasiūlė daugelio straipsnių alternatyvas, o vėliau parengė ir alternatyvų vientisą Konstitucijos projektą.“²¹⁶ Iš projekto teksto svarstymų Aukščiausiosios Tarybos posėdžiuose stenogramų tik

²¹¹ 1991 m. lapkričio 5 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos nutarimas Nr. I-1950 „Dėl Lietuvos Respublikos konstitucingumo raidos“. Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.B9FC2ED8C463>> (prisijungta 2016-06-27).

²¹² *Ibid.*

²¹³ 1991 m. gruodžio 10 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos nutarimas Nr. I-2075 „Dėl laikinosios komisijos Konstitucijos projektui parengti sudarymo“. Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.DCA2F0149E5C>> (prisijungta 2016-06-27).

²¹⁴ Žilys J. 1992 m. spalio 25 d. Lietuvos Respublikos Konstitucijos kai kurios teisinės ir politinės ištakos // Jurisprudencija, 2002, t. 30(22), p. 166. Prieiga per internetą: <<https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudencel/article/view/3574/3366>> (prisijungta 2016-06-27).

²¹⁵ Žilys J. Kelias į Lietuvos Respublikos Konstituciją: pagrindiniai teisiniai politiniai ženklai // Nepriklausomybės sąsiuviniai, 2012, Nr. 2(2), p. 16. Prieiga per internetą: <http://www.rofondas.lt/wp-content/uploads/2013/06/Nepriklausomyb%C4%97s_s%C4%85siuviniai_2.pdf> (prisijungta 2016-06-27).

²¹⁶ Žilys J. Kelias į Lietuvos Respublikos Konstituciją: pagrindiniai teisiniai politiniai ženklai // Nepriklausomybės sąsiuviniai, 2012, Nr. 2(2), p. 19. Prieiga per internetą: <http://www.rofondas.lt/wp-content/uploads/2013/06/Nepriklausomyb%C4%97s_s%C4%85siuviniai_2.pdf> (prisijungta 2016-06-27).

fragmentiškai matoma apie iniciatyvas dėl preambulės formuluotės, nors iš stenogramų aišku, kad buvo pateikta ir alternatyvių preambulės variantų. Tačiau nei iš mokslo atstovų publikacijų, nei iš posėdžių stenogramų neaišku, kiek veiksniai, į kuriuos atsižvelgta rengiant Konstitucijos tekstą, turėjo įtakos Konstitucijos preambulės formuluotei.

Antai gali būti pateiktas vienas iš pasiūlymų – Liberalų Sąjungos parengtas Konstitucijos projektas, kurį pradeda toks preambulės tekstas:

¹Mes, Lietuvos Tauta, remdamiesi savo patyrimu, kurį mums yra davusi senovė ir valstybingumo istorija, atgimimas ir kovos dėl nepriklausomybės, žūtibūtinė rezistencija prieš Tautos naikinimą okupacijos metais ir nepriklausomos Lietuvos Valstybės atstatymas,

²siekdami tęsti Lietuvos Respublikos konstitucines tradicijas ir įgyvendinti mūsų pasiryžimą kurti ir tausoti nepriklausomą demokratinę Lietuvos Respubliką, pripažindami pasaulio tautų bendrus demokratinius siekius užtikrinti žmogaus teises ir laisves, nustatome ir skelbiame šią Lietuvos Valstybės Konstituciją.²¹⁷

E. Jarašiūno plačiau detalizuojama, jog 1992 m. Konstitucijos rengimą lėmė veiksniai, kurie formavo galimo konstitucinio reguliavimo modelius, įvairias konstitucines vizijas, visuma: „<...> tradicijos, pasaulinės praktikos kontekstas, teisinė mintis ir laiko realijos <...>“²¹⁸. Apibendrinus autoriaus teiginius, matoma, kad įtakos turėjo pirmiausia lietuviška konstitucinė tradicija – valstybinio gyvenimo tradicija, Atgimimo laikotarpiu suvokta kiek ideologizuotai; iš tikrųjų – tai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės patirtis, nes tarpukario Lietuvos palikimas – prieštaringas. E. Jarašiūnas pastebi, kad mokslinė doktrina, ypač M. Romerio darbai, skleidę klasikinio konstitucionalizmo idėjas, Konstitucijos projekto autoriams neretai buvo parankinė literatūra, atspirtis. Įkvėpimo reikėjo semtis iš XX amžiaus antrosios pusės pasaulinių konstitucinės minties ir konstitucinės praktikos pasiekimų. Buvo studijuojama 1949 m. Vokietijos Pagrindinis Įstatymas, 1958 m. Prancūzijos V Respublikos Konstitucija, 1978 m. Ispanijos Konstitucija, šiuose aktuose įtvirtintas reguliavimas, taip pat jų priėmimo istorija. Autoriaus nuomone, gal kiek kuklesnės buvo mokslinės konstitucinės doktrinos žinios. Konstitucijos teksto kūrėjams tuomet buvo prieinami K. Hesse's, M. Maunzo ar kitų autorių darbai (pavyzdžiui, Th. Painėo, Al. Hamiltono, Th. Jeffersono kūrinių ištraukos), iš jų jie sėmėsi papildomos išminties. Be to, Konstitucija rengta vienu laiku su Vidurio

²¹⁷ Lietuvos aidas, Nr. 38(5996), 1992 m. vasario 25 d., p. 4.

²¹⁸ *Jarašiūnas E.* 1992 metų Lietuvos Respublikos Konstitucija: vizija, teisės aktas, teisinė tikrovė // Konstitucinė jurisprudencija. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo biuletenis, 2006, Nr. 1 (sausis–kovas), p. 333–334. Prieiga per internetą: <http://www.lrkt.lt/data/public/uploads/2015/01/ktb_2006-1.pdf> (prisijungta 2016-06-27).

Rytų Europos šalių konstituciniu reguliavimu, su kuriuo ją reikėtų lyginti. Dar vienas dalykas, iš esmės koregavęs tas vizijas, – to meto Lietuvos gyvenimo politinės ir socialinės aktualijos: politinių jėgų varžybos, politinių, socialinių ir ekonominių reformų problemos, šių jėgų to meto akimirkos interesai, asmenybių susidūrimai, t. y. visa, kas vadinama politinio proceso dalyvių siekais ir interesais²¹⁹.

Iš 1992 m. balandžio 7 d. Aukščiausiosios Tarybos posėdžio stenogramos taip pat matyti, kad K. Lapinskas, atstovaudamas pagrindinei komisijos sudėčiai, apibūdinamas Lietuvos Respublikos Konstitucijos projektą, nurodė pagrindinius principus, kuriais buvo vadovaujama, ir veiksnius, lėmusius paruošto teksto turinį. Pateiktina ilgoka citata: „Jį rengiant buvo vadovautasi šiais pagrindiniais principais: demokratiškumo, valdžių padalijimo, taip pat istorinio perimamumo principu. Komisijos dažnai klausdavo, koku pavyzdžiu, kuo remiantis parengtas šitas projektas. Mes nuolatos pabrėždavome, kad komisija dirbo savarankiškai, neteikė prioriteto nei paskelbtiems projektams, imdama kažkurį iš paskelbtų Konstitucijos projektų savo darbo pagrindu. Taip pat Konstitucijos komisija nebandė kopijuoti būsimos Lietuvos Konstitucijos pagal kažkurios, tarkime, kad ir demokratinės Vakarų valstybių konstitucijos modelį, nors apibendrinant reikėtų pasakyti, kad mūsų Konstitucijos projekte galima aptikti Vakarų Europos valstybių konstitucijų įtaką, ir turbūt ženklia, žymią įtaką. Šiuo požiūriu mūsų parengtą Konstitucijos projektą didele dalimi galima vadinti atitinkančiu kontinentinių konstitucijų modelį. Be to, rengdama Konstitucijų projektą, komisija taip pat daug dėmesio skyrė tarpukario Lietuvos Konstitucijoms, tai ir 1922 metų demokratiškiausiai Lietuvos Respublikos Konstitucijai²²⁰, taip pat buvo perimtos ir 1938 metų Konstitucijos

²¹⁹ *Ibid.*

²²⁰ Šios Konstitucijos preambulės tekstas skamba taip:

¹ „Vardan Dievo Visagalio, Lietuvos
² Tauta, dėkingai minėdama garbingas
³ savo sūnų pastangas ir kilnias aukas,
⁴ Tėvynei išvaduoti padarytas, atstačius
⁵ nepriklausomą savo Valstybę, ir norėdama
⁶ nutiesti tvirtus demokratingus
⁷ jos nepriklausomam gyvenimui pagrindus,
⁸ sudaryti sąlygas teisingumui ir
⁹ teisėtumui tarpti, ir patikrinti visų
¹⁰ piliečių lygybę, laisvę ir gerovę, o žmonių
¹¹ darbui ir dorai tinkamą Valstybės globą,
¹² per savo įgaliotus atstovus, susirinkusius
¹³ į Steigiamąjį Seimą, 1922 metų
¹⁴ rugpjūčio 1 dieną priėmė šią
¹⁵ Lietuvos Valstybės Konstituciją.“

Žr. 1922 m. Lietuvos Valstybės Konstitucija. Lietuvos Valstybės Konstitucijos. Sudarytojas ir įvado autorius K. Valančius. Fotografuot. leid. Vilnius: Mokslas, 1989, p. 16.

demokratinės nuostatos, ypač tos nuostatos, kurios apibūdina žmogaus teises, taip pat visuomenės ir valstybės santykius. Nemažą įtaką rengiant Konstitucijos projektą komisijai padarė ir Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo sudarytos darbo grupės parengti Konstitucijos metmenys. Daugelis šituose metmenyse užfiksuotų demokratinų teiginių ir idėjų vienu ar kitu būdu buvo realizuoti Konstitucijos projekte. Turėčiau pripažinti, kad įtaką komisijos darbei padarė ir paskelbti atskirų partijų, taip pat atskirų politinių grupių Konstitucijos projektai, kurie buvo skelbti spaudoje arba ir neoficialiai žinomi specialistams. Šiuo atžvilgiu įtaka Konstitucijos projekto rengimui iš esmės buvo netiesioginė, tai yra per komisijos narius, kurie atstovavo vieniems ar kitiems politiniams judėjimams arba partijoms. Turėčiau pasakyti, kad mūsų Konstitucijos projekte jaučiama taip pat ir Jungtinių Amerikos Valstijų, t. y. seniausios šiuolaikinės demokratinės Konstitucijos įtaka. Perimtos demokratinės Jungtinių Amerikos Valstijų Konstitucijos idėjos, tarkime, tokios idėjos, kurios apibrėžia žmogaus teises, žmogaus teisių formulavimą. Netgi formos prasme Konstitucijoje fiksuojami tam tikri draudimai, apribojimai siekiant apsaugoti prigimtines žmogaus teises nuo galimos valstybinių valdžių intervencijos arba kitų asmenų šitų prigimtinių teisių arba laisvių pažeidimo. Be to, buvo perimtas rengiant mūsų Konstitucijos projektą ir vadinamasis valdžių apribojimo principas, kuris turbūt idealia forma yra realizuotas JAV Konstitucijoje. Tačiau visas parengtas Konstitucijos projektas gali būti apibūdinamas kaip originalus, savarankiškas Konstitucijos projektas. Netgi sunku būtų pasakyti, kurį valdymo modelį jisai įtvirtina ar parlamentinės respublikos, ar prezidentinės respublikos, nes šiuo atveju mes nesivadovavome iš anksto kažkokiais prioritetais, o šituos klausimus sprendėme labai konkrečiai, svarstydami atitinkamų institucijų įgaliojimų apimtis. Laikome, ir didele dalimi čia pabandyta rasti lyg ir tarpinį, vidurio modelį, kuris turėtų tenkinti ir vienus, ir kitų valdymo formų šalininkus.“

K. Lapinskas, konkrečiai aptardamas Konstitucijos preambulės rengimą ir jo rezultatą, nurodo, kad „patsai Konstitucijos projektas yra gana nesudėtingas. Jis susideda iš preambulės, dvylikos skirsnių ir 157 straipsnių. Preambulės buvo pateikti 2 variantai. Pirmąjį variantą, kuris kartu atspausdintas su Konstitucijos objektu, parengė gerbiamasis deputatas Č. Stankevičius, tačiau svarstant komisijoje buvo atkreiptas dėmesys, kad šitame gana iškilmingame preambulės tekste stokojama tam tikrų istorinio vertinimo aspektų, istorinio Lietuvos valstybės išsamesnio atspindžio, todėl kai kurie Konstitucijos komisijos nariai parengė kitą alternatyvią preambulę, kuri yra pateikta, išdalyta deputatams kartu su nutarimu dėl Konstitucijos projekto skelbimo visuomenei svarstyti. Štai tas antrasis preambulės variantas, atspausdintas kartu su minėtu Aukščiausiosios Tarybos nutarimu, turi būti laikomas kaip Konstitucijos komisijos remiamas ir komisijos aprobuotas preambulės variantas“²²¹.

²²¹ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1992 m. balandžio 7 d. posėdžio stenograma. Šimtas septintasis posėdis. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portall/legalAct/lr/TAK/TAIS.251369>>

Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Laikinosios komisijos Konstitucijos projektui parengti paruoštos Lietuvos Respublikos Konstitucijos (1992 m. balandžio 27 d.), Aukščiausiosios Tarybos 1992 m. balandžio 21 d. nutarimu Nr. I-2505 skelbiamu visuomenei svarstyti, projekto preambulėje skelbiama:

¹ Lietuvių tauta

² - prieš daugelį amžių sukūrusi Lietuvos valstybę,

³ - išsaugojusi gimtąją kalbą, raštą ir papročius,

⁴ - atkakliai gynusi savo laisvę ir nepriklausomybę,

⁵ - valstybės teisinius pamatus grindusi Lietuvos Statutais ir Lietuvos Respublikos Konstitucijomis,

⁶ - įtvirtindama atviros, teisingumo ir darnos pagrindus kuriamos pilietinės visuomenės principus,

⁷ - puoselėdama taiką ir bendravimą su pasaulio tautomis,

⁸ - stengdamasi garantuoti prigimtine žmogaus ir tautos teisę gyventi ir kurti savo tėvų ir protėvių žemėje - vėl atgimusi nepriklausomoje demokratinėje Lietuvos valstybėje, priima ir skelbia šią

⁹ Konstituciją.²²²

1992 m. gegužės 14 d. „Lietuvos aide“ paskelbtas koalicijos „Už demokratinę Lietuvą“ darbo grupės parengtas Konstitucijos projektas. Prieš jo pirmąjį skirsnį „Lietuvos valstybė“ eina preambulė:

¹ Lietuvių tauta,

² - XIII amžiuje sukūrusi savo valstybę,

³ - nuožmiose kovose ją apgynusi nuo priešų,

⁴ - pakėlusį svetimųjų spaudos našta,

⁵ - XX amžiaus pradžioje atkūrusi nepriklausomą valstybę,

⁶ - patyrusi genocidą ir tremtį,

⁷ - po pusės amžiaus rezistencijos kovų,

⁸ - vėl susigrąžinusi nepriklausomybę savo esybei ir prigimtinėms teisėms apsaugoti,

⁹ - būdama atvira pasaulio ir Aukščiausiajam Gėriui,

¹⁰ - puoselėdama tautinę santarvę Lietuvos žemėje,

¹¹ - telkdama visų kūrybines galias vardan darnos ir teisingumo,

¹² vieninga Lietuvos piliečių - TAUTOS - valia,

¹³ TVIRTINA IR SKELBIA ŠIĄ KONSTITUCIJĄ.²²³

?positionInSearchResults=3151&searchModelUUID=756fc28f-cf6b-4959-ac94-5942ee09197e> (prisi-
jungta 2016-06-27).

²²² Lietuvos aidas, Nr. 84(6042), 1992 m. gegužės 1 d., p. 5.

²²³ Lietuvos aidas, 1992 m. gegužės 14 d., p. 5.

Peržvelgus įvairių surinktų Konstitucijos projektų preambulių tekstus, turint prieš akis galiojančios Konstitucijos preambulės struktūrą ir jos nuostatų formuluotes, bendrais bruožais galima teigti, kad nors preambulių eilučių, žyminčių atskirus preambulių elementus – pvz., konstitucinių įgaliojimų šaltinį, istorinį Konstitucijos pamatą (Konstitucijos priėmimo istorines sąlygas ir prielaidas arba nuorodą į valstybės istoriją, įskaitant tautos identitetą atspindinčius bruožus), tikslus, kurių siekia Tauta, priimdama Konstituciją – išdėstymo seka laikui bėgant keitėsi, šešiuose cituotuose Konstitucijos projektuose, turinčiuose preambules, visi šie elementai įvardyti. Akivaizdžiai skiriasi ne tik preambulių nuostatų išdėstymo seka, bet ir formuluotės, vartojamos išreikšti įvardytiems elementams, šių formuluočių skaičius. Labiausiai apibendrinta prasme tariant, šiam tyrimui aktualu, kad preambulių eilučių formuluotės rodo, jog 1 eilute projektų preambulėse yra įtvirtinama tauta kaip konstitucinių įgaliojimų šaltinis, suverenas, dažniausiai (keturiuose Konstitucijos projektuose) įvardytas „Lietuvių tauta“ (kaip ir galiojančios Konstitucijos preambulėje), retai – „Lietuvos tauta“ (viename Konstitucijos projekte), „Mes, Lietuvos žmonės“ (viename Konstitucijos projekte). Taip pat pabrėžtina, kad iš keturių nurodytų projektų, kurių preambulių 1 eilutėje yra įtvirtintas konstitucinių įgaliojimų šaltinis, suverenas – „Lietuvių tauta“, nefiksuojamas (etninės) tautos perėjimas į pilietinę visuomenę, išskyrus iš nurodytųjų vėliausiai (1992 m. gegužės 14 d.) paskelbtą projektą („[lietuvių tauta], Lietuvos piliečių – TAUTOS – valia“; perėjimas fiksuojamas ir galiojančios Konstitucijos preambulėje). Lietuvos valstybės ir teisės tęstinumo pagrindų įvardijimas (įskaitant tautos identitetą atspindinčius bruožus) nuo pateikiamo kiek mažesniu eilučių skaičiumi išauga į platesnį vėliausiai (1992 m. gegužės 14 d.) paskelbtame projekte (pastarajame šis įvardijimas taip pat platesnis nei pateiktasis galiojančios Konstitucijos preambulėje). Kalbant apie Tautos siekius, kurių ji siekia, priimdama Konstituciją, iš nagrinėtų Konstitucijos projektų preambulių tekstų regima, kad tik vėliausiai (1992 m. gegužės 14 d.) paskelbto projekto preambulėje pateikiama ta pati nuostata, kaip ir galiojančioje Konstitucijoje (kurios nebuvo *expressis verbis* įtvirtintos ankstesniuose Konstitucijos projektuose) – „[lietuvių tauta], puoselėdama tautinę santarvę Lietuvos žemėje“. Aiškinant galiojančios Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulėje įtvirtinto Tautos siekimo atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės formuluotės įtvirtinimo kelią, šiam tyrimui aktualu, kad ypač tuose Konstitucijos projektuose, kurių preambulėse įtvirtinama lietuvių tauta kaip konstitucinių įgaliojimų šaltinis, suverenas, pateikiamos nevienodos formuluotės dėl teisinės valstybės, atviros, teisingos, darnios visuomenės, pilietinės visuomenės, jų sąsajų: šiuose pirmuose dviejuose projektuose greta teisinės valstybės kūrimo *expressis verbis* nenurodoma apie pilietinę visuomenę (pvz., [lietuvių tauta], naujame istorinės raidos etape TSRS sudėtyje kurianti socialistinę teisinę valstybę“), o vėlesniuose projektuose „nebelieka“ *expressis verbis* įtvirtinamos nuorodos į teisinę valstybę; 1992 m. gegužės 1 d. paskelbtame Konstitucijos projekte nurodoma apie kuriamos pilietinės

visuomenės principus, apibrėžiant jų pagrindą: „[lietuvių tauta], įtvirtindama atviros, teisingumo ir darnos pagrindus kuriamos pilietinės visuomenės principus“.

Konstitucinių problemų derinimo grupės (dėjusios pastangas parengti suderintą Konstitucijos projektą²²⁴) protokolas, kurį Aukščiausioji Taryba patvirtino 1992 m. rugpjūčio 4 d., galima sakyti, buvo bendro Konstitucijos projekto rengimo etapo pradžia²²⁵. Šiame protokole konstatuota, kad rengtino suderinto Konstitucijos projekto pagrindas – Konstitucijos rengimo komisijos ir Sąjūdžio koalicijos „Už demokratinę Lietuvą“ darbo grupės parengti projektai. Nurodyta, kad deputatams K. Lapinskui ir E. Jarašiūnui pavesta iki 1992 m. rugsėjo 1 d. parengti suderintą Konstitucijos projekto tekstą, rugsėjo 3 d. jį pradėti svarstyti Konstitucijos problemų derinimo grupėje ir Konstitucijos rengimo komisijoje ir kad suderintu Konstitucijos projektu laikomas bendras tekstas arba bendras tekstas su atskirų straipsnių alternatyvomis. Numatyta suderintą Konstitucijos projektą 1992 m. rugsėjo 10–11 dienomis pristatyti Aukščiausiai Tarybai, o 1992 m. rugsėjo 17–25 dienomis organizuoti Aukščiausiojoje Taryboje Konstitucijos projekto svarstymą, pritarimą (absoliučia visų deputatų balsų dauguma) ir pateikimą referendumui 1992 m. spalio 25 dieną²²⁶.

1992 m. spalio 4 d. konstitucinių problemų derinimo darbui pradėjo vadovauti Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkas V. Landsbergis. Pasak jo, „šio kolektyvo nariai – deputatai ir parlamento teisininkai suprato, kad Konstitucijos projekto parengimas yra valstybės masto ir svarbos uždavinys, o darbo rezultatai lems Lietuvos visuomenės ir valstybės raidą ilgam laikotarpiui. <...> Kaip ir anksčiau, aktyviai polemizuota apie valstybės valdžios funkcionavimo principus, institucines sąveikas ir kompetencijas. Ir tada, aiškėjant, kad nepavyks susitarti dėl kai kurių pozicijų, buvo nutarta suformuluoti Konstitucijos 153 straipsnį. Jame buvo numatyta, kad, referendume priėmus Konstituciją, būsiamasis Seimas iki 1993 m. spalio 25 d. 3/5 visų Seimo narių balsų dauguma galės pakeisti Konstitucijos nuostatas dėl privačios nuosavybės apibrėžimo, Seimo narių skaičiaus ir jų statuso, pirmalaikių Seimo rinkimo sąlygų, Respublikos Prezidento, Vyriausybės kai kurių įgaliojimų, Konstitucinio Teismo ir prokuratūros

²²⁴ Žilys J. Kelias į Lietuvos Respublikos Konstituciją: pagrindiniai teisiniai politiniai ženklai // Nepriklausomybės sąsiuviniai, 2012, Nr. 2 (2), p. 21. Prieiga per internetą: <http://www.rofondas.lt/wp-content/uploads/2013/06/Nepriklausomyb%C4%97s_s%C4%85siuviniai_2.pdf> (prisijungta 2016-06-27).

²²⁵ Prapiestis J., Žilys J. Kelias į Lietuvos Respublikos Konstituciją // Lietuvos Aidas, 1992 m. spalio 21 d., p. 5.

²²⁶ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1992 m. rugpjūčio 4 d. nutarimas Nr. I-2824 „Dėl pritarimo Aukščiausiosios Tarybos Konstitucinių problemų derinimo grupės protokolui“, kuriuo pritarta Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Konstitucinių problemų derinimo grupės protokolui. Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A62AE619C770>> (prisijungta 2016-06-27).

statuso bei savivaldos organizavimo. Tokiu būdu buvo išeita iš savotiškos aklavietės, o būsimajam Seimui taip pat buvo suteikta galimybė paprastesne tvarka pakoreguoti kai kurias konstitucines normas²²⁷.

Buvo nuspręsta ir dėl baigiamosios Konstitucijos struktūrinės dalies reikalavimo. „Laikinosios komisijos ir Santaros projektuose nebuvo „Baigiamųjų nuostatų“. Tačiau baigiamojoje svarstymo stadijoje jau pasidarė visiškai akivaizdu, kad Konstitucijos projekte būtina įrašyti tai, kas tarytum ir nėra pačios Konstitucijos reguliuojamų klausimų rate, tačiau pagal savo reikšmingumą prilygsta jai. Šitaip atsirado 150 straipsnis, kuriame rašoma apie tai, kad Konstitucijos sudedamąja dalimi yra 1991 m. vasario 11 d. Konstitucinis įstatymas „Dėl Lietuvos valstybės“; 1992 m. birželio 8 d. konstitucinis aktas „Dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į postsovietines Rytų sąjungas.“²²⁸

Šie teiginiai liudija dėmesio sutelkimą į tolimesnę nei įvadinę Konstitucijos dalį („valstybės valdžios funkcionavimo principus, institucines sąveikas ir kompetencijas“, Konstitucijos baigiamąją dalį), o apie diskusijas dėl Konstitucijos įvado – preambulės – nurodytoje 1992 m. rugsėjo 17 d. posėdžio stenogramoje neužfiksuota.

Neeiliniame Aukščiausiosios Tarybos 1992 m. spalio 12 d. posėdyje²²⁹ pateiktas Lietuvos Respublikos Konstitucijos projektas. Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkas V. Landsbergis, skaitydamas pranešimą, pažymėjo, kad „rezultatas, kurį tada aš jums pateikiau, kurį mes aptarėme, yra ilgo darbo rezultatas, gero pusmečio arba ir daugiau. Jūs žinote, kad buvo įvairių projektų, pradedant nuo 1990 metų rudenį parengtų Lietuvos Respublikos Konstitucijos koncepcijos metmenų. Galų gale mes turėjome du pagrindinius Konstitucijos projektus ir dėjome pastangų, kad būtų parengtas vienas sutartinis projektas abiejų projektų pagrindu. Tam tikslui dirbo bendra derinimo grupė iš abu projektus rengusių žmonių ir ta grupė praėjusią savaitę rinkosi mano kabinete ir dirbo man pirmininkaujant“. „<...> kalbininkų redaguotas ir vadinamas „Suderintas ir suredaguotas projektas“ ir prie jo pridėti paskutiniai redakciniai pakeitimai, kuriuos mes dar ir po kalbininkų peržvelgdami šį tekstą esa-

²²⁷ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1992 m. rugsėjo 17 d. posėdžio stenograma. Aštuntasis posėdis. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251730?positionInSearchResults=3070&searchModelUUID=24873b9a-e1cc-4535-bfa7-2279a953d07c>> (prisijungta 2016-06-27).

²²⁸ Prapiestis J., Žilys J. Kelias į Lietuvos Respublikos Konstituciją // Lietuvos aidas, 1992 m. spalio 21 d., p. 6.

²²⁹ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1992 m. spalio 12 d. posėdžio stenograma. Neeilinis posėdis. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251741?positionInSearchResults=3059&searchModelUUID=24873b9a-e1cc-4535-bfa7-2279a953d07c>> (prisijungta 2016-06-27).

me numatę pasiūlyti“. „Kaip sakė gerbiamasis seniūnas, mes vakar aptarėme turbūt palankiausią darbo tvarką, kad galėtume mėginti eiti prie pozityvaus sprendimo, koks būtų šio Konstitucijos projekto teikimas referendumui. Jūs prisimenate, kas jau buvo anksčiau sakyta, jog Konstitucijos projekte yra straipsnių, dėl kurių nesutarta teikti juos galutiniam patvirtinimui, bet jie būtų teikiami piliečiams rinkėjams priimti su teise būsimam Seimui dar juos patikslinti. Tai yra įrašyta baigiamuosiuose nuostatuose ir dviejuose dokumentuose, kurie taip pat būtinai turi būti priimti, kad ši Konstitucija, jeigu mums pavyks eiti numatytu keliu, iš tikrųjų galėtų būti pateikta referendumui. Nes tai bus specialus referendumas, dėl jo siūlomas specialus įstatymas. Ir Konstitucijos įsigaliojimo tvarka yra numatyta kaip neatskiriamas nuo jos projekto dokumentas, taip pat įstatyminis, tokios pat reikšmės ir vertės dokumentas, kartu teiktinas referendumui. Štai su tais dokumentais, be abejo, visi nori dar kartą susipažinti, pasvarstyti ir tikriausiai apsvarstyti frakcijose, kas labai reikalinga, kad paskui, žinodami ir bendrą frakcijų nuomonę, galėtume spręsti, matyt, ir diskusijos metu, ir galbūt pasitardami, koks bus mūsų galutinis sprendimas.“

1992 m. spalio 12 d. Aukščiausiosios Tarybos posėdyje deputatas K. Lapinskas pranešime, apibendrindamas Konstitucijos projekto rengimą ir išsklaidydamas abejones dėl Konstitucijos projekto nederinimo su visuomene, teigė: „<...> suderintas Konstitucijos projektas neatsirado tuščioje vietoje. Tai nėra koks nors visiškai naujas teisinis dokumentas, to teisinio dokumento projektas, o iš esmės parengtas, suderintas Konstitucijos projektas tvirtai remiasi jau parengtais ir visuomenei skelbtais konstitucijų projektais. Vienas iš tų konstitucijų projektų, vadinamasis parlamentinis Konstitucijos projektas, parengtas parlamentinės Konstitucijos rengimo komisijos, buvo parengtas dar balandžio pabaigoje, darbas baigtas balandžio mėnesį. Kaip žinome, gegužės 1 dieną jis buvo paskelbtas visuomenei svarstyti. Ir šitą projektą Lietuvos žmonės keturis mėnesius svarstė, diskutavo. Komisija gavo daug pastabų iš Lietuvos žmonių, iš įvairių organizacijų. Ir Aukščiausiajai Tarybai apskritai buvo adresuojama. Daug buvo rašoma spaudoje dėl šio vadinamojo parlamentinio Konstitucijos projekto. Panaši procedūra vyko ir dėl antrojo projekto, kurį parengė Sąjūdžio koalicijos sudaryta darbo grupė. Jis irgi buvo paskelbtas visuomenei svarstyti. Dėl jo taipogi buvo gaunama pastabų, pasiūlymų. Remiantis štai šiais dviem projektais, vadinamuoju parlamentiniu Konstitucijos projektu, kuris buvo apsvarstytas visuomenėje, išstisus keturis mėnesius svarstomas, ir Sąjūdžio koalicijos darbo grupės parengtu projektu, kuris taip pat buvo svarstomas ir taisomas pagal visuomenės pastabas, štai atsirado suderintas Konstitucijos projektas. Vadinasi, iš tiesų mes esame gana nuosekliai rengdami ir priimdami naują Konstituciją. Ir aš manau, šitos abejonės, kad štai naujas Konstitucijos projektas lyg ir rengiamas už visuomenės, už Lietuvos žmonių nugaros, yra nepagrįstos.“ Matoma, kad K. Lapinsko konkrečiai apie preambulę taip pat nekalbėta.

Aptartame posėdyje deputato E. Jarašiūno taip pat išdėstyta nuomonė apie projekto teksto derinimo rezultata: „Manau, kad į šį projektą galima žiūrėti kaip į naujos valstybės vystymosi etapo dokumentą, dokumentą, kuris yra po pereinamojo laikotarpio Konstitucijos, dokumentą, kuris siekia įtvirtinti kokybiškai kito lygio valstybės gyvenimą. Kartu teikiamas Konstitucijos projektas yra, sakyčiau, kompromisinis tekstas. Tai tam tikras sutarimas, tam tikros abiejų pusių nuolaidos. Ir jeigu mes permestume tekstą, jame iš tikrųjų neliko nė vadinamųjų normų apibrėžimo, t. y. iš tikrųjų pasiektos tiesioginio veikimo normos. Pasidarė kur kas aiškesnis konstitucinio reguliavimo dalykas, įtvirtinta klasikinė parlamentinė demokratija, t. y. kad principas būtų taikomas, jeigu jis turi dvi puses, iki galo. Siekta garantuoti valdžių balansą, įvairioms valstybės valdžioms, jų įgaliojimams suteikti tam tikro aiškumo. Jeigu pažiūrėtume į Seimo skyrių, yra labai gerai, kad neliko sudėtingų darbo formų. Sprendimai yra priimami paprastai, aiškiai. Tai garantuoja Seimo darbingumą, kas, aišku, vėl yra valstybės politinio gyvenimo stabilumo garantija. Išspręstas klausimas dėl pirmalaikių Seimo rinkimų. Siekta garantuoti realų valdžių pasidalijimą. Manychiau, kad pakankamai išspręsti ir valstybės bei žmogaus santykiai siekiant juos apibrėžti. Konstruojamos teisės ir numatytas tų teisių konstitucinis, o ne įstatyminis ribojimas, t. y. Konstitucija duoda tam tikras ribas.“

Apibendrinant informaciją apie Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulės rengimą viso Konstitucijos teksto rengimo proceso šviesoje, matoma, kad Aukščiausiosios Tarybos posėdžių stenogramos iliustruoja diskusijas dėl nuorodų į istoriją – dėl istorinės patirties paminėjimo – preambulėje (apskritai siekiant, kad Konstitucija atspindėtų Lietuvos valstybės tęstinumą). Nors, *Comparative Constitutions Project* duomenimis, Rytų Europos valstybių konstitucijų preambulėse nuoroda į šalies istoriją nėra dažna, Lietuvai ji įgyja išskirtinę reikšmę Konstitucijos teksto rengimo metu svarstant Konstitucijos preambulės turinio įtvirtinimą. To priežastis – Konstitucijos kūrėjų siekis atsižvelgti į Lietuvos istorinę praeitį, valstybingumo patirtį, valstybės ir teisės perimamumą, sudėtingas valstybingumo įtvirtinimo sąlygas, dėmesys tolesniam nepriklausomybės įtvirtinimui, valstybės konstitucingumo plėtojimui.

Nors tyrime nagrinėtų rengtos Konstitucijos preambulės reguliavimo variantų buvo peržvelgta nemažai, projektų (ir jų preambulių) nurodymas fragmentiškas, nes ne visą aptariamą laikotarpį galintis nuosekliai atspindėti procesą, kaip keitėsi sumanymai dėl visos preambulės ir atskirų jo nuostatų formuluočių. Tačiau iš jų galima numanyti apie vėliausiu Konstitucijos rengimo etapu įgyvendintą idėją, kad 1 eilutėje, kaip ir galiojančios Konstitucijos preambulėje, išskirtina etninė tauta kaip suverenas, vėliau pereinant prie pilietinės tautos; apie preambulėje skelbiamą atsižvelgimą į Lietuvos valstybingumo patirtį, perimamumą; apie preambulėje, kaip ir galiojančioje Konstitucijoje, vėliausiu Konstitucijos teksto rengimo metu įtvirtintą eilutę, skelbiančią, kad „[lietuvių tauta], puoselėdama tautinę santarvę Lietuvos žė-

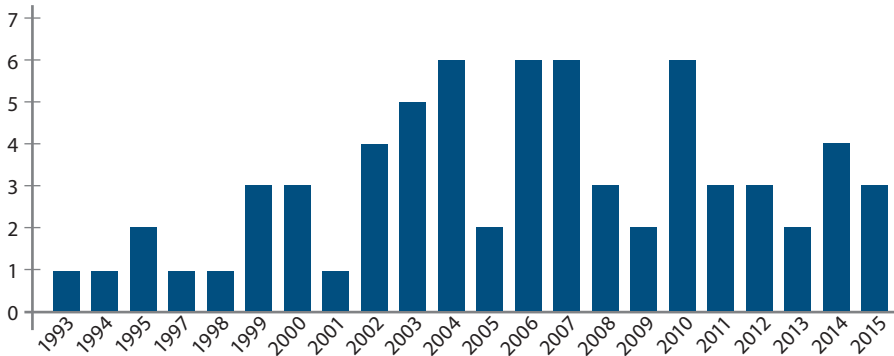
mėje“. Nurodytos posėdžių stenogramos neatskleidžia diskusijų dėl Tautos siekimo atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės formuluotės, tačiau tam tikra neduodanti aiškaus atsakymo dėl siekimo elementų sąsajų informacija apie Tautos siekimo atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės formuluotės išraiškos ypatumus (pvz., koku būdu šio Tautos siekimo elementai sujungti į vieną kompleksą) gauta iš analizuotų Konstitucijos projektų preambulių iniciatyvų (kad projektuose varijuoja frazių „teisinė valstybė ir „pilietinė visuomenė“ formulavimas); ji sukonkretintina, gilintina pasitelkiant Konstitucinio Teismo plėtojamus jurisprudencinius teiginius.

III. RĖMIMOSI LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJOS PREAMBULE DAŽNIS IR APIMTIS

Preambulės nurodymas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo sprendimuose pasiskirsto per visą Teismo veiklos laiką pamečiui, išskyrus 1996 m., nors netolygiai (žr. žemiau pateikiamą diagramą)²³⁰. Matoma, kad aktyvesni rėmimosi preambule laikotarpiai yra pradedant Konstitucinio Teismo veiklos viduriu ir jo veiklai „išsibėgėjant“ – 2004, 2006–2007 m., 2010 m., po jų (ir pastaraisiais Teismo veiklos metais) – sprendimų su nuorodomis į preambulę vėl mažėja.

Autorės sudaryta diagrama, kurioje vertikalė rodo Teismo priimtų aktų skaičių, o horizontalė – aktų priėmimo metus.

Rėmimosi Konstitucijos preambule dažnis

Kiek naudojamos ir plėtojamos Konstitucijos preambulės nuostatos (atskleidžiami, paaiškinami vis nauji jų aspektai) konstitucinės justicijos bylose Teismui

²³⁰ Teismo priimamų sprendimų, kuriuose nurodoma preambulė, vidurkis per vienus metus – 3.

pagal pareiškėjų prašymus (ar aiškinant Konstitucinio Teismo nutarimą, išvadą, sprendimą, juos peržiūrint Teismo iniciatyva) nagrinėjant konkretaus reguliavimo atitiktį Konstitucijai?

Nustatyta, kad dažniausiai Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo sprendimuose vartojami teiginiai, kuriuose perpasakojamos ar cituojamos pavienės galiojančios Konstitucijos preambulės nuostatos (eilutės)²³¹. Itin retais atvejais perpasakojama ar/ir cituojama preambulė kaip visuma. Pastarosios situacijos susiklosto, pvz., atskleidžiant talpią konstitucinę kultūros sąvoką, aiškinant Konstitucijos 42 str. nuostatas, taip pat kitus susijusius jos straipsnius, jų dalis, kultūros laisvės užtikrinimo, kultūros valstybinio rėmimo, kultūros paminklų bei vertybių apsaugos kaip viešojo intereso, svarbios valstybės funkcijos – kultūros valstybinio rėmimo ir apsaugos funkcijos – kontekste: „*Šiame kontekste ypač pabrėžtina Konstitucijos preambulėje išdėstytų nuostatų reikšmė: joje įtvirtinta, kad lietuvių tauta, prieš daugelį amžių sukūrusi Lietuvos valstybę, jos teisinius pamatus grindusi Lietuvos Statutais ir Lietuvos Respublikos Konstitucijomis, šimtmečiais atkakliai gynusi savo laisvę ir nepriklausomybę, išsaugojusi savo dvasią, gimtąją kalbą, raštą ir papročius, įkūnydama prigimtinę žmogaus ir Tautos teisę laisvai gyventi ir kurti savo tėvų ir protėvių žemėje – nepriklausomoje Lietuvos valstybėje, puoselėdama Lietuvos žemėje tautinę santarvę, siekdama atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės, atgimusios Lietuvos valstybės piliečių valia priima ir skelbia šią Konstituciją. Taigi lietuvių tauta savo sukurtą valstybę konstituciškai įpareigojo puoselėti Konstitucijos preambulėje įtvirtintas kultūros vertybes, jų jokiomis aplinkybėmis neatsisakyti. Visos kitos Konstitucijos nuostatos, taip pat ir išdėstytosios 42 straipsnyje, turi būti aiškinamos taip, kad nebūtų nukrypta nuo iš Konstitucijos preambulės kylančių imperatyvų.*“²³²

Konstitucijos priėmimo istorinės sąlygos ir prielaidos (kalbant Lietuvos mokslininkų terminu) arba preambulės nuoroda į valstybės istoriją (kalbant *Comparative Constitutions Project* tyrėjų terminu) Teismo sprendimuose naudojamos retai. Šios nuostatos naudojamos pavieniui (nors ir kartu su konstitucinių įgaliojimų šaltiniu) arba perpasakojamos visos (preambulės 2–6 eilutės). Antai pirmojo naudojimo pavyzdys – Teismo jurisprudenciniuose teiginiuose nurodoma 4 eilutė Konstitucijoje įtvirtintų nuostatų ir principų, susijusių su valstybės saugumu, suvereniteto ir konstitucinės santvarkos saugojimu, valstybės užsienio ir gynybos politika, kontekste (pradedant *dėstyti šio konteksto teiginius*): „*Konstituciją priėmė ir paskelbė lietuvių tauta, šimtmečiais atkakliai*

²³¹ Jų naudojimas tyrime apibūdinamas toliau.

²³² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. liepos 8 d. nutarimas. Šio ir kitų Teismo sprendimų prieiga per internetą: <<http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/nutarimai-issvados-ir-sprendimai/138/y2016>> (prisijungta 2016-06-27).

*gynusi savo laisvę ir nepriklausomybę (Konstitucijos preambulė).*²³³ Pateiktinas antrojo naudojimo varianto pavyzdys Konstitucijoje įtvirtinto pilietybės instituto kontekste, šio instituto aiškinimo Lietuvos valstybės, pilietinės Tautos – valstybinės bendruomenės – konstitucinės sampratos kontekste: „Lietuvos valstybė kūrėsi etninės tautos – lietuvių tautos pagrindu. Tai atspindėta Konstitucijos preambulėje, kurioje įtvirtinta, kad būtent lietuvių tauta (t. y. etninė tauta) prieš daugelį amžių sukūrė Lietuvos valstybę, šimtmečiais atkakliai gynė savo laisvę ir nepriklausomybę, išsaugojo savo dvasią, gimtąją kalbą, raštą ir papročius, įkūnijo prigimtinę žmogaus ir Tautos teisę laisvai gyventi ir kurti savo tėvų ir protėvių žemėje, išsaugojo siekį ir teisę gyventi nepriklausomoje Lietuvos valstybėje.“²³⁴

Nors konstitucinių įgaliojimų šaltinio įvardijimas ir jo Konstitucijos priėmimo faktas atskirai be kitų Konstitucijos preambulės nuostatų taip pat naudojamas, tačiau *expressis verbis* nenurodoma, kad remiamasi Konstitucijos preambule²³⁵. Antai valstybinių apdovanojimų reguliavimo kontekste teigiama, kad: „Lietuvių tauta Lietuvos valstybės piliečių valia 1992 m. spalio 25 d. referendumu priėmė Lietuvos Respublikos Konstituciją, kuri įsigaliojo 1992 m. lapkričio 2 d.“²³⁶ Taip pat su atsakomybės už genocido nusikaltimą santykiškai susijusio reguliavimo kontekste: „Pabrėžtina, kad būtinumas atlyginti asmeniui padarytą materialinę ir moralinę žalą buvo nustatytas Lietuvių Tautos 1992 m. spalio 25 d. referendume priimtoje Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, kuri įsigaliojo 1992 m. lapkričio 2 d.“²³⁷ Taip pat kituose anksčiau priimtuose Teismo sprendimuose. Pvz., jau cituotame 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarime: „Konstitucinio Teismo aktuose konstatuota ir tai, kad: referendumu priėmusi Konstituciją – aukščiausios teisinės galios aktą, lietuvių tauta padėjo savo, kaip valstybinės bendruomenės – pilietinės Tautos, bendro gyvenimo norminių pagrindą ir įtvirtino valstybę kaip bendrą visos visuomenės gerį <...>“ Taigi konstitucinių įgaliojimų šaltinio įvardijimas ir/ar jo Konstitucijos priėmimo faktas atskirai be kitų Konstitucijos preambulės nuostatų naudojamas, *expressis verbis* nenurodant, kad remiamasi Konstitucijos preambule, Konstitucijos sampratos ir valstybės sampratos, kurios pagrindas – Konstitucija – kontekste.

Pastebėtina ir tai, kad Teismo 2006 m. lapkričio 13 d. nutarime Konstitucijos preambulės 7 eilutės kontekste aiškinama lietuvių tautos kaip Konstitucijos šaltinio

²³³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarimas.

²³⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 13 d. nutarimas. Kaip šio preambulės 2–6 eilutės naudojimo varianto pavyzdys galimas pateikti ir anksčiau cituotasis 2005 m. liepos 8 d. nutarimas.

²³⁵ Tokie teiginiai, kuriuose nenurodoma, kad remiamasi preambule, nėra tiesioginis šio tyrimo objektas.

²³⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. rugsėjo 7 d. nutarimas.

²³⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. lapkričio 29 d. nutarimas.

sąvoka, taip pat matomas sąvokos „Tauta“ paaiškinimas: „Lietuvių tauta puoselėja savo žemėje tautinę santarvę (Konstitucijos preambulė). Šiame kontekste pabrėžtina, kad pagal Konstituciją Lietuvos valstybės piliečių visuma sudaro pilietinę Tautą – valstybinę bendruomenę. Konstitucijos 2 straipsnyje, kuriame nustatyta, kad Tauta kuria Lietuvos valstybę ir kad suverenitetas priklauso Tautai, bei 4 straipsnyje, kuriame nustatyta, kad aukščiausių suverenią galią Tauta vykdo tiesiogiai ar per demokratiškai išrinktus savo atstovus, sąvoka „Tauta“ yra vartojama būtent šia prasme. Šiame kontekste pabrėžtina, kad Konstitucijoje vartojamų sąvokų „lietuvių tauta“ ir „Tauta“ negalima priešpriešinti. Lietuvių tauta yra Lietuvos pilietinės tautos – valstybinės bendruomenės pagrindas, būtina egzistavimo prielaida. <...> Būtent Lietuvos pilietinė Tauta – atgimusios Lietuvos valstybės piliečiai 1992 m. spalio 25 d. referendume priėmė ir paskelbė Lietuvos Respublikos Konstituciją. Būtent Lietuvos pilietinė Tauta yra Konstitucijos šaltinis. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad „priėmusi Konstituciją pilietinė Tauta padėjo savo, kaip valstybinės bendruomenės, bendro gyvenimo norminį pagrindą ir įtvirtino valstybę kaip bendrą visos visuomenės gerį“ (Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d., 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimai).“ <...> „Lietuvių tauta atitinka visuotinai pripažintą titulinės nacijos apibūdinimą.“

Naudojamas ir toks rėmimosi Konstitucijos preambulės nuostatomis derinys: 1 ir 3 preambulės eilutės Konstitucijos nuostatų ir principų, susijusių su valstybės saugumu, suvereniteto ir konstitucinės santvarkos saugojimu, valstybės užsienio ir gynybos politika, kontekste: „Konstitucijoje įtvirtintos nuostatos ir principai, susiję su valstybės saugumu, suvereniteto ir konstitucinės santvarkos saugojimu, valstybės užsienio ir gynybos politika, inter alia: Konstituciją priėmė ir paskelbė lietuvių tauta, šimtmečiais atkakliai gynusi savo laisvę ir nepriklausomybę (Konstitucijos preambulė) <...>“²³⁸

Konstitucinio Teismo sprendimuose, priimtuose įpusėjus jo veiklą ir jai persiritus į antrąją pusę (vienu iš aktyvesnių rėmimosi preambule laikotarpiu), naudojami ir Konstitucijos surašymo motyvai (Konstitucijos priėmimo istorinės sąlygos ir prielaidos (kalbant Lietuvos mokslininkų terminu) arba nuorodos į valstybės istoriją (kalbant *Comparative Constitutions Project* tyrėjų terminu)): „Konstitucijos preambulėje yra skelbiamas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekis. Minėtas siekis – tai vienas iš Tautos, 1992 m. spalio 25 d. referendume priėmusios Lietuvos Respublikos Konstituciją, siekių, kuriems įgyvendinti Konstitucija ir buvo priimta.“²³⁹

Pradėjus kalbėti apie Tautos siekius, dera pažymėti, kad Konstitucijos preambulės 8 eilutėje įtvirtinta nuostata Teismo sprendimuose naudojama dažniausiai iš viso preambulės teksto.

²³⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarimas.

²³⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas.

Be to, dar atkreiptinas dėmesys, kad tai, jog preambulėje (ne apskritai Konstitucijoje) išdėstytas ne vienas siekis, galima suprasti iš šios Teismo sprendimo citatos: „*Konstitucijos preambulėje tarp svarbiausių Lietuvos siekių yra įrašytas siekimas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės.*“²⁴⁰ Pastebėtina, kad Konstitucijos preambulės 7 eilutė, kaip jau buvo mokslo atstovų nurodyta, taip pat įtvirtinanti siekį, naudojama pavieniais kartais. Pvz., lietuvių tautos kaip etninės tautos aiškinimo istoriniu požiūriu, kaip titulinės nacijos suvokimo kontekste: „*Taigi lietuvių tautos gyvensena nuo seno buvo grindžiama lietuvių tautos, kaip titulinės nacijos, ir kitų Lietuvos teritorijoje gyvenančių tautinių bendruomenių taikiu sugyvenimu, įvairių tautų žmonių pakantumu ir tolerancija vienių kitiems atžvilgiu. Tautinės santarvės puoselėjimas Lietuvos žemėje – istorinė Lietuvos valstybės tradicija. Ši tradicija būdavo pažeidžiama tik tais Lietuvos istorijos laikotarpiais, kai pati Lietuvos valstybė būdavo okupuota svetimų valstybių, kai pati lietuvių tauta negalėjo autentiškai kurti savo politinio gyvenimo*“; „*Lietuvių tauta puoselėja savo žemėje tautinę santarvę (Konstitucijos preambulė).*“²⁴¹ Taip pat tyrime pirmiau buvo pažymėta, kad nuoroda į šią santarvę pateikiama ir visos preambulės reikšmės pabrėžimo kontekste²⁴² arba Konstitucijos sampratos kaip visuomenės sutarties prasme²⁴³.

Prieš nuodugniai nagrinėjant Teismo rėmimąsi Konstitucijos preambulės 8 eilute, įtvirtinančia Tautos siekimą, galima apibendrinti, kad tai, kad Konstitucijos preambulė naudojama dažniausiai jos atskiramis nuostatomis (o ne perpasakojant ar cituojant visą jos tekstą), liudija nevienodą jos taikymą: natūralu, kad ribotesnį, kai naudojami Tautos praeities faktai, ir potencialiai platesnį – konstitucinio Tautos siekimo (neapėriant 7 eilutės nuostatos) – Tautos ateities projektavimo – kontekste. Galima teigti, kad ir dėl to, kad konstituciniai Tautos siekiai nurodomi preambulėje kaip įvadinėje Konstitucijos dalyje, ir atsižvelgiant į Konstitucijos kaip vientiso dokumento sampratą, tai šiems siekiams leidžia užtikrinti dažną jų interpretavimą.

Pradedant bendrai apibūdinti Konstitucinio Teismo rėmimąsi preambulėje įtvirtintu Tautos siekimu atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės (išsamiau siekimas apibūdinamas tolimesnėje tyrimo dalyje), svarbu tai, kad šis siekimas Konstitucinio Teismo veiklos pradžioje buvo pavadintas „siekiau sukurti teisinę valstybę“²⁴⁴, taip kalbant apie siekiamybę, o ne realybę. Vėlesniuose

²⁴⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas.

²⁴¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 13 d. nutarimas.

²⁴² Žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. liepos 8 d. nutarimas.

²⁴³ Pvz., Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarimas.

²⁴⁴ 1994 m. sausio 19 d. nutarime Teismas konstatuoja, kad „*Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl žemės reformos pagrindinių krypčių“ teisine prasme ydingas ir dėl to, kad jame suformuluotos nuostatos*

Teismo sprendimuose toks pavadinimas nebevertojamas. Atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekimui pavadinti vartojami keli žodžiai: „tikslas“²⁴⁵, „imperatyvas“²⁴⁶.

Rėmimasis šiuo siekimu pasižymi tuo, kad Teismo įprastai nurodoma konkrečios konstitucinės justicijos bylos kontekste Teismo interpretuojamo dalyko sąsaja su šiuo siekimu (kad interpretuojamas dalykas aiškintinas ir šio siekimo kontekste). Naudojamos šios formulotės: byloje interpretuojamas dalykas sietinas su šiuo sie-

daugeliu atžvilgių akivaizdžiai konkuravo su tuo metu galiojusiais įstatymais, formavo teisinių santykių subjektų teisinio netikrumo būseną, visuomenės nepasitikėjimą teise, o tai neatitinka Konstitucijos preambuleje paskelbto siekio sukurti teisinę valstybę“.

²⁴⁵ „Konstitucijos preambuleje yra skelbiamas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekis. Vienas iš šio tikslo realizavimo būdų yra teisės sistemos tobulinimas remiantis konstituciniais, bendraisiais teisės principais.“ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. nutarimas.

²⁴⁶ 2002 m. spalio 23 d. nutarime nurodyta, kad: „*Taigi Įstatymu nustatydamas žurnalisto teisę išsaugoti informacijos šaltinio paslaptį, neatskleisti informacijos šaltinio, įstatymų leidėjas negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuriuo būtų sudarytos prielaidos neatskleisti informacijos šaltinio net ir tada, kai demokratinėje valstybėje informacijos šaltinį atskleisti yra būtina dėl gyvybiškai svarbių ar kitų ypač reikšmingų visuomenės interesų, taip pat siekiant užtikrinti, kad būtų apgintos asmens konstitucinės teisės ir laisvės, kad būtų vykdomas teisingumas, nes informacijos šaltinio neatskleidimas galėtų sukelti daug sunkesnes pasekmes negu jo atskleidimas. Taip būtų pažeista Konstitucijos saugomų vertybių pusiausvyra, konstitucinis atviros, darnios pilietinės visuomenės imperatyvas, konstitucinis teisinės valstybės principas.*“ Pastebėtina, kad šioje citatoje kalbama apie konstitucinį atviros, darnios pilietinės visuomenės imperatyvą, o neminimas teisinės valstybės imperatyvas, tačiau tolimesniame sprendimo tekste kalbama apie atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės imperatyvą: „*Vertinant, ar nurodyta Įstatymo 14 straipsnio 3 dalies nuostata neprieštarauja Konstitucijos 22 straipsniui, pažymėtina, kad Konstitucijoje yra įtvirtintas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės imperatyvas, kad Konstitucijos 5 straipsnio 3 dalyje nustatyta, jog valdžios įstaigos tarnauja žmonėms, kad Konstitucijos 33 straipsnio 2 dalyje nustatyta, jog piliečiams laiduojama teisė kritikuoti valstybės įstaigų ar pareigūnų darbą, apskųsti jų sprendimus, kad draudžiama persekioti už kritiką. Šiame Konstitucinio Teismo nutarime konstatuota, kad Konstitucija garantuoja ir saugo visuomenės interesą būti informuotai, taip pat kad iš Konstitucijos kyla žiniasklaidos laisvė.*“ Kito nutarimo, kuriame vartojamas žodis „imperatyvas“, pavyzdys yra 2007 m. birželio 7 d. nutarimas: „Šiame kontekste paminėtina, kad, kaip yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, konstitucinė žmogaus teisė siekti aukštojo mokslo suponuoja valstybės pareigą sudaryti prielaidas šią teisę įgyvendinti; negalima paneigti ir žmogaus konstitucinės teisės siekti aukštojo mokslo pagal savo sugebėjimus net ir tuomet, kai valstybė jo nefinansuoja dėl to, kad tai viršija visuomenės ir valstybės poreikius bei galimybes (Konstitucinio Teismo 2002 m. sausio 14 d. nutarimas). Konstitucinis valstybės socialinės orientacijos principas, konstitucinis atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės imperatyvas suponuoja inter alia tai, kad valstybė turi siekti sukurti tokią aukštojo išsilavinimo siekiančių asmenų rėmimo sistemą, kad kiekvienas aukštojoje mokykloje besimokantis asmuo, kuriam reikalinga parama, turėtų galimybę gauti studijoms būtiną valstybės paskolą, kad tokios paskolos grąžinimo sąlygos nebūtų nepagrįstai sunkinamos, taip pat kad būtų iš tikrųjų įgyvendintas Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies imperatyvas, jog gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas.“

kiu²⁴⁷, neatskiriama susijęs su preambulės siekiu²⁴⁸, tam tikrus santykius reguliuojančių konstitucinių nuostatų negalima atsieti nuo preambulėje įtvirtinto siekio²⁴⁹, interpretuojamas dalykas šio siekio atžvilgiu²⁵⁰, konstitucinis principas aiškintinas atsižvelgiant į kitas Konstitucijos nuostatas, *inter alia* į jos preambulėje skelbiamą pilietinės visuomenės siekį²⁵¹. Konstitucijos nuostatų sąsajos su šiuo siekimu ir jų aiškinimas šio siekimo kontekste išreikšti ne viename Teismo sprendime dėl pilietybės, socialinių teisių, teisės pažeidimų, nusikaltimų (kiekvieno žmogaus ir visos visuomenės saugumo nuo nusikalstamų kėsinių kontekste), apkaltos, pavieniuose sprendimuose – siejant su minties, tikėjimo ir sąžinės laisve, laisve nekliudomai ieškoti, gauti ir skleisti informaciją, teisėjo ir teismų nepriklausomumo principo aspektais, Konstitucijoje įtvirtintų nuostatų ir principų, susijusių su valstybės saugumu, suvereniteto ir konstitucinės santvarkos saugojimu, valstybės užsienio ir gynybos

²⁴⁷ 1999 m. gegužės 11 d. nutarimas: „*Apkaltos proceso institutas Lietuvos konstitucinėje sistemoje sietinas su Konstitucijos preambuleje skelbiamu atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekiu <...>*“ 2004 m. balandžio 15 d. nutarimas: „*Apkaltos institutas Lietuvos konstitucinėje sistemoje sietinas ir su Konstitucijos preambuleje skelbiamu atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekiu <...>*“ Taip pat citata iš 2010 m. spalio 27 d. nutarimo: „*Apkaltos institutas Lietuvos konstitucinėje sistemoje sietinas ir su Konstitucijos preambuleje skelbiamu atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekiu, su konstituciniais asmens teisių ir laisvių apsaugos principais.*“

²⁴⁸ 2002 m. spalio 23 d. nutarimas: „*Asmens konstitucinė laisvė nekliudomai ieškoti, gauti ir skleisti informaciją yra neatskiriama susijusi su Konstitucijos preambuleje skelbiamu atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekiu.*“

²⁴⁹ 2004 m. kovo 31 d. nutarimas: „*Konstitucijos nuostatų, įtvirtinančių apkaltos institutą, negalima atsieti nuo konstitucijos preambuleje įtvirtinto atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekio <...>*“

²⁵⁰ 2006 m. gruodžio 21 d. sprendime kalbama apie atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės siekį: „*Atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės, kurios siekis yra skelbiamas Konstitucijos preambuleje, atžvilgiu bet kokios žiniasklaidos audiovizualinio sektoriaus, inter alia radijo ar televizijos, taip pat elektroninės žiniasklaidos monopolizavimo tendencijos yra netoleruotinos. Kaip savo 1995 m. balandžio 20 d. nutarime yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, Konstitucijos 44 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas draudimas „visų pirma reiškia draudimą monopolizuoti radijo ir televizijos programų rengimą ir informacijos sklaidimą“.* Šis draudimas, kaip minėta, taikytinas ir valstybei (jos institucijoms), ir visiems kitiems asmenims.“

²⁵¹ 2008 m. sausio 22 d. nutarimas: „*Valstybės tarnybos įstatyme įtvirtintas valstybės tarnybos skaidrumo principas aiškintinas atsižvelgiant ir į kitas Konstitucijos nuostatas, inter alia į jos preambuleje skelbiamą pilietinės visuomenės siekį, konstitucinius pilietiško, atviros visuomenės ir socialinės darnos imperatyvus, konstitucinius teisinės valstybės, asmenų lygiateisiškumo, teisingumo, demokratijos, atsakingo valdymo principus, taip pat konstitucinę valstybės tarnybos sampratą, suponuojančią, be kita ko, jos, kaip sistemos, viešumą ir atvirumą.*“

politika kontekste²⁵² ir kt. Dar plačiau tariant, remiantis Konstitucijos preambulės nuostatomis, tyrimo autorės žiniomis, Teismo aiškintos beveik visų Konstitucijos skirsnių nuostatos: pvz., 2, 4 str. (I skirsnis „Lietuvos valstybė“), pvz., 23 str., 25 str., 31 str., 35 str. (II skirsnis „Žmogus ir valstybė“), pvz., 42 str. (III skirsnis „Visuomenė ir valstybė“), pvz., 44 str., 46 str., 50 str., 52 str. (IV skirsnis „Tautos ūkis ir darbas“), pvz., 55 str., 74 str. (V skirsnis „Seimas“), pvz., 109 str., 111 str. (IX skirsnis „Teismas“), pvz., 120 str. (X skirsnis „Vietos savivalda ir valdymas“), 128 str. (XI skirsnis „Finansai ir valstybės biudžetas“), pvz., 135 str. (XIII skirsnis „Užsienio politika ir valstybės gynimas“). Tad lieka plačiau neišplėtos VI („Respublikos Prezidentas“), VII („Lietuvos Respublikos Vyriausybė“), VIII („Konstitucinis Teismas“), XII („Valstybės kontrolė“) skirsnių, daugiausia įtvirtinančių valstybės valdžios institucijų ir kitų valdžios įstaigų organizavimo ir veiklos pagrindus, nuostatos, sąsają su Konstitucijos preambule atžvilgiu, nors, kaip bus matoma toliau, Teismas yra apibendrintai konstatavęs, kad „*pagrindinius Lietuvos valstybės valdžios organizacijos ir veiklos principus lemia pamatinė Konstitucijos 1 straipsnio nuostata, kad „Lietuvos valstybė yra nepriklausoma demokratinė respublika“, bei Konstitucijos preambuleje įtvirtintas teisinės valstybės siekis*“²⁵³.

IV. RĖMIMOSI LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJOS PREAMBULĖJE ĮTVIRTINTU TAUTOS SIEKIMU YPATUMAI

Pastebėjimas, kad Konstitucijos preambulės 8 eilutėje įtvirtinta nuostata Teismo sprendimuose naudojama dažniausiai iš viso preambulės teksto, lemia tolimesnį tyrimo rezultatų dėstymą, domintis, kaip plėtojami (atskleidžiami, paaiškinami vis nauji aspektai konstitucinės justicijos bylose) jurisprudenciniai teiginiai dėl Konstitucijos preambulės 8 eilutėje įtvirtinto atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekimo. 8 eilutėje įtvirtinta nuostata tyrimo autorės vadinama siekimu, išreiškiant mintį, kad jis yra procesas²⁵⁴. Žvelgiant į tekstinę išraišką, logiškai mąstant, formuluotė „[lietuvių tauta] siekdama atviros, teisingos, darnios, pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės“ informuoja, kad siekimas yra sudėtinis, nes, pvz., nuostata išdėstyta viena ištinine (nors perkeliant vieną žodį į kitą eilutę) eilute; ją susieja žodis „siekdama“; frazė „atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės“ sujungta su

²⁵² Konstitucinio Teismo aktai šiuokart nenurodomi siekiant nebesikartoti, nes jais straipsnyje autorės remtasi ir anksčiau.

²⁵³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. balandžio 21 d. nutarimas.

²⁵⁴ Ypač ir dėl to, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. sausio 19 d. nutarime vartojamas žodžių junginys „sieki sukurti teisinę valstybę“.

fraze „teisinės valstybės“ jungtuku „ir“. Ar konstitucinėje jurisprudencijoje siekimas traktuojamas kaip kompleksinis? Kas paaiškėja gilinantis į siekimo sudėtį? Kaip plėtojama siekimo sudėtis, atskleidžiami jo vidiniai ryšiai?

Nustatyta, kad Konstitucinio Teismo veiklos pradžioje šis siekimas traktuojamas neišskiriant atskirų siekių. Antai 1993 m. gruodžio 13 d. nutarime dėl papildomos kriminalinės baudmės – turto konfiskavimo – teigiama, kad „*siekimas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės yra tarp svarbiausių Konstitucijos preambuleje įtvirtintų siekių*“. O toliau nutarime kitas Teismo teiginys neleidžia susidaryti visapusio vaizdo apie siekimo turinį: „*Baudžiamosios teisės požiūriu tai reiškia, kad siekiama sukurti tokią visuomenę, kuri yra pakankamai laisva ir saugi nuo nusikalstamų veiksmų*“. Tačiau jau 1994 m. sausio 19 d. nutarime pareiškėjo ginčijamas Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl žemės reformos pagrindinių krypčių“ teisinis reguliavimas pripažįstamas neatitinkantis „*Konstitucijos preambuleje paskelbto siekio sukurti teisinę valstybę*“, t. y. Konstitucinio Teismo kalbama apie siekį (ne visą siekimą atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės). Tai rodo, kad iš siekimo (atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekimo) sudėties galimai išskiriamas vienas siekimo komponentas (teisinės valstybės siekis). Kiek vėlesnis šio siekimo aiškinimas patvirtina ir tolimesnį siekimo „skaidymą“ į atskirus siekius – nutarime dėl piliečių nuosavybės teisių į gyvenamuosius namus atstatymo išskiriamas teisingumo ir teisinės valstybės siekis (prie teisinės valstybės siekio prijungtas susijęs teisingumo siekis): „*Vienas pagrindinių teisės, kaip socialinio gyvenimo reguliavimo priemonės, tikslų – teisingumas. Jis yra vienas svarbiausių moralinių vertybių ir teisinės valstybės pagrindų. Teisingumo ir teisinės valstybės siekis įtvirtintas Konstitucijos preambuleje. Jis gali būti įgyvendintas užtikrinant tam tikrą interesų pusiausvyrą, išvengiant atsitiktinumų ir savivalės, socialinio gyvenimo nestabilumo, interesų priešpriešos. Teisingumo negalima pasiekti pripažįstant tik vienos grupės arba vieno asmens interesus ir kartu neigiant kitų interesus. Neįmanoma išspręsti interesų konfliktų suabsoliutinant asmens, siekiančio atstatyti nuosavybės teises į gyvenamąjį namą susigrąžinant jį natūra, teisių gynimo, kartu paneigiant jame gyvenančių nuomininkų teisę turėti gyvenamąją patalpą.*“²⁵⁵

²⁵⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimas. Konstituciniai teisingumo ir teisinės valstybės principai išskiriami 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarime: „*Konstatuotina, kad pareiškėjo prašymas ištirti, ar Įstatymo 3 straipsnio 3 dalis, 7 straipsnio 7 dalis neprieštaravo inter alia, pasak pareiškėjo, Konstitucijos preambuleje įtvirtintoms teisingumo ir teisinės valstybės nuostatom, traktuotinas kaip prašymas ištirti, ar šios dalys neprieštaravo konstituciniams teisingumo ir teisinės valstybės principams*“, nors Teismo 2015 m. gegužės 14 d. nutarime, kaip ir ankstesniuose jo aktuose, teigiama, kad „*konstitucinis teisinės valstybės principas neatsiejamas nuo teisingumo principo, ir atvirkščiai*“. „*Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad konstitucinis teisinės valstybės principas neatsiejamas nuo teisingumo principo, ir atvirkščiai. Teisingumas yra vienas pagrindinių teisės, kaip socialinių santykių reguliavimo priemonės, tikslų; jis yra vienas svarbiausių moralinių vertybių ir teisinės valstybės pagrindų; jis gali būti*

Teisinės valstybės siekis nurodomas ir 1998 m. balandžio 21 d. nutarime: „*Pagrindinius Lietuvos valstybės valdžios organizacijos ir veiklos principus lemia pamatinė Konstitucijos 1 straipsnio nuostata, kad „Lietuvos valstybė yra nepriklausoma demokratinė respublika“, bei Konstitucijos preambulėje įtvirtintas teisinės valstybės siekis.*“

Pažymėtina, kad aptariamas siekimas („siekis“, vienaskaitos forma) vartojamas keliuose nutarimuose: 1997 m. lapkričio 13 d. dėl nepilnamečių asmenų grupės padaryto nusikaltimo²⁵⁶, 1999 m. gegužės 11 d. dėl Seimo statute numatytos apkalto procedūros²⁵⁷, 1999 m. gruodžio 21 d. dėl teisėjų paskyrimo procedūros ir kitų Teismų įstatymo normų²⁵⁸.

Teismo 1999 m. lapkričio 23 d. nutarime dėl pareiškėjo išreikštų abejonų Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymo nuostatų neatitiktimi Konstitucijai vartojamas ne siekis, o principo terminas: „*Pažymėtina, kad Vyriausybės sekretoriaus pareigybė Konstitucijoje neminima. Seimas, Įstatymu nustatydamas Vyriausybės sekretoriaus teisinį statusą, yra saistomas Konstitucijos preambulėje suformuluoto teisinės valstybės principo ir Konstitucijos 5 straipsnio 2 dalyje įtvirtinto principo, kad valdžios galias riboja Konstitucija.*“²⁵⁹ Nuo 2000 m.²⁶⁰ apie atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekį kalbama konstitucinio teisinės valstybės principo kontekste – atskleidžiamas konstitucinio teisinės valstybės principo turinys ir teisinės

įgyvendintas užtikrinant tam tikrą interesų pusiausvyrą, išvengiant atsitiktinumų ir savivalės, socialinio gyvenimo nestabilumo, interesų priešpriešos (inter alia 2003 m. gruodžio 3 d., 2008 m. gruodžio 24 d., 2013 m. liepos 1 d. nutarimai).“

²⁵⁶ Nuolatinės teisinio reguliavimo kaitos aiškinimo kontekste: „*Konstitucijos preambulėje yra skelbiamas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekis. Vienas iš šio tikslo realizavimo būdų yra teisės sistemos tobulinimas remiantis konstituciniais, bendraisiais teisės principais.*“

²⁵⁷ Apkalto instituto aiškinimo kontekste: „*Apkalto proceso institutas Lietuvos konstitucinėje sistemoje sietinas su Konstitucijos preambulėje skelbiamu atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekiu, su konstituciniais asmens teisių ir laisvių apsaugos principais.*“

²⁵⁸ Teisėjo ir teismų nepriklausomumo principo aiškinimo kontekste: „*Atsižvelgiant į Konstitucijos preambulėje įtvirtintą atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekį, Konstitucijos 5 straipsnį ir kitų straipsnių normas, nustatančias valdžių padalijimą, galima skirti du neatsiejamus teisėjo ir teismų nepriklausomumo principo aspektus.*“

²⁵⁹ Pabrėžtina, kad formuluotė „Konstitucijos preambulėje suformuluotas teisinės valstybės principas“ neatitinka Teismo vėlesnės praktikos, kuria aiškinama, kad šis principas neįtvirtintas tik Konstitucijos preambulėje.

²⁶⁰ Konstitucinio Teismo veiklos periodas nuo 2000 m. apskritai vadinamas „aktyvistiniu“. E. Šileikis teigia, kad: „Konstitucinio Teismo praktika ir jos pokyčiai leidžia sąlygiškai skirti du konstitucinės justicijos funkcionavimo tipus: rezervuotą (1993–2000 m.) ir aktyvistinį (nuo 2000 m. iki šių dienų)“. Žr. Šileikis E. Aktyvistinė konstitucinė justicija kaip subtili diskrecija inspiruoti teisinius modelius // Jurisprudencija, 2006, Nr. 12(90), p. 58.

valstybės principo aiškinimo neatsiejamai nuo Konstitucijos preambulėje skelbiamo atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės siekio reikalavimas: „*Konstitucijos preambulėje yra įtvirtintas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekis. Pažymėtina, kad konstitucinis teisinės valstybės principas yra universalus principas, kuriuo grindžiama visa Lietuvos teisės sistema ir pati Lietuvos Respublikos Konstitucija, kad teisinės valstybės principo turinys atsiskleidžia įvairiose Konstitucijos nuostatose ir yra aiškintinas neatsiejamai nuo Konstitucijos preambulėje skelbiamo atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės siekio.*“²⁶¹

Taigi aptartojo laikotarpio Konstitucinio Teismo jurisprudenciniai teiginiai liudija ir apie atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekimo vadinimą siekiu, ir apie atskirų siekių išskyrimą iš atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekimo, ir apie šio siekimo aiškinimo tąsą – sąsają su teisinės valstybės principu.

Pradėjus 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimu, atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekimo aiškinimas (kaip „siekio“, vienaskaitos forma) plėtojamas kiekvieno žmogaus ir visos visuomenės saugumo nuo nusikalstamų kėsinimųsi kontekste 2000 m. gegužės 8 d., 2006 m. sausio 16 d., 2009 m. birželio 8 d., 2010 m. gegužės 28 d., 2012 m. birželio 4 d., 2013 m. lapkričio 15 d. nutarimuose, pastarajame, kuriame pareiškėjai prašė ištirti Baudžiamojo proceso kodekso nuostatų atitiktį Konstitucijai, pažymint, kad „*Konstitucijos preambulėje įtvirtintas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekis suponuoja tai, kad privalu stengtis užtikrinti, kad kiekvienas asmuo ir visa visuomenė būtų saugūs nuo nusikalstamų kėsinimųsi <...>. Valstybės, kaip visos visuomenės politinės organizacijos, paskirtis – užtikrinti žmogaus teises ir laisves, garantuoti viešąjį interesą, todėl vykdydama savo funkcijas ir veikdama visos visuomenės interesais valstybė turi priedermę užtikrinti žmogaus teisių ir laisvių, kitų Konstitucijos saugomų ir ginamų vertybių, kiekvieno asmens ir visos visuomenės veiksmingą apsaugą inter alia nuo nusikalstamų kėsinimųsi*“.

Be cituoto 2000 m. vasario 23 d. nutarimo, kitas kertinis atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekimo aiškinimo plėtotei nutarimas yra 2002 m. liepos 11 d. nutarimas dėl sveikatos sistemos finansavimo, mokslo ir švietimo sistemos ilgalaikio finansavimo, valstybės biudžeto projekto rengimo ir sudarymo. Jame Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekį interpretuoja išdėstydamas Konstitucijos kaip vientiso akto argumentą (kurio nebuvo ankstesniuose Teismo

²⁶¹ Žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. vasario 23 d. nutarimas ir vėlesni, pvz., 2000 m. spalio 18 d., 2001 m. liepos 12 d. nutarimai.

sprendimuose, kurie yra atrinkti šiam tyrimui²⁶²), naują (taip pat atrinktuose sprendimuose iki tol nenaudotą) apibendrintą pastebėjimą apie konstitucinių vertybių ir siekių išreiškimą Konstitucijos normose ir principuose bei minėdamas šiame tyrime anksčiau nurodytame nutarime cituotą teiginį apie teisinės valstybės siekio aiškinimą neatsiejamai nuo kitų Konstitucijos nuostatų, įtvirtinančių teisinės valstybės principą, bei pereidamas prie iki tol nenaudoto paaiškinimo, nukreipto ir į pareiškėjų prašymų dėl teisinio reguliavimo atitikties Konstitucijai formuluotę: „*Konstitucija yra vientisas aktas (Konstitucijos 6 straipsnio 1 dalis). Konstitucijos preambulėje yra skelbiamas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekis. Konstitucijoje įtvirtintos vertybės ir siekiai išreiškiami Konstitucijos normose bei principuose. Konstitucijoje įtvirtintas teisinės valstybės siekis aiškintinas neatsiejamai nuo kitų Konstitucijos nuostatų, įtvirtinančių teisinės valstybės principą. Teisinės valstybės siekį išreiškia konstitucinis teisinės valstybės principas, todėl pagal pareiškėjo prašymą Konstitucinis Teismas tirs, ar pareiškėjo nurodytų įstatymų ir Seimo statuto ginčijamos nuostatos neprieštarauja konstituciniam teisinės valstybės principui.*“²⁶³ Iš šios citatos matoma, kad teisinės valstybės siekį (ne visą siekimą atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės) išreiškia konstitucinis teisinės valstybės principas, o vėlesniuose nutarimuose, pvz., 2002 m. gruodžio 23 d. nutarime, pateikiama, kad visą atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekimą išreiškia konstitucinis teisinės valstybės principas: „*Atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekį išreiškia konstitucinis teisinės valstybės principas <...>*“

Kiek vėliau 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarime, aiškinantis Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo, Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso nuostatų atitiktį Konstitucijai, Teismo pateikiama formuluotė, kad „*konstitucinis teisinės valstybės principas įkūnija ir Konstitucijos preambulėje įtvirtintus atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekius*“. Teismas teigia: „*Konstitucijos preambulėje skelbiamas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekis. Konstitucija yra vientisas aktas (Konstitucijos 6 straipsnio 1 dalis). Konstitucijoje įtvirtintos vertybės ir siekiai išreiškiami jos normose bei principuose (Konstitucinio Teismo 2002 m. liepos 11 d. nutarimas). Tad atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekis aiškintinas neatsiejamai nuo Konstitucijos normų ir principų, tarp jų – ir teisinės valstybės principo. Konstitucinis teisinės valstybės principas – tai universalus*

²⁶² Nors Konstitucijos kaip vientiso akto teiginys pirmą kartą įtvirtintas dar 1995 m. spalio 17 d. nutarime, pirmą kartą nurodytas šiame cituojamame su Konstitucijos preambulės aiškinimu susijusiam nutarime.

²⁶³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. liepos 11 d. nutarimas.

principas, kuriuo grindžiama visa Lietuvos teisės sistema ir pati Lietuvos Respublikos Konstitucija (Konstitucinio Teismo 2000 m. vasario 23 d. nutarimas). Šis konstitucinis principas įkūnija ir Konstitucijos preambulėje įtvirtintus atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekius.“ Pabrėžtina, kad šis Teismo nutarimas fiksuoja, kad atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekimui įvardyti vartojamas žodis „siekliai“ (daugiskaita), nors pirmame nurodytos citatos teiginyje pavartotas žodis „siekis“ (vienaskaita). Beje, daugiskaitos forma kartojama ir dar vėlesniuose nutarimuose, pvz., 2003 m. lapkričio 11 d. nutarime dėl mokesčių bazės netiesioginio nustatymo, cituojant nurodytą 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarimą. Nors pažymėtina, kad ankstesniuose nutarimuose vartota žodžio „siekis“ vienaskaitos forma net ir tada, kai buvo kalbėta, apie, žvelgiant į žodinę išraišką, du siekius, nors ir susijusius (pvz., aptartame 1995 m. gruodžio 22 d. nutarime nurodytas teisingumo ir teisinės valstybės siekis).

Nekartojant jau išdėstytų Teismo aiškinimo apie atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekimo kaip principo traktavimą teiginių, galima atkreipti dėmesį į 2004 m. rugsėjo 29 d. nutarimą, kuriame buvo tirta, ar Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl licencijuojamos telekomunikacijų veiklos rūšių sąrašo, Telekomunikacijų veiklos licencijavimo sąlygų ir taisyklių patvirtinimo“ nuostatos neprieštaravo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir konkretiems įstatymams, kuriame Teismas apibendrina siekio aiškinimą, patvirtindamas: „*Taigi Konstitucijos preambulėje skelbiama atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekio įvairius aspektus išreiškia teisinės valstybės principas.*“ Matoma, kad ankstesnių nutarimų teiginys „Teisinės valstybės siekį išreiškia konstitucinis teisinės valstybės principas“ papildomas tuo, kad šis principas išreiškia įvairius siekio aspektus.

Iš tolimesnės Teismo jurisprudencijos aišku, kad dar vienas kertinis aktas jurisprudencijai apie siekimą preambulėje plėtoti yra 2004 m. gruodžio 13 d. priimtas nutarimas dėl valstybės tarnybos. Tyrime nagrinėjamam objektui svarbu, kad šiame nutarime formuluojama nemažai naujų akcentų: teisinės valstybės principas *expressis verbis* įtvirtinamas kaip talpus principas, apimantis daug įvairių tarpusavyje susijusių imperatyvų, išvardijamos šio principo sąsajos su konkrečiais kitais principais, apibendrinama, kad konstitucinis teisinės valstybės principas integruoja įvairias Konstitucijoje įtvirtintas, jos saugomas ir ginamas vertybes, taip pat ir tas, kurias išreiškia minėtas siekis (Teismo *expressis verbis* išreikštas preambulės vertybinis aspektas), bei įtvirtinamas vėl ypač į pareiškėjų prašymus konstitucinės justicijos bylose orientuotas negalimumas šį principą aiškinti kaip įtvirtintą tik Konstitucijos preambulėje, tapatinti tik su joje skelbiamu atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekiu (nurodymas, skirtas ir pareiškėjams, ankstesniame nutarime nebuvo formuluojamas kaip draudimas). Taip pat nutarime nurodoma, kad visos Konstitucijos nuostatos aiškintinos konstitu-

cinio teisinės valstybės principo, Konstitucijoje įtvirtintos teisinės valstybės sampratos kontekste ir jog visų Konstitucijos nuostatų aiškinimas konstitucinio teisinės valstybės principo kontekste – būtina Konstitucijos išsamaus aiškinimo prielaida, o teisės aktų (jų dalių) atitiktis Konstitucijos preambulėje įtvirtintam atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekiui tyrimas suponuoja jų atitiktis konstituciniam teisinės valstybės principui tyrimą bei tai, kad teisės akto (jo dalies) neatitiktis kuriam nors konstitucinio teisinės valstybės principo – universalus konstitucinio principo, kuriame yra integruojamos įvairios Konstitucijoje įtvirtintos, jos saugomos ir ginamos vertybės, diktuojamam imperatyvui (konstitucinio teisinės valstybės principo elementui) reiškia, kad yra pažeistas ir konstitucinis teisinės valstybės principas²⁶⁴.

Šios nuostatos kartojamos kituose nutarimuose, pvz., nurodytas pareiškėjų prašymų formulavimui skirtas minėtas teisinės valstybės principo negalimumo aiš-

²⁶⁴ Visa Teismo nutarimo citata skamba taip: „*Konstitucinis teisinės valstybės principas – itin talpus konstitucinis principas, apimantis daug įvairių tarpusavyje susijusių imperatyvų. Tad pabrėžtina, kad konstitucinio teisinės valstybės principo turinys yra atskleidžiamas atsižvelgiant į įvairias Konstitucijos nuostatas, įvertinant visas Konstitucijoje įtvirtintas, jos ginamas ir saugomas vertybes ir atsižvelgiant į įvairių kitų konstitucinių principų – kaip anai: Konstitucijos viršenybės, vientisumo ir tiesioginio taikymo, Tautos suvereniteto, demokratijos, atsakingo valdymo, valdžios galių ribojimo ir valdžios įstaigų tarnavimo žmonėms, teisės viešumo, teisingumo (apimančio inter alia prigimtinių teisingumą), valdžių padalijimo, pilietiškumo, asmenų lygybės įstatymui, teismui, valstybės įstaigoms ir pareigūnams, žmogaus teisių ir laisvių gerbimo ir apsaugos (apimančio inter alia žmogaus teisių ir laisvių prigimtinių pobūdžio pripažinimą), asmens ir visuomenės interesų derinimo, valstybės pasaulietiško ir pasaulėžiūrinio neutralumo, valstybės socialinės orientacijos, socialinio solidarumo (derinamo su kiekvieno atsakomybe už savo likimą) ir kitų, ne mažiau reikšmingų konstitucinių principų – turinį. Konstitucinį teisinės valstybės principą įtvirtina ne tik Konstitucijos preambulėje skelbiamas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekis, bet ir įvairiais aspektais – visos kitos Konstitucijos nuostatos. <...> Taigi konstitucinio teisinės valstybės principo negalima aiškinti kaip įtvirtinto tik Konstitucijos preambulėje, tapatinti tik su joje skelbiamu atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekiu. Kita vertus, taip, kaip konstitucinio teisinės valstybės principo turinys aiškintinas nepaneigiant nė vienos Konstitucijos nuostatos, taip ir nė vienos Konstitucijos nuostatos – nė vieno konstitucinio principo ar konstitucinės normos – negalima aiškinti taip, kad būtų nukrypta nuo iš Konstitucijos išplaukiančių teisinės valstybės reikalavimų, nes taip būtų iškreiptas arba išvis paneigtas konstitucinio teisinės valstybės principo turinys, taigi ir konstitucinė teisinės valstybės samprata. Visos Konstitucijos nuostatos aiškintinos konstitucinio teisinės valstybės principo, Konstitucijoje įtvirtintos teisinės valstybės sampratos kontekste. Atskleisti teisinės valstybės sampratos turinį yra konstitucinės doktrinos funkcija (Konstitucinio Teismo 1999 m. gegužės 11 d. nutarimas). Visų Konstitucijos nuostatų aiškinimas konstitucinio teisinės valstybės principo kontekste – būtina Konstitucijos išsamaus aiškinimo prielaida. Šiame kontekste pažymėtina, kad teisės aktų (jų dalių) atitiktis Konstitucijos preambulėje įtvirtintam atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekiui tyrimas suponuoja jų atitiktis konstituciniam teisinės valstybės principui tyrimą. Pažymėtina ir tai, kad teisės akto (jo dalies) neatitiktis kuriam nors konstitucinio teisinės valstybės principo – universalus konstitucinio principo, kuriame yra integruojamos įvairios Konstitucijoje įtvirtintos, jos saugomos ir ginamos vertybės, diktuojamam imperatyvui (konstitucinio teisinės valstybės principo elementui) reiškia, kad yra pažeistas ir konstitucinis teisinės valstybės principas. Šiame Konstitucinio Teismo nutarime konstatuota, kad teisės aktų (jų dalių) atitiktis Konstitucijos preambulėje skelbiamiems teisingos pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekiams tyrimas suponuoja jų atitiktis konstituciniam teisinės valstybės principui tyrimą.“*

kinti, tapatinti tik su preambulėje skelbiamu atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekiu reikalavimas nurodytas ir kaip draudimas, išdėstytas dažname vėlesniame 2007–2008 m. laikotarpiu priimtame akte: 2007 m. sausio 16 d. nutarime dėl apylinkių teismų teisėjų atleidimo, 2007 m. gegužės 15 d. nutarime „Dėl valstybės ir tarnybos paslapčių“, 2007 m. birželio 7 d. nutarime dėl vaikų išlaikymo, 2007 m. liepos 5 d. nutarime dėl nuosavybės teisių atkūrimo valstybiniuose parkuose ir draustiniuose, 2007 m. spalio 22 d. nutarime dėl teisėjų valstybinių pensijų, 2007 m. lapkričio 22 d. nutarime dėl policijos pareigūnų gyvybės ir sveikatos privalomojo draudimo valstybės biudžeto lėšomis, 2007 m. gruodžio 17 d. nutarime dėl apygardos teismo teisėjo atleidimo, 2008 m. gegužės 20 d. nutarime dėl neprivatizuotinos žemės sklypų suteikimo Lietuvos veterinarijos akademijai ir Ginklų fondui, 2008 m. spalio 30 d. nutarime dėl daikto išreikalavimo iš sąžiningo įgijėjo ir kt.

Tačiau vėliau ne visur naudojama vien plati teisinės valstybės principo samprata, greta jos naudojamas siekis (atviros, darnios, teisingos pilietinės visuomenės siekis, ne visas siekimas atviros, teisingos darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės), pvz., nuostatų, susijusių su prokurorų nepriklausomumu ir generalinio prokuroro atleidimu iš pareigų, aiškinimo kontekste: „*Kitoks Konstitucijos nuostatų, įtvirtinančių Seimo kontrolės funkciją (inter alia nuostatų, kuriomis yra grindžiama galimybė sudaryti Seimo laikinąsias tyrimo komisijas), interpretavimas neišvengiamai paneigtų konstitucinius atsakingo valdymo, valdžių padalijimo, teisinės valstybės, demokratijos principus, Konstitucijos preambulėje skelbiamą atviros, darnios, teisingos pilietinės visuomenės siekį, sudarytų prielaidas atsirasti nestabilumui valdant valstybę, tvarkant viešuosius reikalus, taip pat prielaidas pažeisti asmens teises ir laisves, teisėtus interesus ir teisėtus lūkesčius, kitas Konstitucijoje įtvirtintas, jos ginamas ir saugomas vertybes.*“²⁶⁵

Matoma, kad 2014 m. kovo 18 d. nutarime atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekimui įvardyti Konstitucinio Teismo vartojamas ir žodis „siekiai“ (daugiskaita), ir žodis „siekis“ (vienaskaita): „*Minėta, kad pagarba tarptautinei teisei yra neatskiriama konstitucinio teisinės valstybės principo, kurio esmė – teisės viešpatavimas, dalis. Kaip ne kartą yra pažymėjęs Konstitucinis Teismas, šis konstitucinis principas įkūnija ir Konstitucijos preambulėje įtvirtintus atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekius (Konstitucinio Teismo 2002 m. rugsėjo 19 d., 2003 m. lapkričio 17 d., 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimai). Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad pagarba tarptautinei teisei taip pat yra susijusi su konstitucinio teisinės valstybės principo išreiškiamu atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės siekiu, kuris suponuoja inter alia atvirumą universalioms demokratinėms vertybėms, integraciją į šiomis vertybėmis grindžiamą tarptautinę bendriją. Taigi šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina ir tai, kad pagal*

²⁶⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 16 d. sprendimas.

Konstitucijos 135 straipsnio 1 dalį sąžiningai vykdant tarptautinius įsipareigojimus, kylančius iš visuotinai pripažintų tarptautinės teisės (bendrosios tarptautinės teisės) normų, inter alia jus cogens normų, pagal kurias draudžiami tarptautiniai nusikaltimai, Lietuvos Respublikos baudžiamieji įstatymai, susiję su atsakomybe už tarptautinius nusikaltimus, inter alia genocidą, negali nustatyti žemesnių standartų, negu nustatytieji pagal visuotinai pripažintas tarptautinės teisės normas. Tokio reikalavimo nepaisymas būtų nesuderinamas su Konstitucijos preambulėje įtvirtintais atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės, teisinės valstybės siekiais, kuriuos išreiškia konstitucinis teisinės valstybės principas. <...> Pagal Konstitucijos 135 straipsnio 1 dalį sąžiningai vykdant tarptautinius įsipareigojimus, kylančius iš visuotinai pripažintų tarptautinės teisės (bendrosios tarptautinės teisės) normų, inter alia jus cogens normų, pagal kurias draudžiami tarptautiniai nusikaltimai, Lietuvos Respublikos baudžiamieji įstatymai, susiję su atsakomybe už tarptautinius nusikaltimus, inter alia genocidą, negali nustatyti žemesnių standartų negu nustatytieji pagal visuotinai pripažintas tarptautinės teisės normas; tokio reikalavimo nepaisymas būtų nesuderinamas su Konstitucijos preambulėje įtvirtintais atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės, teisinės valstybės siekiais, kuriuos išreiškia konstitucinis teisinės valstybės principas.“

Siekio (atviros, darnios, teisingos pilietinės visuomenės siekio bei atskirai atviros visuomenės siekio, o ne viso siekimo atviros, teisingos darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės) pavadinimas vartojamas ir pastarųjų metų nutarimuose. Antai Teismo 2014 m. liepos 3 d. nutarime dėl teisės į Prezidento valstybinę našlių rentą teigiama, kad: „Pareiškėja prašo ištirti Prezidento valstybinės rentos įstatymo nuostatų atitiktį inter alia konstituciniams socialinės darnos, teisingumo, teisinės valstybės principams. Pažymėtina, kad, kaip ne kartą yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, konstitucinis teisinės valstybės principas yra itin talpus, apima daug įvairių tarpusavyje susijusių imperatyvų; jis aiškintinas neatsiejamai nuo Konstitucijos preambulėje skelbiamo atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės siekio; šis principas neatsiejamas nuo teisingumo principo ir atvirkščiai. Todėl pareiškėjos prašymas ištirti Prezidento valstybinės rentos įstatymo nuostatų atitiktį konstituciniams socialinės darnos, teisingumo, teisinės valstybės principams traktuotinas kaip prašymas ištirti ginčijamo teisinio reguliavimo atitiktį konstituciniam teisinės valstybės principui“; „Kitoks Konstitucijos nuostatų, įtvirtinančių Seimo kontrolės funkciją, aiškinimas neišvengiamai paneigtų konstitucinius atsakingo valdymo, valdžių padalijimo, teisinės valstybės, demokratijos principus, Konstitucijos preambulėje skelbiamą atviros, darnios, teisingos pilietinės visuomenės siekį, sudarytų prielaidas nestabilumui valdant valstybę, tvarkant viešuosius reikalus, taip pat prielaidas pažeisti asmens teises ir laisves, teisėtus interesus ir teisėtus lūkesčius, kitas Konstitucijoje įtvirtintas, jos ginamas ir saugomas vertybes (2006 m. lapkričio 21 d., 2014 m. sausio 16 d. sprendimai). <...> Konstitucija, inter alia jos 84 straipsnio 18 punktas, kuriame įtvirtinta, kad Respublikos Prezidentas daro Seime

metinius pranešimus inter alia apie padėtį Lietuvoje, 101 straipsnio 1 dalis, kurioje numatytas Vyriausybės arba atskirų ministrų atsiskaitymas už savo veiklą Seimo reikalavimu Seime, 134 straipsnio 2 dalis, pagal kurią valstybės kontrolierius teikia Seimui išvadą apie metinę biudžeto vykdymo apyskaitą, suponuoja, kad Seimui, kaip Tautos atstovybei, teikiama įvairi informacija apie valstybės ir visuomenės gyvenimą ir įvairių valstybės institucijų veiklą. Gauti tokią informaciją yra viešasis interesas, susijęs su Konstitucijos preambulėje įtvirtintu atviros visuomenės siekiu, Konstitucijos 1 straipsnyje įtvirtintu principu, kad Lietuvos valstybė yra respublika, įvairiose Konstitucijos nuostatose įtvirtintais parlamentinės demokratijos principais.²⁶⁶ Pabrėžtina, kad šiame nutarime kalbama ne apie visos sudėties siekimą, o apie atviros visuomenės siekį.

Taip pat pateiktina 2014 m. birželio 3 d. išvados dėl Seimo narės Neringos Vencienės veiksmų citata, kurioje Teismas remiasi atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekimu kaip kompleksu, įvardijamu vienaskaitos forma: „*Apkaltos institutas Lietuvos konstitucinėje sistemoje sietinas ir su Konstitucijos preambulėje skelbiamu atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekiu, su konstituciniais asmens teisių ir laisvių apsaugos principais.*“²⁶⁶

2015 m. gegužės 26 d. nutarime dėl teisės į socialinį būstą Konstitucinis Teismas taip pat remiasi atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekimu, įvardijamu vienaskaitos forma: „*Konstitucijos 52 straipsnis, jos preambulėje įtvirtintas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekis, konstituciniai valstybės socialinės orientacijos, socialinio solidarumo principai suponuoja tai, kad socialinės paramos santykių teisinio reguliavimo turinį gali lemti įvairūs veiksniai, inter alia valstybės ir visuomenės išteklių, materialinės ir finansinės galimybės, poreikis užtikrinti valstybės finansinį stabilumą, ūkio tvarumą ir plėtrą; įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į šiuos veiksnius ir atitinkamai reguliuodamas minėtus santykius, turi plačią diskreciją pasirinkti ir įstatymu įtvirtinti socialinės paramos rūšis; tais atvejais, kai asmuo pagal įstatymus atitinka reikalavimus, kad gautų kelių rūšių socialinę paramą, įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas inter alia į socialinės paramos paskirtį, valstybės ir visuomenės finansines galimybes, gali nustatyti sąlygas, kuriomis ta parama bus teikiama (2013 m. vasario 7 d. nutarimas). Konstitucinis socialinių teisių statusas pats savaime nepaneigia įstatymų leidėjo teisės nustatyti tam tikras jų atsiradimo sąlygas ar ribojimus (1998 m. gegužės 6 d., 2013 m. vasario 7 d. nutarimai).*“

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2015 m. gruodžio 30 d. nutarime *expressis verbis* remiamasi atviros, darnios, teisingos pilietinės visuomenės siekiu (vienaskaitos forma ir ne iš karto visos sudėties atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekimu), nors pagrečiui minint teisinės valstybės

²⁶⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. birželio 3 d. išvada.

principą, taip pat atviros visuomenės siekiu: „Konstitucijoje įtvirtintas parlamentinės demokratijos modelis yra racionalus ir nuosaikus; jis nėra grindžiamas vien parlamentine kontrole, vien tarpinstituciniais stabdžiais ir atsvaromis; ne menkesnis vaidmuo parlamentinėje demokratijoje tenka tarpfunkcinei partnerystei, grindžiamai inter alia pasitikėjimu. Kitoks Konstitucijos nuostaty, įtvirtinančių Seimo kontrolės funkciją, aiškinimas neišvengiamai paneigtų konstitucinius atsakingo valdymo, valdžių padalijimo, teisinės valstybės, demokratijos principus, Konstitucijos preambulėje skelbiamą atviros, darnios, teisingos pilietinės visuomenės siekį, sudarytų prielaidas nestabilumui valdant valstybę, tvarkant viešuosius reikalus, taip pat prielaidas pažeisti asmens teises ir laisves, teisėtus interesus ir teisėtus lūkesčius, kitas Konstitucijoje įtvirtintas, jos ginamas ir saugomas vertybes (2006 m. lapkričio 21 d., 2014 m. sausio 16 d. sprendimai).“ Šiame nutarime taip pat kalbama apie atviros visuomenės siekį: „Konstitucija, inter alia jos 84 straipsnio 18 punktą, kuriame įtvirtinta, kad Respublikos Prezidentas daro Seime metinius pranešimus inter alia apie padėtį Lietuvoje, 101 straipsnio 1 dalis, kurioje numatytas Vyriausybės arba atskirų ministrų atsiskaitymas už savo veiklą Seimo reikalavimu Seime, 134 straipsnio 2 dalis, pagal kurią valstybės kontrolierius teikia Seimui išvadą apie metinę biudžeto vykdymo apyskaitą, suponuoją, kad Seimui, kaip Tautos atstovybei, teikiama įvairi informacija apie valstybės ir visuomenės gyvenimą ir įvairių valstybės institucijų veiklą. Gauti tokią informaciją yra viešasis interesas, susijęs su Konstitucijos preambulėje įtvirtintu atviros visuomenės siekiu, Konstitucijos 1 straipsnyje įtvirtintu principu, kad Lietuvos valstybė yra respublika, įvairiose Konstitucijos nuostatose įtvirtintais parlamentinės demokratijos principais.“

Galima įvairovės aiškinant atviros, teisingos darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekimą priežastis – Teismo atsižvelgimas į nagrinėjamos bylos kontekstą, nes, pvz., byloje interpretuojamam dalykui esant susijusiam su demokratine valdymo forma, informacijos apie valstybės ir visuomenės gyvenimą, institucijų veiklą gavimu, žiniasklaida, remiamasi atviros visuomenės siekiu, atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės siekiu (kai kuriais atvejais atitinkamai sukeičiant siekimą sudarančių siekių dėmenis vietomis, nesinaudojant tokia jų seka, kokia išdėstyta Konstitucijos preambulės nuostata, pvz., atviros, darnios, teisingos pilietinės visuomenės siekis), esant susijusiam su valstybės tarnybos skaidrumu, – pilietinės visuomenės siekiu, visuomenės saugumo nuo nusikalstamų veikų kontekste – visos sudėties atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekimu, teisingumo ir teisinės valstybės siekiu.

Apibendrinant rėmimosi atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekimu tyrimo rezultatus matoma, kad šis siekimas, nors išreiškiamas ir vienskaita „siekis“, ir daugiskaita „siekliai“ (taip pat iš jo atidalijami paskiri siekliai), Teismo praktikoje išauga į teisinės valstybės principą, o greta šio principo nutarimuose kaip teisinio reguliavimo konstitucingumo tikrinimo kriterijus tarnauja ir atviros, teisingos,

darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekis/siekiai. Atkreiptinas dėmesys, kad Teismo sprendimuose formuluojamas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekimo, išaugusio į principą, privalomumas, šis principas traktuojamas (kaip, pvz., buvo išdėstyta nurodytuose 2008 m. gegužės 20 d., 2008 m. spalio 30 d. nutarimuose) kaip apimantis daug įvairių tarpusavyje susijusių imperatyvų.

V. LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJOS PREAMBULĖS TEISINĖS REIKŠMĖS IR JOS PASIREIŠKIMO TEISMUI NAUDOJANT PREAMBULĘ AIŠKINIMAS

Prieš tai buvusioji tyrimo dalis nukreipia, kad tyrime nagrinėjamos srities Konstitucinio Teismo jurisprudencinių teiginių plėtotės visapusiame vaizdui susidaryti nagrinėtina ir nuo pat Teismo veiklos pradžios pradėta aiškinti Konstitucijos preambulės nuostatų teisinė reikšmė.

Konstitucinis Teismas išvadoje dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos ir konstitucinių nuostatų suderinamumo atskleidžia Konstitucijos preambulės nuostatų sąsajas su tolimesniu Konstitucijos tekstu ir jos buvimą Konstitucijos visumos dalimi: „*Vertinant Konstitucijos ir Konvencijos normų sąveiką ir šių normų tarpusavio sąveikos interpretavimo ribas negalima neatsižvelgti į Konstitucijos 6 straipsnio pirmosios dalies nuostatą, kad „Konstitucija yra vienišas ir tiesiogiai taikomas aktas“. Konstitucinis Teismas pabrėžia, jog Konstitucijos vieningumas pirmiausia reiškia tai, kad konstitucinės nuostatos yra susijusios ne tik formaliai, pagal Konstitucijos normų išdėstymo struktūrą, bet ir pagal jų turinį. Šis normų vieningumas reiškia, kad tiek Konstitucijos preambulė, tiek jos skirsniai bei straipsniai sudaro prasmingą Konstitucijos visumą.*“²⁶⁷

Konstitucijos preambulės nuostatų reikšmė *expressis verbis* išreikšta atskleidžiant talpią konstitucinę kultūros sąvoką, aiškinant Konstitucijos 42 str. nuostatas, taip pat kitus susijusius jos straipsnius, jų dalis, kultūros laisvės užtikrinimo, kultūros valstybinio rėmimo, kultūros paminklų bei vertybių apsaugos kaip viešojo intereso, svarbios valstybės funkcijos – kultūros valstybinio rėmimo ir apsaugos funkcijos – kontekste. Išsamesnė iliustruojanti citata buvo pateikta ankstesnėse tyrimo dalyse. Šiuo kartu derėtų pabrėžti šios citatos pabaigą, kurioje pateikiama visoms Konstitucijos nuostatomis taikytina aiškinimo taisyklė – nenukrypti nuo iš Konstitucijos preambulės kylančių imperatyvų: „*Visos kitos Konstitucijos nuostatos, taip pat ir išdėstytosios 42 straipsnyje, turi būti aiškinamos taip, kad nebūtų nukrypta*

²⁶⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada.

*nuo iš Konstitucijos preambulės kylančių imperatyvų.*²⁶⁸

Tai, kad Konstitucinis Teismas preambulės nuostatas naudoja kaip kriterijų tikrindamas tiriamo teisinio reguliavimo atitiktį Konstitucijai, galima matyti ne vienoje konstitucinės justicijos byloje, daugiausia susijusioje su atviros, darnios, teisingos pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekimo ar nuo jo atidalijamų siekių aiškinimu. Antai dar Teismo veiklos pradžioje 1994 m. sausio 19 d. nutarime dėl žemės reformos pagrindinių krypčių Konstitucinis Teismas savo iniciatyva konstatavo, kad byloje ginčytas nutarimas „*akivaizdžiai konkuravo su tuo metu galiojusiais įstatymais, formavo teisinių santykių subjekto teisinio netikrumo būseną, visuomenės nepasitikėjimą teise, o tai neatitinka Konstitucijos preambulėje paskelbto siekio sukurti teisinę valstybę*“. Kita tiriamame kontekste tinkama iliustracija pateiktina iš 2006 m. gruodžio 21 d. sprendimo dėl nacionalinio transliuotojo statuso, valdymo ir teisių, aiškinant atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės siekio (ne viso preambulėje įtvirtinto Tautos siekimo) atžvilgiu: „*Atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės, kurios siekis yra skelbiamas Konstitucijos preambulėje, atžvilgiu bet kokios žiniasklaidos audiovizualinio sektoriaus, inter alia radijo ar televizijos, taip pat elektroninės žiniasklaidos monopolizavimo tendencijos yra netoleruotinos.*“

Pateiktini ir kiti pavyzdžiai, kai Teismas nurodo aiškinti teisinį reguliavimą ir preambulėje skelbiamo pilietinės visuomenės siekio, ir imperatyvų (konstitucinių pilietiškumo, atviros visuomenės imperatyvų), ir principų (konstitucinio teisinės valstybės, teisingumo principų) požiūriu. Antai teigiama, kad valstybės tarnybos skaidrumo principas aiškintinas atsižvelgiant į kitas Konstitucijos nuostatas, *inter alia*, į jos preambulėje skelbiamą pilietinės visuomenės siekį: „*Valstybės tarnybos įstatyme įtvirtintas valstybės tarnybos skaidrumo principas aiškintinas atsižvelgiant ir į kitas Konstitucijos nuostatas, inter alia į jos preambulėje skelbiamą pilietinės visuomenės siekį, konstitucinius pilietiškumo, atviros visuomenės ir socialinės darnos imperatyvus, konstitucinius teisinės valstybės, asmenų lygiateisiškumo, teisingumo, demokratijos, atsakingo valdymo principus, taip pat konstitucinę valstybės tarnybos sampratą, supo-*

²⁶⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. liepos 8 d. nutarime teigta: „Šiame kontekste ypač pabrėžtina Konstitucijos preambulėje išdėstytų nuostatų reikšmė: joje įtvirtinta, kad lietuvių tauta, prieš daugelį amžių sukūrusi Lietuvos valstybę, jos teisinius pamatus grindusi Lietuvos Statutais ir Lietuvos Respublikos Konstitucijomis, šimtmečiais atkakliai gynusi savo laisvę ir nepriklausomybę, išsaugojusi savo dvasią, gimtąją kalbą, raštą ir papročius, įkūnydama prigimtine žmogaus ir Tautos teise laisvai gyventi ir kurti savo tėvų ir protėvių žemėje – nepriklausomoje Lietuvos valstybėje, puoselėdama Lietuvos žemėje tautinę santarvę, siekdama atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės, atgimusios Lietuvos valstybės piliečių valia priima ir skelbia šią Konstituciją. Taigi lietuvių tauta savo sukurta valstybę konstituciškai įpareigojo puoselėti Konstitucijos preambulėje įtvirtintas kultūros vertybes, jų jokiais aplinkybėmis neatsisakyti.“

*nuojančių, be kita ko, jos, kaip sistemos, viešumą ir atvirumą.*²⁶⁹ Dar vienas pavyzdys iš vėlesnio 2006 m. gruodžio 21 d. sprendimo dėl nacionalinio transliuotojo statuso, valdymo ir teisių, kuriame aiškinamos Konstitucinio Teismo 2006 m. balandžio 4 d. nutarimo dėl Seimo laikinųjų kontrolės ir tyrimo komisijų sudarymo nuostatos, susijusios su Seimo laikinųjų tyrimo komisijų sudarymu: „*Kitoks Konstitucijos nuostatų, įtvirtinančių Seimo kontrolės funkciją (inter alia nuostatų, kuriomis yra grindžiama galimybė sudaryti Seimo laikinąsias tyrimo komisijas), interpretavimas neišvengiamai paneigtų konstitucinius atsakingo valdymo, valdžių padalijimo, teisinės valstybės, demokratijos principus, Konstitucijos preambulėje skelbiamą atviros, darnios, teisingos pilietinės visuomenės siekį, sudarytų prielaidas nestabilumui valdant valstybę, tvarkant viešuosius reikalus, taip pat prielaidas pažeisti asmens teises ir laisves, teisėtus interesus ir teisėtus lūkesčius, kitas Konstitucijoje įtvirtintas, jos ginamas ir saugomas vertybes.*“ Pastarasis pavyzdys ypatingas tuo, kad, kaip jau buvo nurodyta ankstesnėje tyrimo dalyje, teisinio reguliavimo atitikties Konstitucijai tikrinimo kriterijumi pagrečiu tampa ne tik teisinės valstybės principas, bet ir Konstitucijos preambulėje skelbiamas atviros, darnios, teisingos pilietinės visuomenės siekis, tad matomas tam tikras šio siekimo savarankiškumas nuo teisinės valstybės principo, nors ir kitų konstitucinių principų ir konstitucinių vertybių apsuptyje.

Teisėkūros subjektai susaistyti pareiga nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad jis atitiktų Konstitucijos normas ir principus, taip pat ir Konstitucijos preambulės nuostatas. Antai nustatomas Seimo susaistymas teisinės valstybės principu: „*Pažymėtina, kad Vyriausybės sekretoriaus pareigybė Konstitucijoje neminima. Seimas, Įstatymu nustatydamas Vyriausybės sekretoriaus teisinį statusą, yra saistomas Konstitucijos preambulėje suformuluoto teisinės valstybės principo ir Konstitucijos 5 straipsnio 2 dalyje įtvirtinto principo, kad valdžios galias riboja Konstitucija.*“²⁷⁰ Matomas įstatymų leidėjo susaistymas ne tik kitomis Konstitucijos nuostatomis, bet ir atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekiu: „*Pagal Konstituciją įstatymu gali būti nustatytos ir kitokios, ne tik Konstitucijos 52 straipsnyje nurodytosios pensijos ar socialinė parama (Konstitucinio Teismo 2002 m. balandžio 23 d. ir 2002 m. lapkričio 25 d. nutarimai). Įstatymu taip pat gali būti nustatytos ir pensijos už tam tikrą tarnybą Lietuvos valstybei. Įstatymų leidėjas, nustatydamas tokią pensiją už tarnybą, yra saistomas Konstitucijos normų ir principų, taip pat jos preambulėje*

²⁶⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 22 d. nutarimas.

²⁷⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. lapkričio 23 d. nutarimas. Šioje citatoje, kaip jau buvo tyrime nurodyta, krenta į akis formuluotė, dėl kurios vėliau Teismo priekaištaujama pareiškėjams nagrinėjamosse konstitucinės justicijos bylose – teisinės valstybės principas suformuluotas ne tik preambulėje.

*įtvirtinto atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekio.*²⁷¹ Kalbant apie Konstitucijos IV skirsnio „Tautos ūkis ir darbas“ interpretavimą, panaši formuluotė apie įstatymų leidėjo susaistymą Konstitucijos preambulėje įtvirtintu atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekiu pateikiama ir Konstitucinio Teismo vėlesniame nutarime: „*Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad įstatymų leidėjas, nustatydamas tėvų netekusių nepilnamečių vaikų teisę į pensiją (našlaičių pensiją), yra saistomas Konstitucijos normų ir principų, inter alia jos preambulėje įtvirtinto atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekio.*“²⁷²

Pateiktina iliustracija, kai konstituciniai įpareigojimai kildinami pirmiausia iš Konstitucijos preambulėje įtvirtinto atviros, darnios ir teisingos pilietinės visuomenės siekio, po jo minint kitas Konstitucijos nuostatas (principus, normas): „*Iš Konstitucijos preambulėje įtvirtinto atviros, darnios ir teisingos pilietinės visuomenės siekio, iš konstitucinio principo, kad nuosavybė įpareigoja, iš Konstitucijos 23 straipsnio 2 dalies, pagal kurią nuosavybės teisės saugo įstatymas, iš Konstitucijos 128 straipsnio 2 dalies nuostatos, kad valstybinio turto valdymo, naudojimo ir disponavimo tvarką nustato įstatymas, kitų Konstitucijos nuostatų išplaukia reikalavimas tausoti valstybės turtą, jo nešvaistyti. Jis turi būti tvarkomas racionaliai.*“²⁷³

Visgi apibendrinant matoma, kad teisėkūros subjektus saisto ir Konstitucijos preambulės nuostatos kartu su kitomis Konstitucijos normomis ir principais, ir preambulėje skelbiamas Tautos siekimas, traktuojamas ir kaip teisinės valstybės principas. Galima teigti, kad rėmimasis preambule, esančia Konstitucijos dalimi, yra ribotas Konstitucijos nuostatomis, jų visuma, išplėtotais konstituciniais principais.

Tai, kad atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekimo aiškinimas išplėtojamas į konstitucinį teisinės valstybės principą ir iš jo kylančius imperatyvus, iš jų matomas ir nurodyto siekimo reikšmingumas, privalomas ir Konstituciniam Teismui atliekant aiškinamąją veiklą: „*Konstituciniu teisinės valstybės principu turi būti vadovaujamosi ir kuriant teisę, ir ją įgyvendinant (Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 6 d., 2004 m. gruodžio 13 d., 2006 m. sausio 16 d., 2007 m. rugpjūčio 13 d. nutarimai, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas). Kiekvieno teisės instituto atitiktis Konstitucijai turi būti vertinama pagal tai, kaip tas institutas atitinka konstitucinius teisinės valstybės principus (Konstitucinio Teismo 1999 m. gegužės 11 d., 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimai, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas).*“²⁷⁴ Kaip

²⁷¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. liepos 4 d. nutarimas.

²⁷² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. gruodžio 14 d. nutarimas.

²⁷³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. rugsėjo 30 d. nutarimas.

²⁷⁴ Teismo vartojama daugiskaitos forma „principus“, o ne „principą“ – konstitucinius teisinės valstybės principus. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimas.

matoma, ši Teismui taikytina aiškinimo taisyklė formuluota ir anksčiau, atskleista plačiau: „<...> taip, kaip konstitucinio teisinės valstybės principo turinys aiškintinas nepaneigiant nė vienos Konstitucijos nuostatos, taip ir nė vienos Konstitucijos nuostatos – nė vieno konstitucinio principo ar konstitucinės normos – negalima aiškinti taip, kad būtų nukrypta nuo iš Konstitucijos išplaukiančių teisinės valstybės reikalavimų, nes taip būtų iškreiptas arba išvis paneigtas konstitucinio teisinės valstybės principo turinys, taigi ir konstitucinė teisinės valstybės samprata. Visos Konstitucijos nuostatos aiškintinos konstitucinio teisinės valstybės principo, Konstitucijoje įtvirtintos teisinės valstybės sampratos kontekste. Atskleisti teisinės valstybės sampratos turinį yra konstitucinės doktrinos funkcija (Konstitucinio Teismo 1999 m. gegužės 11 d. nutarimas).“²⁷⁵

Konstituciniam Teismui yra privalomi Konstitucijoje deklaruoti lietuvių tautos siekiai (taigi ir siekiai, deklaruoti Konstitucijos preambuleje; visais Konstitucijos siekais grindžiama Konstitucija²⁷⁶), jį ribojantys, kai Teismas reinterpretoja savo plėtojama doktriną: „<...> nuo Konstitucinio Teismo precedentų, sukurtų priėmus sprendimus konstitucinės justicijos byloje, gali būti nukrypstama ir nauji precedentai gali būti kuriami tik tais atvejais, kai tai yra neišvengiamai, objektyviai būtina, konstituciškai pagrindžiama ir pateisinama – tai būtina siekiant didinti galimybes įgyvendinti asmenų prigimtinės bei įgytąsias teises ir teisėtus interesus; būtinumas labiau apginti, apsaugoti Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, poreikis sudaryti palankesnes sąlygas įgyvendinti Konstitucijoje deklaruotus lietuvių tautos siekius, kuriais grindžiama pati Konstitucija, būtinumas plėsti konstitucinės kontrolės sąlyje galimybes, idant būtų garantuojamas konstitucinis teisingumas, užtikrinta, kad nė vienas teisės aktas (jo dalis), prieštaraujantis aukštesnės galios teisės aktams, neturėtų imuniteto pašalinimui iš teisės sistemos <...>“²⁷⁷

Apibendrinus, kaip buvo nurodyta šio tyrimo įvade, tarp universalių, nekvestionuojamų vertybių, kuriomis grindžiama Konstitucija, kaip aukščiausios teisinės galios aktas ir visuomenės sutartis, yra *expressis verbis* išskirtas ir atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekimas, ir kitos su juo susijusios vertybės: „Konstitucija, kaip aukščiausios teisinės galios aktas ir visuomenės sutartis, yra grindžiama universaliomis, nekvestionuojamomis vertybėmis – suvereniteto priklausymu Tautai, demokratija, žmogaus teisių ir laisvių pripažinimu bei jų gerbimu, pagarba teisei bei teisės viešpatavimu, valdžios galių ribojimu, valdžios įstaigų priederme tarnauti žmonėms ir atsakomybe visuomenei, pilietiškumu, teisingumu, atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekiu.“²⁷⁸

²⁷⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas.

²⁷⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas. Taip pat įtvirtinta ir 2007 m. spalio 22 d. bei 2006 m. kovo 28 d. nutarimuose.

²⁷⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d. ir vėlesni nutarimai.

²⁷⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas ir vėlesni.

Taigi preambulės reikšmė išreiškta aiškinimo schema, atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekimo aiškinimą išplėtojant taip, kad pereinama prie konstitucinio teisinės valstybės principo ir iš jo kylančių imperatyvų, įpareigojančių ir kuriant teisę, ir ją įgyvendinant. Nors atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekimu ribojama Konstitucijos aiškinamoji veikla, jis (kaip ir kitos Konstitucijos preambulės nuostatos) taip pat yra apribotas kitų konstitucinių universalių, nekvestionuojamų vertybių.

IŠVADOS

Atliktas ilgalaikės Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikos, kurioje eksplicitiškai nurodoma į galiojančios Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulę, išdėstomi teiginiai, paaiškinantys Konstitucijos preambulės nuostatas, tyrimas leidžia nustatyti, kokiais bruožais pasižymi naudojimas preambule aiškinant Konstituciją, išskirti rėmimosi Konstitucijos preambule ir atskiromis jos nuostatomis ypatumus, plėtojimą, jo kryptis bei įvardyti preambulės aiškinimo ribas.

Nors Konstitucinis Teismas ir veiklos pradžioje preambulės nuostatas naudoja kaip kriterijų tikrindamas tiriamo teisinio reguliavimo atitiktį Konstitucijai (konstitucinės justicijos bylose, daugiausia susijusiose su atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekimo aiškinimu), vėlesnėje Teismo praktikoje, labiau išplėtojus konstitucinio teisinės valstybės principo ir kitų konstitucinių principų aiškinimą, preambulės nuostatos (daugiausia susijusios su atviros, darnios, teisingos pilietinės visuomenės siekimu) nebėra savarankiškas nurodytos atitikties kriterijus, nes remiamasi ne tik jomis.

Atsižvelgiant į rėmimosi Konstitucijos preambulės nuostatomis dažnį ir apimtį, Teismo rėmimosi Konstitucijos preambulės nuostatomis praktika sąlygiškai gali būti suskirstyta į dvi kryptis: vieną dėl nuostatų, kitų nei atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekimas, aiškinimo (jurisprudencijos požiūriu sąlygiškai retesnę ir mažiau išplėtotą) ir antrą dėl atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekimo aiškinimo (jurisprudencijos požiūriu sąlygiškai dažnesnę ir daugiau išplėtotą).

Jurisprudencijos plėtojimo tendencijų nustatymo atžvilgiu įvairesnė antroji kryptis, besišakojanti į keletą aiškinimo kelių. Konstitucinio Teismo jurisprudencinių teiginių analizė parodė, kad iš pradžių atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekimas daugiau aiškinamas iš šio siekimo sudėties neišskiriant atskirų siekių, o kiek vėliau pastarieji atidalijami (pvz., teisingumo). Kiti nagrinėti Teismo veiklos etapai išryškino, kad atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekimo aiškinimas išauga į konstitucinį teisinės valstybės principo turinio atskleidimą ir plėtojimą: apie atviros, teisingos, darnios pilietinės

visuomenės ir teisinės valstybės siekimą kalbama konstitucinio teisinės valstybės principo kontekste, išdėstomas šio principo turinio aiškinimo neatsiejamai nuo Konstitucijos preambulėje skelbiamo atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekimo reikalavimas, šį siekimą sudarantys elementai traktuojami kaip įvairūs aspektai, kuriuos išreiškia teisinės valstybės principas. Dar vėlesni Teismo priimti sprendimai rodo, kad Teismo aiškinimas yra įvairus: atviros, teisingos darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekimas aiškinamas ir kaip visos sudėties siekimas, bet argumentuojant konstitucinės justicijos bylose naudojami ir paskiri siekiai, įeinantys į siekimo sudėtį (pvz., atviros, darnios, teisingos pilietinės visuomenės siekis, atviros visuomenės siekis). Siekiant detaliau nustatyti atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekimo kaip kriterijaus tikrinant byloje tiriamo teisinio reguliavimo atitiktį Konstitucijai apibrėžimo dėsningumus, rėmimosi šiuo siekimu analizė turėtų būti tolimesnių tyrimų objektas.

Nors toks aiškinimas, kai byloje tiriamo teisinio reguliavimo atitikties Konstitucijai kriterijumi greta teisinės valstybės principo tampa atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekimas, tam tikra prasme galėtų būti traktuojamas kaip išreiškiantis argumentavimo šiuo siekimu savarankiškumą, jis (kaip ir kitos Konstitucijos preambulės nuostatos) vertintinas Konstitucijos kaip vientiso akto koncepcijos kontekste: šio siekimo aiškinimas apribotas vis plėtojamomis jo sąsajomis su kitais konstituciniais principais, universaliomis, nekvestionuojamomis konstitucinėmis vertybėmis. Todėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulė, suvokta kaip struktūrinė dalis iš Konstitucijos teksto visumos, jo įvadas, tolimesniam Konstitucijos tekstui esant jos pratęsimu, aiškinant Konstituciją, negali būti nei neįvertinama, nei pervertinama. Kita vertus, darsyk akcentuotina tyrime pateikta įžvalga dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulės sudėtinės dalies – dėl rėmimosi atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekimu, taip pat kitais Tautos siekais, – ir dėl to, kad, konstituciniai Tautos siekiai nurodomi preambulėje kaip įvadinėje Konstitucijos dalyje, ir atsižvelgiant į Konstitucijos kaip vientiso dokumento sampratą, tai šiems siekiams leidžia ir ateityje užtikrinti Teismo dažną jų interpretavimą.

Konstitucijos preambulėje skelbiamo Tautos siekimo atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės sąsajų su kitais konstituciniais principais, kitomis konstitucinėmis vertybėmis tinklo plėtotė tyrimo autorės matoma kaip vedanti į dar gilesnę konstitucinių principų, kuriais grindžiama Konstitucija, interpretavimo sritį, keliant įdomius (reikalaujančius ne tik Konstitucijos teksto išmanymo), šio siekimo sąsajų su kitais Konstitucijos siekais (įtvirtintais ne tik preambulėje), Konstitucijos siekių ir principų ryšių klausimus. Tad gautieji tyrimo rezultatai tampa atspirtimi, kuria remiantis gali būti sprendžiami tolimesni su nagrinėta tema susiję klausimai.

LITERATŪRA

I. Lietuvos Respublikos Konstitucija

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume. Galiojanti suvestinė redakcija. Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.47BB952431DA>> (prisijungta 2016-06-27).

II. Lietuvos Respublikos Konstitucijos parengiamoji medžiaga

2. 1922 m. Lietuvos Valstybės Konstitucija. Lietuvos Valstybės Konstitucijos. Sudarytojas ir įvado autorius K. Valančius. Fotografuot. leid. Vilnius: Mokslas, 1989.
3. 1990 m. kovo 11 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos įstatymas Nr. I-14 „Dėl Lietuvos Respublikos Laikinojo Pagrindinio Įstatymo“. Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.DE63AAC4EF06>> (prisijungta 2016-06-27).
4. 1991 m. lapkričio 5 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos nutarimas Nr. I-1950 „Dėl Lietuvos Respublikos konstitucingumo raidos“. Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.B9FC2ED8C463>> (prisijungta 2016-06-27).
5. 1991 m. gruodžio 10 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos nutarimas Nr. I-2075 „Dėl laikinosios komisijos Konstitucijos projektui parengti sudarymo“. Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.DCA2F0149E5C>> (prisijungta 2016-06-27).
6. 1992 m. rugpjūčio 4 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos nutarimas Nr. I-2824 „Dėl pritarimo Aukščiausiosios Tarybos Konstitucinių problemų derinimo grupės protokolui“. Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A62AE619C770>> (prisijungta 2016-06-27).
7. 1992 m. balandžio 7 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos posėdžio stenograma. Šimtas septintasis posėdis. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251369?positionInSearchResults=3151&searchModelUUID=756fc28f-cf6b-4959-ac94-5942ee09197e>> (prisijungta 2016-06-27).
8. 1992 m. rugsėjo 17 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos posėdžio stenograma. Aštuntasis posėdis. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251730?positionInSearchResults=3070&searchModelUUID=24873b9a-e1cc-4535-bfa7-2279a953d07c>> (prisijungta 2016-06-27).
9. 1992 m. spalio 12 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos posėdžio stenograma. Nėeilinis posėdis. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251741?positionInSearchResults=3059&searchModelUUID=24873b9a-e1cc-4535-bfa7-2279a953d07c>> (prisijungta 2016-06-27).
10. Prie Lietuvos TSR Aukščiausiosios tarybos Prezidiumo Konstitucijos tobulinimo

- sekcijos darbo grupės, kurią sudarė teisininkai ir Sąjūdžio atstovai, 1988 m. lapkričio 11 d. parengtas Lietuvos TSR Konstitucijos projektas // Atgimimas, Nr. 7, 1988 m. lapkričio 15 d.
11. Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos deputatų komisijos parengtas Lietuvos TSR Konstitucijos (Pagrindinio Įstatymo) projektas // Tiesa, Nr. 50(13969), 1989 m. vasario 28 d.
 12. Teisininkų iš JAV L. Wyman ir B. Johnson 1991 m. balandžio 9 d. parengtas Konstitucijos projektas (vertė E. Tuskenis) // Atgimimas, Nr. 26, 1991 m. birželio 20–27 d.
 13. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Konceptijos metmenys // Lietuvos aidas, 1991 m. gegužės 10 d.
 14. Liberalų Sąjungos parengtas Lietuvos Respublikos Konstitucijos projektas // Lietuvos aidas, Nr. 38(5996), 1992 m. vasario 25 d.
 15. Lietuvos Demokratinės Darbo partijos parengtas Lietuvos Respublikos Konstitucijos projektas // Tiesa, Nr. 77(14583), 1991 m. balandžio 23 d.
 16. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Laikinosios komisijos Konstitucijos projektui parengti paruoštas Lietuvos Respublikos Konstitucijos (1992 m. balandžio 27 d.), Aukščiausiosios Tarybos 1992 m. balandžio 21 d. nutarimu Nr. I-2505 skelbiamo visuomenei svarstyti, projektas // Lietuvos aidas, Nr. 84(6042), 1992 m. gegužės 1 d.
 17. Sąjūdžio Koalicijos „Už demokratinę Lietuvą“ darbo grupės parengtas Konstitucijos projektas // Lietuvos aidas, 1992 m. gegužės 14 d.

III. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo aktai

18. Prieiga per internetą: <<http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/nutarimai-ispren-dimai/138/y2016>> (prisijungta 2016-06-27):
19. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas.
20. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. sausio 19 d. nutarimas.
21. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada.
22. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. spalio 17 d. nutarimas.
23. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimas.
24. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. nutarimas.
25. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. balandžio 21 d. nutarimas.
26. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gegužės 11 d. nutarimas.
27. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. lapkričio 23 d. nutarimas.
28. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas.

29. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. vasario 23 d. nutarimas.
30. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas.
31. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. spalio 18 d. nutarimas.
32. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimas.
33. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. liepos 11 d. nutarimas.
34. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarimas.
35. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. spalio 23 d. nutarimas.
36. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d. nutarimas.
37. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. liepos 4 d. nutarimas.
38. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. rugsėjo 30 d. nutarimas.
39. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. lapkričio 11 d. nutarimas.
40. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. kovo 31 d. nutarimas.
41. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas.
42. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. rugsėjo 29 d. nutarimas.
43. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas.
44. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas.
45. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. liepos 8 d. nutarimas.
46. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas.
47. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. sprendimas.
48. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas.
49. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas.
50. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d. nutarimas.
51. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas.
52. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 13 d. nutarimas.
53. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gruodžio 21 d. sprendimas.
54. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. birželio 7 d. nutarimas.
55. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 22 d. nutarimas.
56. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas.
57. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 22 d. nutarimas.

58. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. spalio 30 d. nutarimas.
59. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas.
60. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarimas.
61. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. gegužės 28 d. nutarimas.
62. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimas.
63. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. rugsėjo 7 d. nutarimas.
64. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. spalio 27 d. nutarimas.
65. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. lapkričio 29 d. nutarimas.
66. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. gruodžio 14 d. nutarimas.
67. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. birželio 23 d. sprendimas.
68. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. birželio 4 d. nutarimas.
69. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. lapkričio 15 d. nutarimas.
70. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. liepos 3 d. nutarimas.
71. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 16 d. sprendimas.
72. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. kovo 18 d. nutarimas.
73. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. birželio 3 d. išvada.
74. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2015 m. gegužės 14 d. nutarimas.
75. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2015 m. gruodžio 30 d. nutarimas.

IV. Kitų valstybių konstitucijos

76. Comparative Constitutions Project. Prieiga per internetą: <<http://www.comparativeconstitutionsproject.org>> (prisijungta 2016-06-27).
77. The Constitution of the Republic of Latvia. Latvijas Respublikas Saeima. Prieiga per internetą: <<http://www.saeima.lv/en/legislation/constitution>> (prisijungta 2016-06-27).

V. Mokslinė ir specialioji literatūra

78. *Addis A.* Constitutional Preambles as Narratives of Peoplehood // Tulane Public Law Research Paper, March 2016, No. 16-2. Prieiga per internetą: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2754290> (prisijungta 2016-06-27).
79. *Beinoravičius D., Birmontienė T., Butvilavičius D. ir kiti.* Europos Sąjungos valstybių narių konstitucinės sistemos. Mokslo studija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas,

2012. Prieiga per internetą: <<http://ebooks.mruni.eu/reader/euopos-sjungos-valstybinari-konstitucins-sistemas/221>> (prisijungta 2016-06-27).
80. *Beinoravičius D., Mesonis G., Vainiutė M.* The Role and Place of the Preamble in Lithuanian Constitutional Regulation // *Baltic Journal of Law & Politics*, 2015, Vol. 8, No. 2. Prieiga per internetą: <<http://www.degruyter.com/view/j/bjlp.2015.8.issue-2/bjlp-2015-0022/bjlp-2015-0022.xml?format=INT>> (prisijungta 2016-06-27).
81. *Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E., Maksimaitis K., Mesonis G., Normantas A., Pumputis A., Vaitiekienė E., Vidrinskaitė S., Žilys J.* Lietuvos konstitucinė teisė. Antrasis leidimas. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002.
82. Comparative Constitutions Project. Prieiga per internetą: <<http://www.comparativeconstitutionsproject.org>> (prisijungta 2016-06-27).
83. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Prieiga per internetą: <<http://dz.lki.lt/search/>> (prisijungta 2016-06-27).
84. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) Opinion no. 621 / 2011 On The New Constitution Of Hungary. Adopted by the Venice Commission at its 87th Plenary Session (Venice, 17-18 June 2011) Strasbourg, 20 June 2011, CDL-AD(2011)016. Prieiga per internetą: <[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)016-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)016-e)> (prisijungta 2016-06-27).
85. *Frosini J. O.* Constitutional Preambles. At a Crossroads Between Politics and Law. Maggioli Editore, 2012. Prieiga per internetą: <https://books.google.lt/books?id=_kIGf5VFhScC&pg=PA92&lpg=PA92&dq=garlicki+preambles&source=bl&ots=mRrAZM1AdT&sig=CFrh40BAuhY4G2W0UPps3EqrItg&hl=lt&sa=X&ved=0ahUKEwi47tnlpcfLahWkv3IKHfv-BRQQ6AEIGzAA#v=onepage&q=garlicki%20preambles&f=false> (prisijungta 2016-06-27).
86. *Frosini J. O.* The Role of Preambles in Establishing New Trends in Latin American Constitutional Law. Prieiga per internetą: <<http://www.juridicas.unam.mx/wccl/po-nencias/13/224.pdf>> (prisijungta 2016-06-27).
87. *Ginsburg T., Foti N., Rockmore D.* We the Peoples': The Global Origins of Constitutional Preambles // Coase-Sandor Institute for Law & Economics Working Paper, 2013, No. 664. Prieiga per internetą: <http://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1660&context=law_and_economics> (prisijungta 2016-06-27).
88. *Halász I.* Symbolic Elements in the Preambles to the Constitutions of the Visegrad Countries // *Acta Juridica Hungarica, Hungarian Journal of Legal Studies*, 2011, Vol. 52, No. 1. Prieiga per internetą: <http://real-j.mtak.hu/766/1/ACTAJURIDICA_52.pdf> (prisijungta 2016-06-27).
89. *Jarašiūnas E.* 1992 metų Lietuvos Respublikos Konstitucija: vizija, teisės aktas, teisinė tikrovė // Konstitucinė jurisprudencija. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo biuletenis, 2006, Nr. 1 (sausis–kovas). Prieiga per internetą: <http://www.lrkt.lt/data/public/uploads/2015/01/ktb_2006-1.pdf> (prisijungta 2016-06-27).

90. *Jarašiūnas E.* Žvelgiant į Lietuvos Respublikos 1992 m. Konstituciją platesniame konstitucionalizmo raidos kontekste // Jurisprudencija, 2002, t. 30(22). Prieiga per internetą: <<https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3562>> (prisijungta 2016-06-27).
91. *Kniežaitė M.* Nusilenkta poeto atminimui // Lietuvos žinios, 2015 m. kovo 12 d. Prieiga per internetą: <<http://lzinios.lt/lzinios/Kultura-ir-pramogos/nusilenkta-oeto-atminimui/198337>> (prisijungta 2016-06-27).
92. *Kudrna J.* Two Preambles in the Czech Constitutional System // Acta Juridica Hungarica, 2011 March, Vol. 52, No. 1. Prieiga per internetą: <http://real-j.mtak.hu/766/1/ACTAJURIDICA_52.pdf> (prisijungta 2016-06-27).
93. *Kutlesic V.* Preambles of Constitutions – a comparative study of 194 current constitutions. Prieiga per internetą: <<http://constitutional-change.com/preambles-of-constitutions-a-comparative-study-of-194-current-constitutions/>> (prisijungta 2016-06-27).
94. *Laučius V. E.* Kūris: Vyriausybė artėja prie įgaliojimų nutrūkimo // Delfi.lt, 2011 m. kovo 3 d. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/ekuris-vyriausybe-arteja-prie-igaliojimu-nutrukimo.d?id=42669765>> (prisijungta 2016-06-27).
95. Lietuvos Konstitucija atkuriant Nepriklausomybę. Kalba iškilmingame minėjime Seime. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/docs3/kad4/W3_VIEWER.ViewDoc-p_int_tekst_id=21782&p_int_tv_id=912&p_org=0.htm> (prisijungta 2016-06-27).
96. Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. I dalis (ats. redaktorius K. Jovaišas). Autoriai: G. Dambrauskienė, T. Davulis, E. Jarašiūnas, K. Jovaišas, A. Klimas, A. Marcijonas, B. Sudavičius, D. Mikulėnienė, J. Sinkevičiūtė, A. Normantas, I. Nekrošius, V. Nekrošius, G. Pajuodienė, V. Pavidonis, P. Pumpa, J. Prapiestis, A. Vaišvila, J. Žilyš. Vilnius: Teisės institutas, K. Jovaišo Pl, 2000.
97. Metinis Konstitucinio Teismo veiklos pranešimas, 2015 metai. Prieiga per internetą: <<http://www.lrkt.lt/data/public/uploads/2016/03/lrkt-metinis-pranesimas.pdf>> (prisijungta 2016-06-27).
98. *McKenna M.* First Words: A Brief History of Public Debate on a New Preamble to the Australian Constitution 1991-99 // Research Paper, 1999-2000, No. 16. Information and Research Services. Department of the Parliamentary Library. Prieiga per internetą: <<https://www.aph.gov.au/binaries/library/pubs/rp/1999-2000/2000rp16.pdf>> (prisijungta 2016-06-27).
99. *McKenna M., Simpson A., Williams G.* First Words: The Preamble to the Australian Constitution // University of New South Wales Law Journal, 2001, Vol. 24, No. 2, 2001. Prieiga per internetą: <<http://www.austlii.edu.au/au/journals/UNSWLawJl/2001/28.html>> (prisijungta 2016-06-27).
100. *Otto N.* Die normative Wirkung von Präambeln im europäischen Primärrecht. Inauguraldissertation zur Erlangung des akademischen Grades eines Doktors der Rechte durch die Rechtswissenschaftliche Fakultät der Westfälischen Wilhelms-Universität

- Münster. Tad der mündlichen Prüfung 15 Mai 2012. Prieiga per internetą: <https://books.google.lt/books?id=hYMXxg_0vXoC&pg=PA184&lpg=PA184&dq=papenheim+Pr%C3%A4ambeln+in+der+deutschen&source=bl&ots=PF5Re9sEX0&sig=5JQD2tJC R4gtF2jL_spAvO0f6Q&hl=lt&sa=X&ved=0ahUKEwjwm8jgqcXLAhXIQhQKHc9WAt4Q6AEIHjAB#v=onepage&q=papenheim%20Pr%C3%A4ambeln%20in%20der%20deutschen&f=true> (prisijungta 2016-06-27).
101. *Orgad L.* The Preamble in Constitutional Interpretation // International Journal of Constitutional Law, 2010, Volume 8, Issue 4. Prieiga per internetą: <<http://icon.oxfordjournals.org/content/8/4/714.full.pdf>> arba <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1686745> (prisijungta 2016-06-27).
102. *Paieška.* Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Prieiga per internetą: <<http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135>> (prisijungta 2016-06-27).
103. *Piotrowski R.* The importance of preamble in Constitutional Court Jurisprudence // Acta Juridica Hungarica, Hungarian Journal of Legal Studies, 2011, Vol. 52, No. 1. Prieiga per internetą: <http://real-j.mtak.hu/766/1/ACTAJURIDICA_52.pdf> (prisijungta 2016-06-27).
104. *Prapiestis J., Žilys J.* Kelias į Lietuvos Respublikos Konstituciją // Lietuvos Aidas, 1992 m. spalio 21 d.
105. *Sinkevičius V.* Parlamento teisės studijos. Monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.
106. *Šileikis E.* Aktyvistinė konstitucinė justicija kaip subtili diskrecija inspiruoti teisinius modelius // Jurisprudencija, 2006, Nr. 12(90).
107. *Šileikis E.* Alternatyvi konstitucinė teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.
108. *Šileikis E.* Savivaldos teisė: aktualūs aiškinimo ir įgyvendinimo klausimai // Teisė, 2002, t. 42.
109. *Theil S.* Three insights from Peter Häberle's "Preambles in the text and context of constitutions". U.K. // Constitutional Law Blog, 25th Mar 2015. Prieiga per internetą: <<https://ukconstitutionallaw.org/2015/03/25/stefan-theil-three-insights-from-peter-haberles-preambles-in-the-text-and-context-of-constitutions/>>(prisijungta 2016-06-27).
110. *Tschentscher A.* Comparing Constitutions and International Constitutional Law: A Primer. February, 2011. Prieiga per internetą: <http://www.servat.unibe.ch/jurisprudentia/lit/CompCons_10_Feb_2011_SSRN.pdf> (prisijungta 2016-06-27).
111. *Vainiutė M.* Konstitucijos preambulė – raktas konstitucinio reguliavimo sistemai suprasti. Jurisprudencija, 2012, t. 19 (3). Prieiga per internetą: <<https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/65>> (prisijungta 2016-06-27).
112. *Winckel A.* Constitutional law: So what exactly IS a preamble? // Alternative Law Journal, April 2000, Vol. 25, Issue 2. Prieiga per internetą: <<http://kirra.austlii.edu.au/au/journals/AltLawJl/2000/33.html>> (prisijungta 2016-06-27).

113. *Žilys J.* Kelias į Lietuvos Respublikos Konstituciją: pagrindiniai teisiniai politiniai ženklai // Nepriklausomybės sąsiuviniai, 2012, Nr. 2(2). Prieiga per internetą: <http://www.rofondas.lt/wp-content/uploads/2013/06/Nepriklausomyb%C4%97s_s%C4%85siuviniai_2.pdf> (prisijungta 2016-06-27).
114. *Žilys J.* Konstitucijos socialinės prasmės // Konstitucinė jurisprudencija. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo biuletenis, 2006, Nr. 4 (spalis–gruodis). Prieiga per internetą: <http://www.lrkt.lt/data/public/uploads/2015/01/ktb_2006-4.pdf> (prisijungta 2016-06-27).
115. *Žilys J.* Konstitucija kaip laisvės raiškos teisinė politinė forma // Parlamento studijos, 2006, Nr. 6. Prieiga per internetą: <http://www.parlamentostudijos.lt/Nr6/6_Teise_Zilys.htm> (prisijungta 2016-06-27).
116. *Žilys J.* 1992 m. spalio 25 d. Lietuvos Respublikos Konstitucijos kai kurios teisinės ir politinės ištakos // Jurisprudencija, 2002, t. 30(22). Prieiga per internetą: <<https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3574/3366>> (prisijungta 2016-06-27).

Dr. Lina BELIŪNIENĖ
Law Institute of Lithuania

REFERENCING TO CONSTITUTIONAL PREAMBLE IN THE JURISPRUDENCE OF CONSTITUTIONAL COURT OF THE REPUBLIC OF LITHUANIA

Summary

The research paper presents the analysis of a long time case-law of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania (from the beginning of the Court's activities). The author goes into the heart of references made to the preamble of Constitution of the Republic of Lithuania and statements explaining provisions of the preamble of the Constitution (shortly speaking – referencing). The author seeks to identify features of referencing to constitutional preamble, the development of this referencing, answering to questions about peculiarities, directions of this referencing and limits of interpretation of constitutional preamble. The author implements an idea to start the research from examining scientific doctrine, practice of entrenchment of preambles in various constitutions worldwide, travaux préparatoires of the Constitution of the Republic of Lithuania and only then analyses Lithuanian constitutional case-law.

Results of the research approve the assumption of this research only partly. It is confirmed that referencing to the preamble of Constitution of the Republic of Lithuania arises from the preamble being a structural part of the whole Constitution.

The paper also identifies that since the constitutional preamble is a constituent part of the Constitution, referencing to it by the Court is not smooth and the author of the research notices that constitutional jurisprudence on matter of constitutional preamble is developed into a few directions. After thoroughly analysing the most explicated interpretation of striving of the Lithuanian Nation for an open, just, and harmonious civil society and a State under the rule of law, the author ascertains that interpretation of this striving is furcating into a few ways of interpretation. The striving for an open, just, and harmonious civil society and a State under the rule of law is constructed variously as a whole striving (speaking of it not only in a form of a plural, but also in a form of a singular) and also as objectives detached from this whole striving (for example, the striving for an open, just, and harmonious civil society, the striving for an open society) according to the context of interpretation. It is noticed that the striving for an open, just, and harmonious civil society and a State under the rule of law and other constitutional strivings of the Lithuanian Nation are base for frequent future interpretation in the case-law of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania also.

The author of the research concludes that development of net of interpretative connections of the analysed striving of the Lithuanian Nation with other constitutional principles and other constitutional values leads to deeper sphere of interpretation of constitutional principles consolidated in the Constitution raising interesting questions about connections of this striving to other constitutional objectives (entrenched in other parts of the Constitution) and about connections between constitutional objectives and constitutional principles.

The analysed constitutional case-law shows that the answer to the question whether by referencing only to provisions of the preamble of the Constitution and not referencing to the other constitutional provisions and connections among them it is possible to decide whether the regulation disputed by petitioners in the cases of constitutional justice is not in conflict with the Constitution of the Republic of Lithuania turns to a more negative one.